2010

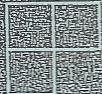
Çetin TÜRKMEN

KUR'AN-I KERİM VE İLM-İ KIRAAT DERS NOTLARI

Talip AKBAL

Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezi

İstanbul-2010

İ Ç İ N D E K İ L E R

BİRİNCİ BÖLÜM

TECVİD İLMİ

HARFLER

HARFLERİN MAHRECLERİ

HARFLERİN SIFATLRI

VAKIF VE İBTİDA

İKİNCİ BÖLÜM

İSTİAZE

BESMELE

İSTİAZE VE BESMELE VECİHLERİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLMÎ KIRAAT İLE İLGİLİ TARİHSEL BİLGİLER

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN-I KERİMLE İLGİLİ TARİHSEL BİLGİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

TECVİD İLMİ

Tecvid'in Tarifi: Lugatte: birşeyi güzel ve hoş yapmak manasına gelir.[1]

Tecvid'in ıstılahta birçok tarifi olmakla beraber biz iki tarifle yetineceğiz:

اَلتَّجْوِيدُ اِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ كُلِّ صِفَةٍ وَ مُسْتَحَقَّهَا وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِاَصْلِهِ

Tecvid, harflere her sıfattan hakkını ve mustehakkını vermek ve herbir harfi aslna götürmektir.

اَلتَّجْوِيدُ مَلَكَةٌ يُقْتَدَرُ بِهَا عَلَى اِعْطَاءِ كُلِّ حَرْفٍ حَقَّهَا وَ مُسْتَحَقَّهَا

Tecvid, her harfın hakkını ve mustehakkını vermeye muktedir olunan bir melekedir.[2]

Tarifte geçen, Hakkaha (حَقَّهَا), Müstehakkaha (مُسْتَحَقَّهَا) ve Liaslihî (لِاَصْلِهِ) kelimeleri neifade ediyor?

1. Hakkaha (حَقَّهَا) dan maksat sıfat-ı lazimedir.

2. Müstehakk (مُسْتَحَقَّهَا) dan maksat sıfat-ı arızadır.

3. Liaslihî (لِاَصْلِهِ) den maksat mahrecdir.

Bu tariflerden anlaşıldı ki tecvid'in esası üç şeyden mürekkepmiş.

1. Maharic
2. Sıfat-ı Lazime
3. Sıfat-ı Arıza

Mahrec ve Sıfatlar bilinmedikçe tecvid'in esası bilinmez.
Tecvid'e maharic-i huruf ve sıfat-ı huruf öğrenerek başlamak lazımdır.

Tecvid'i Bilmekle:

a- Edayı hocanın ağzından almak asan (kolay) olur
b- Hocanın ağzından alınan zay olmaz
c- Okuyucunun mahirliği artar[3]

---

[1] Hamza, Tecvid-i Edaiyye, s. 2; Hamza Efendi, Tecvid kitabı, s. 2; Debreli Hoca abdül Kerim, şerhi tecvidi karabaş, şifau'l-ebdan el-Müsemma bi'l- Mizan, s.–26; Karabaş Tecvidi, s. 4; Mağnisi, Tercüme-i çezeri, s. 143; Muhammed kâmil, Tecvidi Raşadiye, s. 16

[2] Debreli, age, s.–26; Karabaş Tecvidi, s. 4; Hamza Efendi, Tecvid kitabı, s. 2; Muhammed kamil, age, s. 16-17; Debreli, age, s. 6; Mhammed'el-Birgivi,Dürr-i yetim, s. 2; Muhammed Es'ad el-Hüseyni, el- Virdü'l- Müfid fi şerhi't-tecvid, s. 3

Tecvid İlminin Konusu:

1. Kur'an kelimeleridir. Yani kelimelerin harfleridir.[4]

2. Hece harfleridir.[5]

وَ الْجُمْهُورُ عَلَى اَنَّ مَوْضُوعَ التَّجْوِيدِ هُوَ الْقُرْآنُ الْكَرِيم فَقَطْ

Cumhurun görüşü tecvid'in konusu yalnız Kur'an-ı Kerim'dir.[6]

Tecvid'in Hükmü:

Tecvid her müslümana farzdır.

1.Tecvid'i Bilmenin Hükmü:
Tecvid'i ilim olarak öğrenmek ve bilmek, farz-ı kifayedir.

2.Tecvid'i Uygulamanın Hükmü:

a) Kur'an okuyan kimsenin, Kıraatını, lahn-ı celi'den kurtaracak kadar tecvide riayet ederek okuması farz-ı ayındır.

b) Kıraatını lahn-ı hafi'den kurtaracak kadar riayet ederek okuması ise farz-ı kifayedir.[7]

Tecvid'in Gayesi:

Tecvid ilmini öğrenmekten maksat, me'murun bihe (Allahın emrine) imtisaldir.[8] Çünkü Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً Kur'an'ı açık açık, tane tane tertil ile oku[9] buyurdu.

Farz olduğunun delilleri:

a)Kitap: Kur'an-ı Kerim'den delil: Müzzemmil suresinde (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً) Kur'an'ı açık açık, tane tane tertil ile oku buyruldudu. (وَرَتِّلِ) Rettil emirdir.

Furkan suresinde de (وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً) biz onu tertil üzere okuduk.[10] Burada tertil, tecvid manasınadır.

İbni Abbas hazretleri (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً) ayetinden murad, beyandır" der.

---

3 Debreli, age,s.26; mağnisi,age,s.146
4 Muhammed mekki, Nihayetü'l- kavli'l- Mufid fi ilmi't-Tecvid,s. 13; Debreli,age,s. 6; Mer'aşi, Muhammed (saçaklı zade), Cühdü'l-Mukill, s. 4 -5
5 Hamz, age,s. 2; Demirhan ünlü, kur'n-ı kerimin Tecvidi,s. 30
6 Abdü'l-Fettah acmi el- Marsafi, Hidayetü'l- kari, s.38
7 Hamz, age,s. 2; mağnisi,age,s.144; Mer'aşi, age, s. 4 -5; Eskici zade, Dürr-i yetim Tercümesi,s. 22
8 Hamz, age,s. 2; Debreli,s.6
9 el- Müzzemmil,4
10 el- Furkan,32

قَالَ الزَّجَّاجُ رَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلاً بَيِّنْهُ تَبْيِينًا وَالتَّبْيِينُ لاَ يَتِمُّ بِاَنْ يُعْجَلَ فِى الْقُرْاٰنِ اِنَّمَا يَتِمُّ بِاَنْ يَتَبَيَّنَ جَمِيعُ الْحُرُوفِ وَيُوَفَّى حَقَّهَا مِنَ الاِشْبَاعِ

Tefsirde Zeccac, "Kur'an'ı açık açık, tane tane tertil ile oku, Kur'an'ı, tacillemekle (acele etmekle) beyan tamam olmaz, ancak her harfi açık açık ve her harfin hakkını vermekle tamam olur."[11] demektedir.

Ayrıca Hz. Ali'ye (وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلاً) ayetindeki tertil nedir diye sorulduğunda; Hz.Ali, ayetlerde geçen "tertil"i: (اَلتَّرْتِيلُ تَجْوِيدُ الْحُرُوفِ وَمَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ). "Tertil; harflerin tecvidi (sıfat-ı lazime ve sıfat-ı arızalarıyla okumak) ve vakıfları bilmektir." diye cevap vermiştir.

b) Sünnet: Ümmü Seleme'ye Peygamberimizin kıraatı hakkında sorulduğunda O'da; "onun kıraatı harf harfdir."[12] demiştir.

عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سُئِلَ اَنَسٌ كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ كَانَتْ مَدًّا ثُمَّ قَرَاَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ يَمُدُّ بِسْمِ اللّٰهِ وَيَمُدُّ بِالرَّحْمٰنِ وَيَمُدُّ بِالرَّحِيمِ

Katade'den (rivayet edildiğine göre) : Enes'e Peygamberimizin kıraatının nasıl olduğu soruldu. O da: "(O'nun kıraatı) med'li idi, dedi. Besmeleyi, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ diye okudu ve بِسْمِ اللّٰهِ lafzını med ederek, اَلرَّحْمٰنِ lafzını med ederek ve اَلرَّحِيمِ lafzını med ederek okudu." diye cevap verdi.[13]

Hz. Aişe (r.a.) dan, Hz. Muhammed (s.a.v.) in Kur'an-ı Kerim'i nasıl okuduğu sorulunca (لاَكَسَرْدِكُمْ هٰذَا لَوْاَرَادَ السَّامِعُ اَنْ يَعُدَّ حُرُوفَهُ لَعَدَّهَا) sizin gibi okumazdı, gayet latif bir tertil ile ağır ağır okurdu, her nezaman Rasulullahın Kur'an okuduğunu işiten bir kimse, harfleri saymak istese sayardı buyurmuştur.[14]

Bu hadis-i şeriflerdende anlaşıldığına göre, Kur'an'ı, tecvid ile okumak farzdır. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.), Kur'an'ı, Cebrail aleyhisselamın okuduğu tecvid ile harfleri hak ve müstahakkıyla, sıfatıyla, mahreciyle okudu, sahabeyi kiramada aynen talim ettirdi ve

---

[11] el-Fahru'r-Razi,Mefatihu'l-Ğayb, 6,382
[12] İbnü'l-cezezri, en-Neşr, Cilt, 1, s. 208; Tirmizi, c.5, s.182, hadis; 2923; en –Nesa-i, kitabu'l-iftitah,c.2,s. 181
[13] Sahihü'l- Buhari, Fezailu'l – kur'an, c. 6, s.112
[14] Kitabü't-Tecvid fi kelami'l- Mecid, s. 3–5; Zemahşeri, keşşaf, cilt. 2, Müzzemmil; en- Nisaburi, Ğaraibü'l Kur'an, c.29,76

onlara (اِقْرَأُوا كَمَا عُلِّمْتُم). Kur'an'ı, benden öğrendiğiniz gibi okuyunuz diye emretti.[15]
Hz. Peygamberimiz(s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'i tecvidi ile okumayı emrederken, tecvide riayet etmeden okumayı da yasaklamıştır. Nitekim bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:
(رُبَّ قَارِئٍ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ) "Nice Kur'an okuyanlar vardır ki, Kur'an onlara laneteder."[16]

c) İcma: Peygamberimizin Kur'an-ı Kerim'i tecvid ile okumuş olduğunu yukardaki ayet ve hadislerde gördük. Ashab-ı Kiram da Peygamberimizden öğrendikleri gibi aynı şekide Kur'an-ı Kerim'i tecvid ile okumuşlar, Sahabelerden birçoğu Kur'an-ı Kerim'i güzel sesle ve tecvid ile okudukları için Peygamberimizin takdirlerini kazanmışlardır.

Abdullah b. Mes'ud (جَوِّدُوا الْقُرْآنَ وَزَيِّنُوهُ بِأَحْسَنِ الْأَصْوَاتِ...)
"Kur'an'ı tecvid ile okuyunuz ve seslerin en güzeli ile onu süsleyiniz"demiştir. Bunlar ve benzeri birçok ifadenin varlığı ve günümüze kadar tecvidin uygulmalı olarak gelmiş olmasıda üzerinde icmanın olduğuna bir delilidir.

Bütün bu açıklamadan sonra konuyu Cezeri'nin şu beyitleri ile özetleyelim.

وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتْمٌ لَازِمٌ   مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثِمُ

لِأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أَنْزَلَا   وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا

وَهُوَ أَيْضًا حِلْيَةُ التِّلَاوَةِ   وَزِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

Tecvid'i öğrenmek, kat'i bir farzdır. Kim Kur'an'ı tecvidsiz okursa günahkâr olur. Çünkü o'nu Allah tecvidle indirdi ve bize kadar da böylece geldi. Tecvid tilavetin süsü, eda ve kıraatında zinetidir.[17]

Böylece bu ilimin kadın - erkek her müslümana farz oluşu, kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Tecvid'i inkâr küfrü mucip olacağı gibi; onu önemsememek, bildiği halde ihmalkârlık yüzünden Kur'an'ı tecvidsiz okumak haramdır.[18]

İmam-ı Cezeri Tecvid'i uygulama yönünden insanları üç kısma ayırır:
1.Bilip, uygulayıp Me'cur olanlar
2.Tecvid'i; Tecvid'i bildiği halde uygulamayıp Mes'ul olanlar
3.Tecvid'i bilmediği için uygulamayıp ma'zur olanlar[19]

---
[15] İbnü'l-cezeri, age, cilt,1, s. 32
[16] Mağnisi,age, 144; Muhammed mekki, age,,s.8
[17] İbnü'l-cezeri, Mükaddime,s.2-3; İbnü'l-cezeri,en-Neşr, 1, 210
[18] Debreli, age, s. 48
[19] İbnü'l-cezeri, age, cilt,1, s. 210

HARFLER

A) Harfin tarifi:

Lugatte: Taraf, bir şeyin ucu ve kenarı demektir.[20]

Istılahta: Bir mahrece dayanarak çıkan sese harf denir.[21]

Nefes: Tabi şekilde İnsanın içerisinden çıkan havaya denir.[22]

Ses: İnsanın içinden İrade ve istekle çıkan nefesin işitilmesine denir.[23]

B) Harflerin Kısımları:

Harfler asli harler fer'i harfler olmak üzere iki kısmdır:

1. (اَلْحُرُوفُ الاَصْلِيَّةُ) Asli harfler: 29 harf olan hece harfleridir.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض

ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه لا ى

2. (اَلْحُرُوفُ الْفَرْعِيَّةُ) (Fer'i Harfler): Kur'an-ı Kerim'de bu harfler beş çeşittir.

a) اَلْهَمْزَةُالْمُسَهَّلَةُ (Teshil hemzesi): ءَاَعْجَمِيٌّ kelimesideki teshildir.

Teshil: Hemzeyi, hemze ile hemzenin harekesi cinsinden bir harf arasında telaffuz etmeye denir. Fussilet suresi 44. ayette ءَاَعْجَمِيٌّ lafzındaki ikinci hemzeyi Hafs teshil ile okur.[24]

Burada Hemze ile elif arası okunan hemze-i müsehhele (ءَاَعْجَمِيٌّ) kelimesinin ikinci hemzesidir.

---

20 Asım Efendi, Kamus tercemesi, 3, 544; Hamza, age. 34; Atıyye kabil Nasr, Ğayetü'l-Mürid fi ilmi't-tecvid, 124.

21 Mer'aşi, a.g.e, 12; Yahya Abdurrazzak el Ğavsani, İlmü't-tecvid, 63; Atıyye, age, 124; Hamza, age, 34; Mağnisi, age, 98; Aliyyü'l-Kari, el-Minehu'l-Fiktiyye, 8.

22 Mağnisi, age, 98; mer'aşi, age, 12; el Ğavsani, a.g.e, 63.

23 Hamza, age, 34; Mağnisi, a.g.e, 98; el Ğavsani, a.g.e, 63; mer'aşi, age, 12.

24 Abdu'l-Fettah Paluvi, a.g.e, 121–122; Dimyati, 45–381; İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 201, 362 vd; el Ğavsani, a.g.e, 93; Mer'aşi, age, 10,100 vd; Hamza, age, 33; Atıyye, age, 125.

b) اَلْاَلِفُ الْمُمَالَةُ (İmale elifi) : مَجْرٰيهَا Kelimesindeki imaledir.

İmale: Kıraatta, fetha harekeyi kesreye, elif'i ya harfine doğru meyletmek demektir. Hud suresi 41. ayette مَجْرٰيهَا lafzını Hafs imale ile okur.[25] Bu kelimede Ra ر) (harfinin fethasını kesreye doğru meylederek ve ince okuyarak yapılır.

Bu imale elif ile ya arası okunan bir harftir. Hud suresi 41. ayetteki (مَجْرٰيهَا) kelmesi böyle okunur.[26]

c) اَلنُّونُ الْمُخْفَاةُ (İhfa nun'u) : اِنْ كُنْتُمْ Kelimesi ve benzerlerindeki ihfadır. İhfa olunan (ن) nun harfinin zatını giderip ğunne sıfatının okunmasıdır.[27].

Mimi sakinin ihfasında (ihfa-i şefevi de) sakin mim (م) de sakin nun (ن) gibi fer'i harflerdendir. اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ gibi[28]

d) اَللَّامُ الْمُفَخَّمَةُ (Tefhim lamı) : الله lafzındaki lam harfinin kalın okunmasıdır.

Kalın okunan lam iki kısımdır:

1. Lam harfi ince harftir. Ancak Allah lafzının makabli (kendinden önceki harf) meftuh veya mazmum olursa kalın okunur. Aslında Lam harfi ince harf olup şarta bağlı olarak kalın okunduğundan fer'i harflerden sayılmıştır. Allah lafzını bu durumda kıraat imamlarının tamamı kalın okurlar.[29]

2. Sakin veya meftuh olan sad (ص) ta (ط) ve za (ظ) harflerinden sonra gelen اَلصَّلٰوةُ ، اَفَطَالَ ، ظَلَمُوا gibi kelimelerdeki meftuh lam (ل) harflerinin, kalın okunmasıdır. Bu okuyuşu yalnız İmam Nafi'nin ravisi olan Verş hazretleri okur.[30]

---

25 Abdulfettah, Paluvi, 70; Dimyati, a.g.e, 74-256; ; İbnü'l-Cezeri, a.g.e, II, 30.
26 İbnü'l-Cezeri, a.g.e, 1, 201; Hamza, a.g.e, 33; Paluvi, a.g.e, 70, 124; el Ğavsani, a.g.e, 92; Mer'aşi, a.g.e, 10; Atıyye, a.g.e, 125.
27 İbnü'l-Cezeri, a.g.e, 1, 201; Hamza, a.g.e, 33; Mer'aşi, a.g.e, 11, Atıyye, a.g.e, 126
28 İbnü'l-Cezeri, a.g.e, 1, 201; Atıyye, a.g.e, 125.
29 İbnü'l-Cezeri, a.g.e, 1,201, 202, Atıyye, a.g.e, 126; el Ğavsani, a.g.e, 92; Mer'aşi, 10.
30 İbnü'l-Cezeri, a.g.e, 1, 201, 2, 111 vd; Hamza, 33; Abdulfettah, Paluvi, a.g.e, 12

e) اَلصَّادُ الْمُشَمَّةُ (İşmam Sad'ı) : صِرَاطَ - اَلصِّرَاطَ - صِرَاطَ kelimelerindeki İşmam ile okunan sad (ص) harfidir. (ص) harfi ile za (ز) harfinin karışımından meydana gelir. Sad (ص) harfinden kalınlık za (ز) harfinden keskinlik mezc edilerek (karıştırılarak) yeni bir harf meydana gelir. Bu harf ne sad (ص) harfidir nede za (ز) harfidir. Yeni bir harftir. İşte bu harfe sad-ı müşemme denir.

Kıraat imamlarından Hamza Hazretlerinin kıraatıdır. Ancak bunların nasıl telaffuz edileceği bir üstadın ağzından alınmalıdır.[31]

[31] İbnü'l-Cezeri, a.g.e, 1, 201; Hamza, a.g.e, 33; Abdulfettah, Paluvi, a.g.e 7, Atiyye, a.g.e, 125; el Ğavsani, a.g.e, 92; Mer'aşi, a.g.e, 10.

HARFLERİN MAHRECLERİ

(مَخَارِجُ الْحُرُوفِ)

Mahrec (مَخْرَجْ), Mefal (مَفْعَلْ) vezninde olup sarf ilminde ismi mekândır. Çıkış yeri manasınadır. Çoğulu meharic (مَخَارِجْ) gelir. Tecvid ıstılahında mahrec; harfin çıkıp belirdiği ve sesin işitildiği yere denir. Maharicü'l-Huruf; (مَخَارِجُ الْحُرُوفِ) harflerin çıkış yerleri demektir.

Mahrecin bilinmesi, hece harfleri ile ilgili seslerin doğru ve tam olarak ortaya çıkmasının en büyük yardımcısıdır.

MAHREC BÖLGESİ BEŞTİR.

1- حلق (Boğaz) : Üç mahrec olup altı harf çıkar.

2 - لسان (Dil): On mahrec olup onsekiz harf çıkar.

3 - شفتين (Dudaklar): İki mahrec olup dört harf çıkar.

4 - جوف (Cevf): Boğazın göğüse bitişen kısmından dudaklara kadar olan boğaz ile ağız içindeki boşluğa denir buradan harfi med olan (و ى ا) çıkar.

5 - خيشوم (Geniz) : Bir mahrec olup ve ğunne çıkar.

Mahrecler, Muhakkak ve Mukadder Olmak Üzere İkiye Ayrılırlar.

a) Mahrec-i muhakkak (مَخْرَجٌ مُحَقَّقٌ) : Harflerin sesleri bir yere dayanarak ve temas ederek çıkıyor ise o yere mahreci muhakkak(hakiki mahrec) denir.

b) Mahrec-i mukadder (مَخْرَجٌ مُقَدَّرٌ) : Harflerin sesleri bir yere dayanmadan ve temas etmeden çıkıyor ise o yere de mahreci mukadder (takdiri) veya farazi mahrec denir.

1. MAHREC-İ MUHAKKAK:

A- Boğaz (حَلْقٌ) : Üç mahrece ayrılır ve altı harf çıkar.

1. اَقْصَى الْحَلْقِ.....(Boğazın sonu) : Boğazın göğüse birleştiği yerdir. Buradan hemze (ء) ve ha (ه) harfleri çıkar.

2. وَسَطُ الْحَلْقِ (Boğazın ortası): Buradan ayn (ع) ile ha (ح) harfleri çıkar.

3. اَدْنَا الْحَلْقِ (Boğazın ağıza açılan yeri) Buradan ğayn (غ) ile ha (خ) harfleri çıkar.

Bu üç mahrecden çıkan altı harfe, (حُرُوفٌ حَلْقِيٌّ) boğaz harfleri denir.

B- Dil (لِسَانٌ) :

On mahrece ayrılır ve onsekiz harf çıkar.

1-Büyük dilin kökü ile onun karşısında blunan üst damaktır. Buradan gaf (ق) harfi çıkar.

2- Gaf harfinin mahrecinden bir parmak uzakta ve dudaklar istikametinde bulunan yerdir. Buradan kaf (ك) harfi çıkar.

3- Büyük dilin ortası ile üst damaktır. Buradan sırasıyla cim (ج) şin (ش) ve ya (ى) harfleri çıkar.

4- Dilin sol veya sağ, veyahut her iki tarafı ile, adras denilen üst azı dişleridir. Buradan dad (ض) harfi çıkar. Bu harf genellikle, dilin sol kenarı ile çıkarılır. Fakat dilin sağ yanını veya her iki yanını aynı anda kullanarak çıkarmakta mümkündür. Dad (ض), zor çıkarılan bir harf olarak bilinir. Uygulamalar umumiyetle yanlış olduğu için, eski müellif ve üstadlar bu konu üzerinde titizlikle durmuşlar ve dad (ض) harfine ait müstekil eserler yazmışlardır.

Dad (ض) harfinin çıkşını şöyle tarif etmek mümkündür: Dilin sol (veya sağ, veya her iki) yanı, üst azı dişlere hafifce değdirilir. Dil kökü ve ortası üst damağa yükselir. Dilin ucu ise, serbesttir. Bu esnada çıkarılan ses dad (ض) harfinin sesidir.

5- Sağlı sollu dil ucu ile üst ön dişlerin etine yakın damaktır. Lam (ل) harfi çıkar.

Bu harfin mahreci, diğer harflerin mahreclerinden daha geniş ve yaygındır.

6.- Dil ucu ile karşısındaki iki üst dirdişlerin etleridir. Buradan (Lam mahrecinin biraz aşağısında, dişlere yakın yerden) nun (ن) harfi çıkar.

7- Dilin tam ucunun bir miktar arkası ile iki üst ön dişlerin hemen üstündeki damaktır. Ra (ر) harfi çıkar. Dilin üst kısmı bakımından Lam (ل) harfine nazaran daha dâhilde (içte) kalır.

8.- Dil ucu ile iki üst ön dişlerin yarılarından diş dipleridir. Evvela ta (ط) harfi, sonra dal (د) harfi, daha sonrada te (ت) harfi çıkar.

9- Dilin ince ucu ile alt ön dişlerin üstüdür. Sırasıyla sad (ص) , sin (س) ve ze (ز) harfi çıkar.

Dilin başı ile alt ön dişler arasında biraz açıklık kalır. Ze (ز) harfi için bu açıklık azdır. Sin (س) harfi için biraz fazla, sad (ص) harfi için biraz daha fazladır.

10- Dil ucunun üst yüzü ile üst ön dişlerin başlarıdır. Buradan dil ucu gayet az dışarı çıkarılarak za (ظ) harfi, biraz daha çıkarılarak zal (ذ) harfi, biraz daha fazla çıkarılarak se (ث) harfi çıkar.

C- Dudaklar: (شَفَتَيْنِ):.....

İki mahrece ayrılır ve dört harf çıkar.

1- İki üst ön dişlerin başlarıyla alt dudağın içi veya karnıdır. Buradan fa (ف) harfi çıkar.

2 - İki dudak arası olup üç harf çıkar.

a) Dudak içlerinin bir birine kuvvetli kapanmasıyla ba (ب) harfi,

b) Dudak uçlarına yakın yerlerin bir birine kapanmasıyla mim (م) harfi,

c) Dudak uçları kapanmadan büzülüp ileri doğru uzatarak vav (و) harfi çıkar.

Bunlara şefevi harfler (حُرُوفٌ شَفَوِيَّةٌ) denilir.

2-MAHRECİ MUKADDER:

1-Boğaz ile ağız boşluğu (جَوْفٌ) : Buradan harfi med olan vav (و), ya (ى), elif (ا) harfleri çıkar.

2-Geniz kovuğudur (خَيْشُوُم) : Buradan gunne çıkar.

HARFLERİN ÇIKIŞ YERLERİNİ GÖSTEREN ŞEMA

Dudak

Dudak

Burun

Geniz Boşluğu

DİL

BOĞAZ

Boğazın Ağıza en yakın kısmı

Boğaz Ortası

Boğaz Kökü

İBNÜ'L CEZERİNİN TAYYİBETÜ'N-NEŞR İSİMLİ ESERİNDEN MAHARİCİ HURUF'A AİT BEYİTLER

مخارج الحروف **HARFLERİN MAHRECLERİ**
Tecrübe eden · Kimsenin · Onu seçtiği · Söz üzere · On · Yedidir · Hartlerin · Mahreçleri
اختبر على الذى يختاره من مخارج الحروف سبعة عشر
Son buldu · Havada · Med · hartleri · o (elif) · Ve onun (elifin) İki kardeşi · Elif için · Ağız ve boğaz boşluğu
حروف مد للهواء تنتهى فالجوف للهاوى واختيه وهى
Ha (ح) ile · Ayn (ع) · Boğazın ortası için Sonra · Ha (ه) ile · Hemze (ء) · Boğazın · Nihayeti içindir · De
ثم لوسطه فعين حاء وقل لاقصى الحلق همز هاء
Kaf · Sonra Üstünden · Dilin · Nihayetidir · Gaf (ق) · Hı (خ) ile · Ğayn (غ) · Boğazın aşağısı (dile yakın olan yeri)
اقصى اللسان فوق ثم الكاف ادناه غين خاؤها والقاف

اسفل والوسط فجيم الشين يا · والضاد من حافته اذوليا	Takibetti Dilin yantarafından Dat (ض) Ya (ى) Şin (ش) Cim (ج) Dilin ortasından Aşağıdandır
لاضراس من ايسر او يمناها · واللام ادناها لمنتهاها	Dilin sonuna içindir Dilin Aşağısından Lam (ل) Dilin sağından Yahut Solundan Azı dişlerini
والنون من طرفه تحت اجعلوا · والرا يدانيه لظهر ادخل	Ziyade arkasından Dilin arkasından Nuna yakın olur Ra (ر) harfi Yapınız (Lamdan) aşağı olan yerden Dilin ucundan Nun (ن)
والطاء والدال وتا منه ومن · عليا الثنايا والصفير مستكن	Meskûndurlar Safir harfleri (ز و س و ص) Ön dişlerden Üst Dilin ucundan Ta (ت) Dal (د) Ta (ط)

منه ومن فوق الثنايا السفلى	Alt Ön dişlerin Fevkinden Dilin ucundan
والظاء والذال وثا للعليا	Üst ön dişlerden Sa (ث) Zal (ذ) Za (ز)
من طرفيهما ومن بطن الشفة	Dudağın Karnından Her ikisinin (dil ve üst ön dişlerin) uclarından
فالفا مع اطراف الثنايا المشرف	Üst Ön dişlerin Ucları ile Beraber Fa (ف)
للشفتين الواو باء ميم	Mim (م) Ba (ب) Vav (و) Her iki dudak içindir
وغنة مخرجها الخيشوم	Genizdir Onun (ğunnenin) mahreci Ğunne ise

HARFLERİN MAHREÇ TABLOSU

Sıra No	Mahrec adı	Harfler
1	CEVF (Ağız ve boğaz boşluğu)	و ى ا
2	AKSA'L-HALK (Boğazın sonu, Gökse bitişik olan kısımı)	ء ه
3	VASATU'L-HALK (Boğazın ortası)	ع ح
4	EDNE'L-HALK (Boğazın ağza en yakın olan kısmı)	غ خ
5	DİL KÖKÜ VE ÜST DAMAK	ق
6	DİL KÖKÜ VE KÜÇÜK DİL ÖNÜ	ك
7	DİL ORTASI VE ÜST DAMAK ORTASI	ج ش ى
8	DİL KENARI İLE ÜST AZI DİŞLERİ	ض
9	DİLİN İKİ KENARI İLE ÜST DAMAK	ل
10	DİL UCU İLE İKİ ÜST ÖN DİŞLERİN ÜSTÜNDEKİ DAMAK	ر
11	DİL UCU İLE İKİ ÜST ÖN DİŞ ETLERİ	ن
12	DİL UCU İLE ÜST ÖN DİŞ DİPLERİ	ط د ت
13	DİL UCU İLE ÜST ÖN DİŞLERİN İÇ YÜZÜ	ص س ز
14	DİL UCU İLE ÖN DİŞLERİN UÇLARI	ظ ذ ث
15	ÜST ÖN DİŞ UÇLARIYLA ALT DUDAĞIN İÇİ	ف
16	ALT VE ÜST DUDAKLAR	و ب م
17	HAYŞUM (Geniz, burum boşluğu)	غنه

HARFLERİN SIFATLARI

(صِفَاتُ الْحَرْفِ)

A- Sıfatın Tarifi: Sıfat (اَلصِّفَةُ)

Lügatte nişan ve alamet manasına gelir. Çoğulu sıfat (اَلصِّفَاتُ) dır.[32]

Tecvid ilminde sıfat, harfın mahrecde meydana gelişinde harfın sesine arız olan keyfiyete denir.

Mahrecleri bir olan harfler, sıfatlarıyla birbirinden ayrılırlar. Sıfatlar, harflerin kuvvetli olanını zayıfından, şiddetli olanını yumuşak olanından ve uzun olanını kısa olanından ayırmayı da sağlar.

B- Sıfatların Adedi:

Tecvid bilginleri, sıfatlar konusunda ihtilaf etmişlerdir. 14'den başlayıp,44 ve daha fazlaya çıktığını görmekteyiz. Bunların önemlilerini açıklamaya çalışacağız.

فَوَائِدُ الصِّفَاتِ

اِعْلَمْ اَنَّ لِلصِّفَاتِ ثلاَثُ فَوَائِدِ

اَلاُولَى : تَمْيِيزُ الْحُرُوفِ الْمُشْتَرَكَةِ فِى الْمَخْرَجِ

اَلثَّانِيَةُ : مَعْرِفَةُ الْقَوِيِّ مِنَ الضَّعِيفِ لِيُعْلَمَ مَا يَجوُزُ اِدْغامُهُ وَمَالاَيَجُوزُ...

اَلثَّالِثَةُ : تَحْسِيْن لَفْظِ الْحُرُوفِ الْمُخْتَلِفَةِ الْمَخَارِجِ

C – Sıfatların Faydası:.

Sıfatların üç faydası vardır.

1-Mahrecleri bir olan harflerin birbirinden ayrılmasını sağlar. Mesela mahrecleri bir olan ta ط ile dal د ve te ت ; za ظ ile zal ذ ; sad ص ile sin س harfleri sıfatları sebebi ile birbirinden ayırt edilirler.

2- Harflerin kuvvetlisini zayıfından ayırmayı sağlar. Böylece harflerin birbirine idğam edilip edilemeyeceği bilinir.

3- Farklı mahreclerdeki harflerin telaffuzunda güzellik meydana gelir.

[32] Asım efendi, kamus tercemesi, cilt 3, 759

D- Sıfatların Taksimi:

Sıfatlar, bazı yönlerden kısımlara ayrılmıştır: Kuvvet yönünden, Zatî(Lazımî) ve arızî yönden, Zıt olan ve zıt olmayan sıfatlar olmak üzere üçe ayrılırlar.

1- Sıfatlar,Kuvvet Yönünden İkiye Ayrılır:

a-Kuvvetli Sıfatlar:

1-Cehr	اَلْجَهَرْ
2-Şiddet	اَلشِّدَّةُ
3-Kalkale	اَلْقَلْقَلَةُ
4-İsti'la	اَلْاِسْتِعْلَاءُ
5-Itbak	اَلْاِطْبَاقُ
6-Tefhim	اَلتفخِيمُ
7-Safir	اَلصَّفِيرُ

8-Tekrir	اَلتَّكْرِيرُ
9-Tefeşşi	اَلتَّفَشِّي
10-İstitale	اَلْاِسْتِطَالَة
11-Ğunne	اَلْغُنَّةُ
12-Zuhur	اَلظُّهُورُ
13-İsmat	اَلْاِصْمَاتُ
14-İnhiraf	اَلْاِنْحِرَافُ

b-Zayıf Sıfatlar:

1-Hems	اَلْهَمْسُ
2-Rihvet	اَلرِّخْوَةُ
3-Beyniyye	اَلْبَيْنِيَّةُ
4-İstifale	اَلْاِسْتِفَالَةُ

5-İnfitah	اَلْاِنْفِتَاحُ
6-Hafa	خَفَاءُ
7-İzlak	اَلْاِذْلَاقُ
8-Lin	لِينٌ

2- Sıfatlar, Zatî (Lazımî) ve Arızî sıfatlar yönünden ikiye ayrılır:

a) Lazımî Sıfatlar: Harfin zatına mahsus olup ve hiçbir zaman harften ayrılması mümkün olmayan sıfatlardır. Bu sıfatlar terk edilir veya değiştirilirse lahn-ı celi olur.

Sıfat-ı Lâzımeler şunlardır:

1- Mahrec (اَلْمَخْرَجُ):..Lugatte çıkış yeri manasınadır. .....

Tecvid ıstılahında: harfın çıkıp belirdiği ve sesin işitildiği yere denir.

2- Cehr (اَلْجَهْرُ)..:Lugatta açıklamak, ortaya çıkarmak, ses yükseltmek.

Tecvid ıstılahında: cehr sıfatı olan harfi harekeli okurken, mahrece itimadın (dayanmanın) kuvvetli olması sebebiyle, nefesin tamamının veya çoğunun hapsedilerek, sesin çıkmasına denir. Cehr, hemsin zıddı olduğu için, harfleri hemsin harflerinin dışında kalan harflerdir

Cehr sıfatı olan harfler 18 tane olup şunlardır: ظِلُّ قَوٍّ رَبَضٍ إِذْ غَزَا جُنْدٌ مُطِيعٌ

ا ب ج د ذ ر ز ض ط

ظ ع غ ق ل م ن و ي

Bu harfler harekeli okunduklarında, mahrece kuvvetlice basıldığı için aralık kalmamakta, nefesin tamamı veya çoğu hapsedilmekte, ses açıkça ortaya çıkmaktadır.

3- Hems (اَلْهَمْسُ):..Lügatte sesi gizlemeye denir.

Tecvid ıstılahında: hems sıfatı olan harf harekeli okunduğunda, mahrece sesin itimadı zayıf olduğundan, nefesin sesle beraber akmasına denir. Cehrin zıddıdır. Bu harfler cehr harflerinin dışında kalan harflerdir.

Hems sıfatı olan harfler 10 tane olup şunlardır : فَحَثَّه شَخْصٌ سَكَتْ

ت ث ح خ س ش ص ف ك ه

harfleridir.

Bu harfler harekeli okunduklarında, mahrecde aralık kaldığı için, nefes ses ile birlikte akmaktadır. Bu harflerden " ت ve ك " harflerinde hems sıfatı ile beraber şiddet sıfatida vardır. Bu iki harf kelimede sakin olarak bulunduklarında şiddet sıfatı gereği evvela ses ve nefes bir anda haps olur sonra hems sıfatı gereği mahrecleri açılınca sesi zayıf, nefesi çok olarak çıkar.

4- Şiddet (اَلشِّدَّةُ) :...Lügatte kuvet ve kudret manasına gelir.

Tecvid ıstılahında: şiddet sıfatı olan harfi sakin okurken, mahrece kuvvetli dayanması sebiyle, sesin ve nefesin haps olup akmamasına denir. Şiddetin zıddı rihvettir.

Şiddet sıfatı olan harfler 8 tane olup şunlardır : اَجِدْ قَطٍ بَكَتْ

ا ب ت ج د ط ق ك

harfleridir.

5- Rihvet (اَلرِّخْوَةُ) :...Lügatte yumuşak anlamınadır.

Tecvid ıstılahında: rihvet sıfatı olan harfi sakin okurken, mahrece itimadın zayıflığından, sesin ve nefesin beraberce akmasına denir. Rihvetin zıddı şiddettir.

Harfleri 16 tane olup şunlardır : خَسٌّ حَظٍّ شَصٌّ هَزٍّ وَصَغْثٍ يَا فَذْ

ا ث ح خ ذ ز س ش

ص ض ظ غ ف و ه ي

harfleridir.

6- Beyniyye...(اَلْبَيْنِيَّةُ) :...Lügatte ortada olmak, iki şeyin arasında olmak.

Tecvid ıstılahında: beyniyye sıfatı olan harf okunurkenrken sesin ne tamamen akması ve nede tamamen haps olmasına denir. Bu sıfat rihvet sıfatı ile şiddet sıfatı arasında olduğundan bu ismi almıştır.

Harfleri 5 tane olup şunlardır : لِنْ عُمَرْ (ن م ل ع ر). harfleridir.

Bazı kayıtlarda bu harflerin 7 tane olduğu ve لَمْ يَرْ وِعَنْ kelimesinde bulunan ر ع ل م ن و ى harfleri olduğu söylenmiştir. Ve bazı kayıtlarda da 8 tane olduğu ve لَمْ يَرْ وِعَنَّا kelimesinde bulunan و ي ن م ل ع ر ا harfleri olduğu söylenmiştir.

7- İsti'la (اَلْاِسْتِعْلَاءُ) :......Lügatte yükselmek demektir.

Tecvid ıstılahında: isti'la sıfatı olan harfleri okurken dilin kökü ile birlikte üst damağa yükselmesine denir. İstifale sıfatının zıddıdır. Bu harfler istifale harflerinin dışında kalan harflerdir.

Harfleri 7 tane olup şunlardır : خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ

Harfleri 7 tanedir: (ق غ ظ ط ض ص خ) Bunlar daima kalın okunurlar.

8- İstifale (اَلْاِسْتِفَالَةُ) :...Lügatte aşağı olmak, alçalmak manasınadır.

Tecvid ıstılahında: İstifale sıfatı olan harfi okurken dilin aşağıda kalıp, üst damağa yükselmemesine denir. Bu sıfatın diğer bir adıda inhifad (اَلْاِنْخِفَاضُ) dır. İsti'la sıfatının zıddıdır.

Harfleri 21 tane olup şunlardır: اَنْشِرْحَدِيثَ عِلْمِكَ سَوْفَ تَجْهُرُ بِذَا

(ى ه و ن م ل ك ف ع ش س ز ر ذ د ح ج ث ت ب ا).. harfleridir.

9- Itbak...(اَلْاِطْبَاقُ) : Lügatte yapışmak, uyuşmak, ulaşmak manasınadır.

Tecvid ıstılahında: ıtbak sıfatı olan harfi okurken dilin üst damağa yapışmasına ve dil kökünün üst damağa kalkmasına denir. İnfitah sıfatının zıdddır.

Itbak sıfatı olan harfler 4 tane olup şunlardır : وَصَادُ ضَادُ طَاءُ ظَاءُ مُطْبَقَةُ

(ظ ط ض ص) harfleridir.

10- İnfitah... (اَلْاِنْفِتَاحُ) : Lügatte açılmak, ayrılmak manasına gelir.

Tecvid ıstılahında: infitah sıfatı olan harfi okurken dil ile üst damak arasının açılmasına denir. Itbak sıfatının zıdddır.

Harfleri 24 tane olup şunlardır : مَنْ اَخَذَ وَجَدَ سَعَةً فَزَكَا حَقٌّ لَهُ شُرْبُ غَيْثٍ.

(ى ه و ن م ل ك ق ف غ ع ش س ز ر ذ د خ ح ج ث ت ب ا). harfleridir.

11-İzlak (اَلْاِذْلَاقُ) : Lügatte suhulet, kolaylıkve sürat demektir.

Tecvid ıstılahında: izlak sıfatı olan harf okunurken dilin seri olmasına denir. İsmat sıfatının zıddıdır

İzlak sıfatı olan harfler 6 tane olup şunlardır: فَرَّ مِنْ لُبٍّ

(ن م ل ف ر ب) harfleridir.

12- İsmat (اَلْاِصْمَاتُ) : Lügatte menetmek manasına gelir.

Tecvid ıstılahında: ismat sıfatı olan harf okunurken lisana ağır geldiğinden aslı 4,5 ve 6 harflı (Ruba'i, Humasi ve Südasi) olan kelimelerin yalnızca ismat harflerinden oluşmasına mani olunmuştur.

Çünkü talaffuzun kolay yapılmasına ismat sıfatlı harfler mani olmaktadır. Bu zorluğu önlemek için arap dilinde ismat sıfatlı harflerle ızlak sıfatlı harfler beraber bulunurlar. İzlak sıfatının zıddıdır. İsmat harfleri, izlak ve harfi meddin dışındaki harfdir.

Bu harfler 23 tane olup şunlardır: حَدَّثَ شَيْخُ هَزُّذُوجٍ غَضَطُ سَاعَتْ[33] قِظْ اُصَكِّ

(ى ه و ك ق غ ع ظ ط ض ص ش س ز ذ د خ ح ج ث ت ا) harfleridir.

13- Kalkale (اَلْقَلْقَلَةُ) : Lügatte hareket ve ızdırap manasın gelir.

Tecvid ıstılahında: Kalkale sıfatı olan harfi okurken kuvvetli bir ses işitilinceye kadar mahrecin kımıldanmasına denir.

Kalkale sıfatı olan harfler 5 tane olup şunlardır: قُطْبُ جَدٍ (ق ط د ج ب) harfleridir.

14-Safir (اَلصَّفِيرُ) : Lügatte ıslık ve kuş sesine denir.

Tecvid ıstılahında: safir sıfatı olan harfi okurken kuş veya ıslık sesine benzer keskin bir sesin çıkmasına denir.

Safir sıfatı olan harfler 3 tane olup şunlardır : صَادُ وَزَايُ سِينُ (ص س ز) harfleridir.

---

[33] سَاعَتْ Kelimesindeki elif harfi med olan eliftir. Mekki er-aye isimli eserinde; elif ne izlak nede ismat sıfatındandır. Çünkü o havaidir ve mahrecte istikrarı yoktur. er Riaye ismat sıfatı

15- Ğunne (اَلْغُنَّةُ) :. Lügatte inilti, güvercin ve kumru sesi gibi genze mahsus sese denir.

Tecvid ıstılahında: ğunne sıfatı olan harfi okurken genizden (burundan) gelen sese denir. Ğunne sıfatı olan harfler 2 tane olup, mim (م) ve nun (ن) harfleridir.

16- Tefeşşi...... (اَلتَّفَشِّي) .:..Lügatte çoğalmak, yayılmak demektir.

Tecvid ıstılahında: tefeşşi sıfatı olan harfi okurken sesin dil ile damak arasında yayılmasına ve za (ظ) harfinin mahrecine varıncaya kadar uzamasına denir. Tefeşşi sıfatı olan harf şın (ش) harfidir.

17- Tekrir.. (اَلتَّكْرِيرُ)....: ..Lügatte bir şeyi tekrar etmeye denir.

Tecvid ıstılahında: tekrir sıfatı olan harfi okurken dil ucunun titremesine denir. Tekrir sıfatı olan harf ra (ر) harfidir.

18-İstitale (اَلْإِسْتِطَالَةُ) .:. Lügatte uzatmak demektir.

Tecvid ıstılahında: istitale sıfatı olan harf okunurken sesin uzamasına denir. İstitale sıfatı olan harf dad (ض) harfidir.

19-Hafa : (اَلْخَفَاءُ) : Lügatte gizlemek manasına gelir.

Tecvid ıstılahında: hafa sıfatı olan harf okunurken önceki harf kendisine katılarak okunduğu zaman sesin gizli olmasıdır. Hafa sıfatı olan harfler, harfi med olan vav (و), ya (ى), elif (ا) ve ha (ه) harfi olmak üzere 4 harfdir.

20- Lin.. (اَللِّينُ) :... Lügatte yumuşak olmak demektir.

Tecvid ıstılahında: lin sıfatı olan harfi okurken mahrecinden sühuletle ve kolaylıkla çıkarmaya denir. vav (و) ve ya (ى) olmak üzere2 harfdir. Bunların lin olması için kendisi sakin, kendinden önceki harfde meftuh olması lazımdır.

21- İnhiraf...(اَلْاِنْحِرَافُ) :... Lügatte meyletmek, eğilmek manasınadır. Tecvid ıstılahında: inhiraf sıfatı olan harfi okurken dil ucuna veya arkasına doğru meyil bulunmasına denir. Lam (ل) ve ra (ر) olmak üzere 2 harfdir. Lam (ل) harfinde dil ucuna, ra (ر) harfinde dil arkasına meyil vardır.

b) Arızî Sıfatlar: Harften ayrılması mümkün olan, ayrıldıkları zaman harfin zatını değiştirmeyen sıfatlardır. Bu sıfatlar terk edilir veya değiştirilirse lahn-ı hafî olur.

1- Tefhim	(اَلتفخيمُ)	Harfi kalın okumak
2- Terkik	(اَلتَّرْقيق)	Harfi ince okumak
3- İdğam	(اَلْاِدْغَامُ)	İki harfi birbirine katıp ikisini şeddeli bir harf okumak
4- İhfa:	(اَلْاِخْفَاءُ)	Şedde yapmadan, ızhar ile idğam arası ğunneli okumak
5- Izhar	(اَلْاِظْهَارُ)	İki harfin arasını birbirinden ayırmak
6- İkalb	(اَلْاِقْلَا بُ)	Bir harfi başka bir harfe çevirmek. Yani Ba harfinden önce gelen nun-i sakini veya tenvindeki nun sesini mim'e çevirmek
7- Med	(اَلْمَدُّ)	Harfi bir elif miktarından daha fazla uzatmak. (fer-i med)
8- Vakıf	(اَلْوَقْفُ)	Nefesle beraber sesi kesmek
9- Sekte	(اَلسَّكْتَةُ)	Nefes almadan sesi kesmek
10- Hareke	(اَلْحَرَكَةُ)	Vasıl halinde harfi harekeli okumak
11 Sukun	(اَلسُّكُونُ)	Harfi harekesiz kılmak

3- Sıfatlar, zıt olan ve olmayan sıfatlar diye ikiye ayrılır:

a) **Zıt sıfatlar:** Bir harfte beraberce bulunması mümkün olmayan sıfatlara denir.

Zıt sıfatlar 11 tanedir:

1) Hems- Cehr	(اَلْجَهْرُ - اَلْهَمْسُ)
2) Rihvet- Şiddet –Beyniyye	(اَلْبَيْنِيَّةُ - اَلشِّدَّةُ - اَلرِّخْوَةُ)
3) İsti'la- İstifale	(اَلْاِسْتِفَالَةُ - اَلْاِسْتِعْلَاءُ)
4) Itbak- İnfitah	(اَلْاِنْفِتَاحُ - اَلْاِطْبَاقُ)
5) Tefhim- Terkik	(اَلتَّرْقِيقُ - اَلتَّفْخِيمُ)
6) İsmat- İzlak	(اَلْاِذْلَاقُ - اَلْاِصْمَاتُ)
7) İhfa – İzhar	(اَلْاِظْهَارُ - اَلْاِخْفَاءُ)

b) Zıt olmayan sıfatlar: Bir harfte beraberce bulunması mümkün olan sıfatlara denir.

1-Kalkale	قَلْقَلَةٌ	5-Tekrir	تَكْرِيرٌ
2-Safir	صَفِيرٌ	6-Lin	لِينٌ
3-Tefeşşi	تَفَشّى	7-İnhiraf	اِنْحِرَافٌ
4-İstitale	اِسْتِطَالَةٌ	8-Ğunne	غُنَّةٌ

Sıfatlarıdır.

HARFLERİN SIFAT TABLOSU

1.	Hemze	ا	Cehr, şiddet, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
2.	Bâ	ب	Cehr, şiddet, kalkale, infitah, istifale, terkik, zuhur, izlak
3.	Tâ	ت	Hems, şiddet, infitah, istifale, terkik, ısmat
4.	Sâ	ث	Hems, rihvet, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
5.	Cim	ج	Cehr, şiddet, kalkale infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
6.	Hâ	ح	Hems, rihvet, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
7.	Hâ	خ	Hems, rihvet, infitah, isti'la, tefhim, zuhur, ısmat
8.	Dâl	د	Cehr, şiddet, kalkale, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
9.	Zâl	ذ	Cehr, rihvet, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
10.	Râ	ر	Tekrir, cehr, beyniyye, infitah, istifale, terkik, zuhur, izlak
11.	ZâY	ز	Cehr, rihvet, safir, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
12.	Sîn	س	Hems, rihvet, safir, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
13.	Şîn	ش	Hems, rihvet, tefeşşi, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
14.	Sâd	ص	Hems, rihvet, safir, ıtbak, isti'la, tefhim, zuhur, ısmat
15.	Dâd	ض	Cehr, rihvet, istitale, ıtbak, isti'la, tefhim, zuhur, ismat

16.	Tâ	ط	Cehr, şiddet, kalkale, ıtbak, isti'la, tefhim, zuhur, ısmat
17.	Zâ	ظ	Cehr, rihvet, ıtbak, isti'la, tefhim, zuhur, ısmat
18.	Ayn	ع	Cehr, beyniyye, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
19.	Ğâyn	غ	Cehr, rihvet, infitah, isti'la, tefhim, zuhur, ısmat
20.	Fâ	ف	Hems, rihvet, infitah, istifale, terkik, zuhur, izlâk
21.	Kaf	ق	Cehr, şiddet, kalkale, infitah, isti'la, tefhim, zuhur, ısmat
22	Kâf	ك	Hemsr, şiddet, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
23.	Lâm	ل	Cehr, beyniyye, infitah, istifale, terkik, zuhur, izlak, inhirâf
24.	Mim	م	Cehr, beyniyye, ğunne, infitah, istifale, terkik, zuhur, izlâk
35.	Nûn	ن	Cehr, beyniyye, ğunne, infitah, istifale, terkik, zuhur, izlâk
26.	Vâv	و	Cehr, rihvet, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat
27.	He	ه	Hems, rihvet, infitah, istifale, terkik, hafâ, ısmat,
28.	Yâ	ى	Cehr, rihvet, infitah, istifale, terkik, zuhur, ısmat

Bu tablodaki sıfatlar, her bir harfın zatına mahsus sıfatlardır.
Kendinden önceki herhangi bir harf ile ilgileri dikkate alınmamıştır.

اَللَّحْنُ - LAHN

Lugatta, hata etmek ve doğrudan sapmak gibi birçok manaya gelen lahn, Kur'an kıraatında yapılan hataya denir. [34]

Tecvid ıstılahında, Tecvide uymamaktan meydana gelen hataya lahn denir.[35]

Lahn-ı- celî ve lahn-ı hafî olmak üzere ikiye ayrılır:

a) اَللَّحْنُ الْجَلِىُّ **(Lahn-ı celî)** : harflerin zat ve lazimi sıfatlarında yapılan hatalara denir. Açık hata demektir. Kur'an okuyan ve tilavetin temel kurallarını bilen herkesin anlayabileceği fahiş hatalardır.

Lahn-ı celî; harfde, harekede ve sükûnda olur.

1.Harfde hata: Bir harfi başka bir harfle değiştirmek yahut sıfat-ı lazimesini değiştirmek. Mesela ta ط harfi ile dal د harfini, sad ص harfi ile sin س harfini değiştirmek veya harf ziyade etmek, yahutta harf noksanlaştırmakla olur. Ziyadeye örnek مَجِيْدًا اَحَدٌ gibi kelimelerde kalkale yaparken kalkale harfinin sonuna hemze getirmek, noksanlığa örnek ise meddi tabiileri terk etmek.[36]

2. Harekede hata: Bir harekeyi başka bir harekeyle değiştirmek اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ kelimesini tanın zammesi ile اَنْعَمْتُ عَلَيْهِمْ , tanın kesresi ile اَنْعَمْتِ عَلَيْهِمْ okumak, مَا قُلْتُ لَهُمْ kelimesini tanın fethasi ile مَا قُلْتَ لَهُمْ okumak.[37]

3. Sükûnda hata: Sükûnu harekeyle değiştirmek لَمْ يَلِدْ. وَلَمْ يُولَدْ kelimelerini لَمْ يَلِدُ. وَلَمْ يُولَدُ (ötre ile) okumak gibi.

Lahn-ı celî'nin hükmü: Bu hatalar, ister manayı bozsun, ister bozmasın, Lahn-ı celî olur ve kat'i haramdır. Bunu yapanlar azaba müstehak olurlar. Dolayısıyla Kur'an okuyan kimsenin kıraatını lahn-i celî'den kurtaracak şekilde okuması farz-ı ayndır. Yapılan hata, manayı bozuyorsa namazıda bozar.[38]

---

[34] İ karaçam, kur'n-ı k. Fazletleri ve o. kaideleri, s. 234; Asım efendi, kamus tercümesi, cilt 4, s. 746–747
[35] celalü'd-Din es-suyuti, el-İtkan, fi ulumi'l- kur'an, cilt 1 s.
[36] Eskicizade, dürri yetim tercümesi, 21
[37] İbnü'l cezeri; et- Temhid, s. 63
[38] Bu konuda daha geniş bilgi için, Ömer Nasuhi Bilmen; Büyük İslam ilmihali, Zelletü'l-Kari bahsine bakınız.

b). اَللَّحْنُ الْخَفِيُّ (**Lahn-ı hafî**) : harflerin arızı sıfatlarında meydana gelen hatalara denir. Gizli hata demektir. Kur'an okumada mahir ve mütehassıs kimselerin anlayabileceği ince hatalardır. Harflerin sıfatı arızalarında meydana gelir ve harfın zatını değiştirmez.

Lahn-ı hafî iki kısmıdır:

1.Kıraat ilmi ile alakası oalan herkesin anlayabileceği hatalar: ihfayı, iklâbı, izharı, idğamı, ğunneyi terk etmek, kalın harfi ince, ince harfı kalın, med ile okunması gerekeni kasr ile (vacib medleri eksik çekerek) okumak, kasr ile okunması gerekeni med ile (tabii medleri fazla uzatarak) okumak, Nazım (cezeri) Temhid isimli eserinde, hareke ile vakıf yapmayıda zikretmiştir.

Lahn-ı hafîden bu birinci kısmın hükmü, tahrimen mekruhtur. Bunda azab korkusu vardır. Kur'an-ı Kerim'in kıraatında bu tür hatadan korunacak kadar tecvide riayet, vacibdir.

1- Kıraat ilminde mahir olanların anlayabileceği hatalar: ra (ر) harfinin tekriri, nun (ن) harfinin tadnini, lam (ل) ve ra (ر) harflerini, İnce okunması gereken yerde kalın, kalın okunması gereken yerde ince okumak.

Lahn-ı hafiden bu ikinci kısmın hükmü, tenzihen mekruhtur. Bunu yapanın sevabı eksik olur. Kur'n-ı Kerim'in kıraatında bu tür hatadan korunacak kadar tecvide riayet etmek, müstehabdır.[39]

Lahn-ı hafî ile mana değişmez, namaz bozulmaz. Ancak tilavetteki güzellik ve halavet bozulur.

Lahn konusundaki Med mertebelerinde, Ğunne ve teşdidlerdeki hatalar lahn-ı hafînin ikinci kısmındandır.[40] Meddi tabiiyi terk etmek lahnı celîdir. Meddi tabiiyi fazla uzatmak ve Vacib medleri eksik çekmek ise lahn-ı hafîdir.

قَالَ اَبُوشَامَةَ عِنْدَ قَوْلِ الشَّاطِبِيِّ بَابُ الْمَدِّ وَالْقَصْرِ اَلْمَدُّ فِي هٰذَا الْبَابِ عِبَارَةٌ عَنْ زِيَادَةِ
الْمَدِّ فِي حُرُوفِ الْمَدِّ لِاَجْلِ هَمْزٍاَوْ سَاكِنٍ بَعْدَهَا يَعْنِي اَلزِّيَادَةُ عَلَى الْمَدِّ الطَّبْعِيِّ
وَالْقَصْرُتَرْكُ تِلْكَ الزِّيَادَةِ وَقَدْيُسْتَعْمَلُ الْمَدُّ فِي اِثْبَاتِ حَرْفِ الْمَدِّوَالْقَصْرُ فِي حَذْفِهِ .

Şatibinin med ve kasır konusundaki sözü hakkında, Ebu Şame, dediki: Bukonuda med, hemze veya sükûndan ötürü harfi medlerde yapılan ziyade meddir. Yani meddi tabi-i üzerine yapılan ziyadeliktir. Buda fer'i med demektir. Kasr ise bu ziyadeliği terk etmektir. Bazende med, harfi meddin isbat edilmesinde, kasr ise hazfedilmesinde kullanılır.[41]

39 Eskicizade, dürr-i yetim Tecümesi, s. 21–23; el- Mağnisi, cezeri tercemesi, s. 146–148
40 Mer'aşi, a.g.e, 85
41 Mer'aşi, a.g.e, ayni yer.

SEKTE - سكته

Sekte, lugatte susmak ve iki name arsını soluk almaksızın ayırmak demektir.[42]

Tecvid ıstılahında : (اَلسَّكْتَةُ قَطْعُ الصَّوْتِ مِنْ غَيْرِ تَنَفُّسٍ) Nefes almadan sesi kesmeye denir.

Sektenin süresi:

اَلسَّكْتَةُ هُوَعِبَارَةٌ عَنْ قَطْعِ الصَّوْتِ زَمَنًا هُوَدُونَ زَمَنِ الْوَقْفِ عَادَةً مِنْ غَيْرِتَنَفُّسٍ

Sekte, adet olarak vakıf zamanından daha az bir müddet nefes almadan sesi kesmektir[43] kısa bir zaman olup, nefes alma zamanından daha azdır.[44] Veya iki hareke miktarıdır.[45] Ortalama bir elif miktarıdır.[46] Buda okuyuştaki sür'atle orantılı olup, tahkik, tedvir ve hadr okuyuşuna göre değişir.

Hafs hazretlerinin Kur'an-ı Kerim'de sekteleri iki kısımdır.

a) Dört yerde sekte yapması vacibdir.
b) İki yerde sekte yapması caizdir.[47]

Sekte yapmanın vacip olduğu yerler:

1. Kehf Suresi 1. ve 2. ayetler arasında: عِوَجًا * قَيِّمًا Burada sekte vasıl halinde عِوَجًا ile قَيِّمًا arasındadır. عِوَجًا lafzındaki elif üzerinde sekte yapılır.

Sekte Sebebi:

Sıfat mevsuf gibi anlaşılmasını önlemek içindir. Burası ayet sonu olduğu için sekte caiz ise de vakıf evladır. Burada sekte tenvinle yapılmaz. Meddi tabii olarak nefes almaksızın kısaca durularak sekit yapılmış olur. Ve sonraki kelimeye geçilir.

2. Yasin suresi 52. ayette: مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا lafzının elifi üzerinde sekte yapılır.

Sekte Sebebi:

İki kelime arasında Sıfat ve mevsuf gibi anlaşılmasını önlemek içindir. Yani kâfirlerin sözleri birinci kelimede bitmektedir. İkinci kelimede müminlerin veya meleklerin sözleri başlamaktadır. Sekte yapmakla kâfirler ile müminlerin sözleri birbirlerinden ayrılmaktadır. Burada secavend olduğu için vakıf evla sekte ise caizdir.

Kehf ve yasin suresindeki sekit vecihleri vasıl halinde yapılır. Vakf edildiği zaman sekit söz konusu olmaz.

---

[42] Asım efendi, Kamus tercemesi, 1, 578
[43] İbnu'l-Cezeri, en- Neşr, I, 240
[44] Dimyti, a.g.e, 61; en.Neşr,1, 240.
[45] Abdü'l-Fettah, el-Mersafi, Hidayetü'l-Kari, 410 vd.
[46] Muhammet Salim muhaysin, el Mühezzeb, 1, 34.
[47] Atiyye, a.g.e, 235; Abdu'r-Rezzak el Ğavsani, İlmü't-tecvid,141.

3. Kıyamet suresi 27. ayette: وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ lafzında nun (ن)' un sükûnunda sekte yapılır.

Sekte Sebebi:

İki kelimenin ayrı ayrı olduklarını ve tek kelime olmadıklarını açıklamak içindir. Sekte yapılmaksızın iki kelime beraber okunursa (merrak) çorbacı anlamına gelir.

Burada sekte yapmak evla vakıf yapmak ise vakf-ı kabihtir. Izdırari olarak durulursa, geriden alıp sekte yaparak geçmek lazımdır.

4. Mutaffifin suresi 14. ayette: كَلَّا بَلْ رَانَ Lafzında lam (ل) 'ın sükûnu üzerinde sekit yapılır.[48] Kıyamet ve Mütaffifin suresindeki sekteler idğam yapılmaksızın icra edilir.

Sekte Sebebi:

İki kelimenin ayrı ayrı olduklarını ve tek kelime olmadıklarını açıklamak içindir. Sekte yapılmaksızın iki kelime beraber okunursa (berran) küpçü anlamına gelir.

Burada sekte yapmak evla vakıf yapmak ise vakf-ı ızdırari olarak caiz olabilir. durulursa, geriden alıp sekte yaparak geçmek lazımdır.

Vakıf ile Sekte Arasındaki Farklar:

1. Vakıf nefeslidir, sekte nefessizdir.
2. Vakıflarda süre daha uzundur, sektede daha kısadır.
3. Vakıflarda tecvid kuralı neyse o uygılanır, sektede ise başka tecvid kuralları değil, yalnız sekte uygulanır. Yani idğam söz konusu olmaz.

Sekte yapmanın caiz olduğu yerler:

1. Enfal suresi ile Tevbe suresi arasında olan sektidir.

2. Hakka suresi 28. هَلَكَ * مَالِيَهْ ayetinde vasıl halinde Hafs Ha-i sekte ile okurken bir sekit birde tahkik olamak üzere iki vechi vardır. Bu iki yerde Hafs'ın sekte yapması caizdir. Ancak هَلَكَ * مَالِيَهْ de olan iki vechinden Sekte vechi mukaddemdir.[49]

---

[48] Abdullah Efendizâde, a.g.e, 298, 380,443, 448; Dimyati, a.g.e, 61–63, 287, 428, 435; İbnü'l-Cezeri; en Neşr, I, 240–243, 425; el-Mersafi, a.g.e, 411.

[49]. Atiyye kabil nasr, Ğayetü'l-Mürid fi ilmi't-tecvid, 235.

HA-İ SEKTELER

Sekte bahsinde beyan olunan dört yerden başka Asım kıraatı ve Hafs rivayetinde Kur'an-ı Kerim'de 7 kelime olup 9 yerde geçen (ه) sekteleri vardır.

Bunlar; bazı kelimelerin sonuna gelen sakin (ه) lardır. Yazılış bakımından zamire benzer. Zamirden farkı; zamirler harekelidir, ha-i sektelerin tamamı ise sakindir.[50]

Bizim kıraatımızda hem vasıl ve hem de vakıf halinde okunur. Bazı kıraatlarda vasıl halinde (ه) sekteler düşer.

Bizim kıraatımızda vasıl halinde (ه) sakin okunur, hafif bir sekte caiz olduğu gibi terkide caizdir. Sekte evladır.[51] Bunun için buna ha-i sekte denir.

Kur'an-ı Kerim'de Ha-i Sekte Olan Yerler

1. Bakara suresi 259. ayette: لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ

2. En'am suresi 90. ayette: فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ

3– 4. Hakka suresi 19 ve 25. ayetlerde: كِتَابِيَهْ

5 –6. Hakka suresi 20 ve 26. ayetlerde: حِسَابِيَهْ

7. Hakka suresi 28. ayette: مَالِيَهْ * هَلَكَ

8. Hakka suresi 29. ayette: سُلْطَانِيَهْ *خُذُوهُ

9. Karia suresi 10. ayette:[52] مَا هِيَهْ * نَارٌ حَامِيَةٌ

---

[50] İstisna olarak iki kelimede ve üç yerde ki zamirler harekeli değil, cezimlidir.

a (en Neml 28) فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ

b (el –Araf 110) اَرْجِهْ وَاَخَاهُ

c (eş-şu'ara 36) اَرْجِهْ وَاَخَاهُ . Dimyati, a.g.e, 36; İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 306, 311–312.

[51] Abdü'l-Fettah Acmi el Marsafi, a.g.e, 412; Hamza, 55; Abdullâh Efendizâde, 437- 438.

[52] Dimyati, a.g.e,104; 105, 162, 213, 423, 443; Abdullah Efendizâde ,a.g.e, 76 Haşiye, 437, 438; en Neşr, ll, 142; Ahmed Ziyaü'd-din, Vesiletü'l-Gufran, 35; Mehmed Zihni Efendi, el-Kavlü's-Sedid fi ilmi't-Tecvid, 39; Hüseyn Hüsni efendi, Mizanü'l- Huruf, 44.

Not: Hakka suresi 28. مَالِيَهْ ۜ * هَلَكَ ayetinde vasıl halinde ayni cinsten olan iki ha (ه) harfinin yan yana gelmesi sebebi ile hem idğam ve hemde izhar olacağından söz edilmiş ise de izhar olması tercih edilmiştir. İzhar vechi ancak sekte ile yapılır.

ELİF-İ LAHİKALAR

2. Vakıf halinde elifi isbat ile vasıl halinde ise elifin hazfı ile: Kur'an-ı Kerim'de yedi kelimenin sonuna bir şeyden bedel olmayarak elif lahik olmuştur.

a) أَنَا Kur'an-ı Kerim'de bulunan mütekellim zamiri olan (أَنَا) lafzı.

b) لَٰكِنَّا Kehf suresi 38. ayette

c) اَلظُّنُونَا Ahzab suresi 10 c,d, e bu üç yerde, ithaf,353

d) اَلرَّسُولَا Ahzab suresi 66

e) اَلسَّبِيلَا Ahzab suresi 67. ayetlerdeki (الظُّنُونَا، الرَّسُولَا، السَّبِيلَا) kelimelerini

f) قَوَارِيرَا İnsan suresi 15 ayette

g) سَلَاسِلَا İnsan suresi 4. Bu kelimelerden birincisi olan (أَنَا) lafzında bütün kurra ittifak halindedir. Diğer geri kalan altı kelimede ise Hafs, vakıf halinde elifi isbat ederek vasıl halinde ise elifi hazf ederek okur. Ancak سَلَاسِلَا kelimeside aynı olmakla beraber vakıf halinde, birde lam harfinin sakin olması ile سَلَاسِلْ şeklinde bir vechi daha vardır: Yani Hafs'ın, bu سَلَاسِلَا kelimesinde:

a) Vasıl Halinde elifin hazfı ile سَلَاسِلَ

b) Vakıf halinde elifi isbat ederek سَلَاسِلَا olarak okunmaktadır.

KUR'AN-I KERİM'DE VAKIF VE İBTİDA

Vakf (الوقف) : Kelime olarak durmak ve durdurmak demektir.

Tecvid ve kıraat dilinde ise:

اَلْوَقْفُ : عِبَارَةٌ عَنْ قَطْعِ الصَّوْتِ عَلَى الْكَلِمَةِ زَمَنًا يَتَنَفَّسُ فِيهِ عَادَةً بِنِيَّةِ اِسْتِئْنَافِ الْقِرَاءَةِ

"Vakf, okumaya tekrar devam etmek niyetiyle, kelime üzerinde, adet olduğu şekilde nefes alacak kadar sesi kesmekten ibarettir. Durulup ses kesildikten sonra, nefes alınır ve okumaya devam edilir."

Vakıfta kural:

1) Kelimelerin sonunda durulur.

2) Durulurken sükûn üzere durulur. Yani kelimenin sonunda hareke varsa düşürülür, sakin kılınır. Çeşitli vakıf tasnifleri yapılmıştır. Bunların bir kısmını zikretmekle iktifa edeceğiz.

A- GENELDE VAKIFLAR DÖRT KISMA AYRILIR:

1-Vakf-ı tam (الوقف التام)

2-Vakf-ı kafi (الوقف الكافى)

3-Vakf-ı hasen (الوقف الحسن)

4-Vakf-ı kabih (الوقف القبيح)

1- Vakf-ı Tam (الوقف التام) : Tam vakıf, maba'di (kendisinden sonrası) ile lafız veya mana bakımından, alakası bulunmayan bir kelime üzerinde yapılan vakıflara denir.

Mesela: وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ da yapılan vakıf gibi, vakf-ı tamlar ekseriyetle ayet başlarında ve kıssa sonlarında olurlar. Buralarda vakf edildiği zaman, maba'dinden (kendisinden sonra) alınarak devam edilir.

a) Vakf-ı Tam : (الوقف التام) bazen ayet bitmeden bulunur. Mesela; وَجَعَلُوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَا اَذِلَّةً de yapılan vakf gibi. Çünkü Belkıs'ının sözü burada bitiyor, devamı ise Allah'a aittir.

b) Bazen ayet ortasında bulunur. Mesla:

لَقَدْ اَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَآءَنِي Ukbe b. Ebi Muayt'in, Übbey b. Halef için söylediği söz burada bitmiştir.

c) Bazen ayet bittikten sonraki kelimede bulunur.

(لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا كَذٰلِكَ)

Misalinde; doksanıncı ayet سِتْرًا kelimesinde bitiyor. Doksan birinci ayet كَذٰلِكَ ile başlıyor. Fakat kelam bu kelimede tamam oluyor.

Vakf-ı tam, bazen kastedilen manayı kuvvetli bir şekilde beyan ettiği için, şayet vakf-ı tamda vakıf yapılmazsa, manada şüpheye düşüleceğinden bu vakfa es-Secavendi "vakf-ı lazım", bazıları ise "vakf-ı vacib" demiştir. Bundan dolayı "vakf-ı tam da" muhakkak vakıf yapılmalıdır. Bütün kıssa sonlarındaki ve kıssa evvellerindeki, bütün surelerin sonundaki vakıflar, vakf-ı lazımdır.

2- Vakf-ı kâfi (الوقف الكافى) vakf-ı kâfi, kelam lafz ve mana yönünden tamam olmakla beraber, maba'di (kendinden sonrası) ile mana yönünden alakası bulunan yerlerde yapılan vakıflara denir. Mesela: اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ da vakıf yapmak gibi. Burada kelam, lafız itibariyle tamdır. Fakat mana cihetinden maba'di ile ilgisi vardır. Çünkü bunu takip eden cümle, kâfirlerin durumunu haber vermektedir. El-Cinn, el-Müddessir, et-Tekvir, el-İnfitar, el-İnşikak ve eş-Şems surelerinin fasılaları hep vakf-ı kâfidir. Çünkü bazısı bazısına matuf olup, kelam maba'di ile lafz yönünden ilgili olmadığı halde, mana cihetiyle ilgilidir.

Vakf-ı kâfilerde de farklar bulunabilir. Mesela: İbnü'l-Cezeri'ye göre فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ da vakf-ı kâfi, فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا da ekfa, بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ da ise her ikisinden daha üstün bir durum vardır, Vakf-ı kâfi, genel olarak fasılalarda ve ayet aralarında bulunur. Vakf-ı kâfide vakıf yapmak, vakf-ı tam da olduğu gibi, maksud olan manayı beyan için bir te'kid olduğundan lüzumludur ve vakıf yapılan kelimenin maba'dinden başlanarak devam edilir

3- Vakf-ı Hasen (الوقف الحسن): Vakf-ı Hasen, kendisinden kelam tamam olmak kaydıyla, maba'di veya makabli ile lafz yönünden alakası bulunan bir kelimede yapılan vakfa denir. Vakf-ı hasende kelam, mana yönünden tamam olur ve fakat lafız yönünden ilgisi devam eder. Mesela: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ da ve صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ de yapılan vakıflar gibi. Birinci cümleyi takib eden رَبِّ kelimesi bu cümlenin sıfatı olduğu için

vakıf, sıfat ile mevsuf arasında vaki olmuştur. İkinci cümleyi takib eden غَيْرِ kelimesi de الَّذِينَ kelimesinin sıfatı veya ondan bedeldir. Her ikisinde de vakıf yapılan kelimenin maba'di ile lafız yönünden ilgisi vardır. Vakıf yapıldığı zaman mânâ anlaşıldığı için, bu isim verilmiştir.

Vakf-ı Hasen ayet başında yahut ayet ortasında olabilir. Şayet ayet başı ise vakıf yapılır ve maba'dinden devam edilir. Çünkü ayet başlarında vakıf yapmak sünnettir. Eğer ayet başı değilse ve vakıfta yapıldıysa, maba'dinden başlamak doğru değildir.Bu durumda, vakf yapılan kelimeden veya münasib değilse daha evvelinden başlayarak devam edilir..

4- Vakf-ı Kabih (الوقف القبيح) : Kelam, lafz ve mana yönünden tamam olmadan ve maba'di ile her iki cihetten şiddetli alaka bulunan yerlerde yapılan vakıflara denir. İbn-ül-Enbari bunu, "tamam ve hasen olmayan vakıflar" şeklinde tarif etmiştir.

Vakf-ı kabihlerde kelam tamam olmadığı için, bundan bir mana anlaşılmadığı gibi, ayetten kastedilen şeyde gizli kalır. Muzaf ile muzafun ileyh, sıla ile mevsulü, kavl ile mekulü kavl… Arasında yapılan vakıflar gibi. Mesela besmeledeki بِسْمِ el-Fatiha'daki اَلْحَمْدُ, رَبِّ ، مَالِكِ , صِرَاطَ kelimelerinde vakıf yapmak gibi. Vakf-ı kabih, "kabih" ve "akbah" olmak üzere iki kısma ayrılır. Yukarıda geçen örnekler kabiha misal olabilir. "akbah"a misali ise لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا de vakıf yapıp, sonra اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ başlanmasıdır. Böyle bir vakıf ve ibtida sebebiyle ayetin manası tamamen değiştiği gibi, İslam itikadiylede kabil-i telif olmayan bir mana ortaya çıkmış olur.

Kabih vakıf, bir zaruret olmaksızın caiz değildir. Ancak nefes kesilmesi, aksırmak, gülmek, uyuklamak, maba'dine ulaşmaya imkân vermeyen herhangi bir mazeret, vakfı öğretmek veya imtihan etmek gibi sebepler dolayısıyla ancak vakıf yapmak caiz olur. Bu durumda ise vakıf yapılan kelimeden veya mananın daha güzel anlaşılmasını sağlayacak yukarıda geçen başka bir kelimeden başlamak lazım gelir. Çünkü vakıf zaruretten dolayı mubah kılınmıştır, zaruret kalkınca, makabli ile başlamaya bir mani yoktur.

İbtida (الابتداء): Kelime olarak başlamak demektir.

Tecvid ve kıraat dilinde ise: Kur'an okumaya başlamak veya vakfettikten sonra kıraata devam etmeye ibtida denir.

İbtida ihtiyaridir. Nefes kesilmesi ve benzeri sebeplerden ötürü vakıf gibi zaruri değildir. İbtida maksadı ifade eden bir mana ile caiz olur.

Karinin, vakif halinde uyması gerekenlere ibtida ederken de uyması gerekir. İbtida, ihtiyari olduğu için mana bakımından makabli ile irtibatı olmdadan maksadı ifade eden müstekil bir kelamla olmalıdır. Vakıf bunun hilafına bazen durulması caiz olmayan yerde zaruri olarak durulur ve geriden alınarak devam edilir.

Vakfın caiz olduğu yerin sonrasından ibtidada caizdir. Vakfın caiz olmadığı yerin sorasından ibtidada caiz dğildir.

Vakıf İşaretleri (Secavendler):

Yukarıda sözünü ettiğimiz vakıfları tesbit etmek, her okuyucu için mümkün olmayabilir. Bunlar Arapça bilmeyi de gerektirir. Bu nedenle vakf edilecek yerlere bir takım işaretlerin konulmasına ihtiyaç vardır. Tecvid bilginleri vakıf ve ibtida ile ilgili geniş çalışmalar yapmışlar, eserler yazmışlar, manayı nazarı itibara alarak gruplandırmışlardır.

Bu hususa ilk defa **Türkistanlı Muhammed b. Tayfur es- Secavendi** (v. 560/ 1165) teşebbüs etmiş ve manaya göre kuvvet ve zayıflık derecesine göre kur'an kelimelerinin üzerine bazı harfler koymak suretiyle vakıf yerlerini işaretlemiştir. Kur'an bilgini olan bu zat bir Türktür. Secavend de bu zatın Türkistan'daki beldesinin ismidir. Vakıf için kullanılan işaretler Sonradan bu zatın beldesinin ismi olan Secavend, isimiyle anılmıştır. Muhammed b.

Tayfur es- Secavendi kısa izahlarla bu vakıfların hükümlerini, manaya göre kısımlarını ve işaretlerini belirlemiştir.

Tayfur es- Secavendi' ye göre vakıflar beş kısımdır.

1. Vakf-ı Lazım: İşareti mim (م) harfidir. Vakıf yapılmazsa mana bozulur. Mesela el- Bakara 8 de (وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ) ayetinde durulmaz da el- Bakara 9. Ayetine (يُخَادِعُونَ اللّٰهَ) devam edilirse mana: "Allah'a hile edenlere inanmıyorlar" zıt anlam çıkar. Asıl mana: "(O kâfirler) iman etmezler. (Onlar) Allah'a ve iman edenlere hile ediyorlar" şeklindedir.

2. Vakf-ı Mutlak: İşareti Ta (ط) harfidir. Vakf mutlaktır. Lazım ve caiz gibi bir kayıtla mukayyet değil demektir. Durulması güzeldir.

3. Vakf-ı Caiz: İşareti Cim (ج) harfidir. Hem vakıf hem vasl caiz, fakat vakıf evladır.

4. Vakf-ı Mücevvez: İşareti Zay (ز) harfidir. Vakf caiz olmakla beraber, Vasl evladır.

5.Vakf-ı Murahhas: İşareti Sad (ص) harfidir. Zaruretten dolayı nefes yetmeyince vakıf yapılır. Makablinden almaya gerek yokyur.

6 **Vakf-ı la:** İşareti Lam elif (لا) harfidir. Vakıf yapma uygun değildir, durma demektir. Vasl yapılır, durulmaz durulursa geriden alıp devam edilir. Ancak ayet sonlarında olursa durulabilir ve geriden alınmaya gerek yoktur. Ayet sonlarında durmak sünnettir. Cezeri, Hz. "vakf-ı la (لا)da, asla vakıf yapılmaz" anlamına gelmez. Bunun manası: "vkf yapmak güzel, fakat maba'di ile başlamak güzel değildir." demektir. Herhangi bir zaruretten dolayı vakf-ı la (لا)da vakıf yapılabilir, ancak geriden alınmak suretiyle devam edilir. Ayet sonlarına konulan la (لا) ların manası, önceki ayetin manasının devam ettiğini bildirmektir.

el-Ftiha suresinde صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِم لا vakf-ı la لا varsada, buranın ayet sonu olduğu görüşünden dolayı burada vakıf yapılır ve maba'dinden devam edilir, geriden almaya veya burada durmamak için gayret sarfetmeğe lüzum yoktur.

Bazı kaynaklarda kullanılan vakıf işaretleri:

Kıf (قف) : Burada vakıf yap demektir.

Kaf (ق) : Vasıl alametidir. Buna (قد قيل) işareti de denir. Yani vasıl evla, vakıf ise caizdir

Sılî (صلى) : Vasl manasınadır. Valsın efdal olduğunu ve vakfın da yapılabileceğini bildirir.

Sıl (صل) : Vasl etmek evladır.

Sim (سم) : Vakf-ı semaidir.

Salah (صلح) : Vakf-ı caiz diye t'abir olunur. Vakfın Yapılıp, yapılmamasının eşit olduğunu gösterir.

Kâ f (ك) : harfi (كذلك) kelimesinin kısaltılmışıdır. Kendisinden önce geçen secavendin hükmündedir.

Ayn (ع) : Rüku alametidir. Namaz kılanlar için rükuya gitmenin uygun olduğunu gösterir. Konu başlangıcı ve konu bitimi olan yerlerdir. Aşıra başlama ve bitirmede okuyucuya yardımcı olur. Bazı Mushaflarda, on ayette bir bu ayın ع işareti konurki, عشر kelimesinden alınmıştır. Bazı Mushaflarda da ayın başı dediğimiz hemze . ء bunun yerine konulmuştur.

Hâ (خ) : Her beş ayette bir konur, خمس kelimesinden alınmıştır.

Vakf-ı Muânaka (∴ ∴) : Birbirine yakın olan kelimelere konulan bu üç noktalardan birincide durulmuşsa ikincide durulmaz. Yoksa mana tamam olmaz. Şayet birincide geçilmişse ikincide durulur. Buna vakf-ı muarâkaba da denir.

Muhammed Nebhan b. Hüseyin, "Müzekkeretün fi't-Tecvid"in 86. sahifesinde: "Bu vakf-ı muanakanın ayet başında olmasıyla ayetin cüz'ünde olması arasında bir fark yoktur" diyor.

Sin (س) : Sekte السكتة kelimesinden alınmıştır. Sekte ile okunacak kelimenin altına veya üstüne konur.

Not: Yukarıda durak işaretleri kur'anın ilk nüshalarında yoktur. Mananın karışmaması, iyi anlaşılması için **Muhammed b.Tayfur es- Secavendi** isimli Bir türk Kur'an bilgini tarafın- dan sonradan konmuş ve kabul görmüştür.

Kur'an'ın manasını bozmak gibi bir kasdi mahsuse olmaksızın, bunlardan herhangi birinde durmak ne farzdır, ne vaciptir ve ne de geçmek haramdır. Büyük kıraat âlimi İmam Cezeri, Mukaddime' sin de konuyla ilgili olarak şöyle demektedir.

وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجَبْ . وَلَا حَرَامٍ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبْ

"Kur'an' da kesin vacip olan bir vakıf olmadığı gibi kasıtlı olmaksızın- haram olan bir vakıf da yoktur. Buradaki " vacip, caiz " gibi ifadeler "mana bakımından durmak gereklidir, iyi olur; "haram" ifadesi ise durmak iyi olmaz" durmamak gerekir anlamındadır.

KUR'AN-I KERİMLERDE GÖRÜLEN BAZI DEĞİŞİK İŞARETLER.

Bunlar durak işareti olmayıp, ayet sayıları için kullanılan işaretlerdir.

Kufeliler ile Basralılar arasında, bazı ayet başlarında ihtilaf vaki olmuş, bunları birbirinden ayırmak için, bazı işaretler kullanılmıştır. Bunlar vakıf işareti olarak değil, ayet sayıları için koyulmuştur.

KUFELİLER:

Ayet başlarına لب [53]

Beş ayette bir ه

On ayette bir ayın başı ء veya yâ ى harfi koymuşlardır.[54]

BASRALILAR:

Ayet başlarına تب [55]

Beş ayette bir خب [56]

On ayete bir عب koymuşlardır.[57]

C) EBU'L-ALÂ (öl. 599/ 1202)'ye göre vakıflar:

Bazı Mushaflarada Ebu'l-Alâ tarikına göre vakıf işaretleri konulmuştur.

Te: ت Vakf-ı temeldir. Buna "itmam" da denmiştir.

Kâf: ك Vakf-ı kafidir. "ekfa" da denmiştir.

Sin: س Vakf-ı hasendir.

Sad: ص Vakf-ı salihdir. "Aslah" da denmiştir.

---

[53] ل harfi لغير , ب harfi ise بصريين Basralılar anlamındadır. Bu لب işareti, Basralılardan gayrısı için demek olup yani; kufeliler için (dir.) anlamını taşır.

[54] He ه harfi ebced hesabında beştir, ayın ء ağzı ondur.

[55] ت harfi ayet başını, ب harfi Basralıları gösterir.

[56] خ harfi خَمْسَةٌ kelimesinin خ sı yani beş demektir, ب harfi ise Basralıları ifade eder.

[57] el- Minahu'l- Fikriyye, s.64; Şerhu Cühdü'l- Mukıll, s. 139; Künuzü't-Tâfi el-Burhan fi rumuzi evkafi'l Kur'an 18-25

1- Vakf-ı Ğufran: Resul'i Ekrem (s.a.v.)in dua ve niyaz maksadıyla yapmış olduğu vakıflardır. Bunların 10 yerde olduğu rivayet edilmektedir.

1-el- Maide 51	اَوْلِيَاءُ
2-el- En'am 36	يَسْمَعُونَ
3-es-Secde 18	فَاسِقًا
4-es-Secde 18	لَا يَسْتَوُ نَ
5-Ya-sin 30	عَلَى الْعِبَادِ
6-Ya-sin 12	آثَارَهُمْ
7-Ya-sin 52	مِنْ مَرْقَدِنَا
8-Ya-sin 61	وَاَنِ اعْبُدُونِى
9-Ya-sin 81	اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ
10-el-Mülk 19	وَيَقْبِضْنَ

2- Vakf-ı Cibril:

Vahy meleği olan Cebrail aleyhisselamın, vahiy esnasında yapmış olduğu vakıflara vakf-ı Cibril veya vakf-ı münzel ismi verilmiştir. Bunların adetleri hususunda ihtilaflar olmakla beraber, meşhur olanları sekiz yerdedir.

1- el-Bakara 120	مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ
2- el-Bakara 277	وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
3-Al-i İmran 7	وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّا اُولُوا الْاَلْبَابِ
4-Al-i İmran 95	قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ
5- el-En'am 36	وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ
6- el-En'am 124	اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ
7- el-Araf 187	لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا اِلَّا هُوَ
8-Ya-sin 51	فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ

3- Vakf-ı Nebi:

Ebu Abdillah Muhammed b. İsa (öl. 253/867),Resulullah (s.a.v) in 17 yerde vakıf yaptığını haber vermektedir.

1-el-Bakara 148	وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلّيهَا ط فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ
2-el-Bakara 197	وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ط
3-Al-i İmran 7	وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيلَهُ اِلَّا اللّٰهُ م
4-el-Maide 31	فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ج
5-el-Maide 4	وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ في مَا اٰتيكُمْ ط فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ
6-el-maide 116	قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِيَ اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ ط
7-Yunus 2	اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَا اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ
8-Yunus 53	قُلْ اِي وَرَبّيَ اِنَّهُ لَحَقٌّ
9-Yusuf 108	قُلْ هٰذِهِ سَبيلِيَ اَدْعُوا اِلَى اللّٰهِ
10-er-Ra'd 17	كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ط
11-en-Nahl 5	وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا ج
12-Lokman 13	وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ط
13-el-Mü'min 6	وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ... عَلَى الَّذينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ
14-en-Naziat 22	فَحَشَرَ فَنَادٰى ز * ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى
15-el-Kadr 3	لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ط
16-el-Kadr 4	مِنْ كُلِّ اَمْرٍ لا
17-en-Nasr 3	فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ ط

4- Vakf-ı Beyan (الوقف البيان) :

1- el-Fetih suresinin 9 uncu ayetindeki birbirini takip eden ve sonlarında zamir bulunan iki kelimedeki zamirlerden birincisinin Peygamber (s.a.v.) e, ikincisinin Allah'a ait olduğunu beyan için yapılır. وَتُوَقِّرُوهُ daki zamir resulullah'a, وَتُسَبِّحُوهُ daki ise Allah'a aittir. Bunu belirtmek için وَتُوَقِّرُوهُ da vakıf yapılır. (bak. Menaru'l-hüda, s.8)

2- et-Tevbe suresinin 40 ıncı ayetine aittir. O da فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ de vakıf yapmak ve وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ den ibtida etmektir. Çünkü عَلَيْهِ deki zamirin Hazreti Ebubekir'e ait olduğu söylenmiş وَاَيَّدَهُ deki zamirinde Rasulullaha ait olduğu böyle bir vakıf ile anlaşılabilmektedir.

3- Yusuf suresinin 27 nci ayetinin وَاِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ kısmında vakıf yapılır, وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ dan ibtida edilir. Bu vakıf ve ibtida, Yusuf aleyhisselamın davasındaki doğruluğunu beyan etmiş olur.(en-Neşr, I, 230 vd.)

Vakf Edilmesi Uygun Olmayan Yerler:

Kur'an-ı Kerim okurken maba'di olmadan bir mana ifade etmeyen yerlerde vakfedilmez. Bu gibi yerlerden bazıları şunlardır:

1. Fail olmadan fiilde mesela; وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اِيَّاهُ ayetinde وَقَضٰى fiilinde durulmaz.

2. Muzafun ileyh olmadan muzafta mesela; وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ayetinde قَدَمَ kelimesinde durulmaz.

3. Meful olmadan failde mesela: ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ ayetinde ذَهَبَ اللّٰهُ şeklinde durulmaz

4. Haber olmadan Mübteda'da meşela مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ ayetinde رَسُولُ اللّٰهِ lafzını okumadan مُحَمَّدٌ diye durulmaz.

5. İsimleri o lmadan كَانَ ve kardeşlerinde, mesela; وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ayetinde Allah lafzını okumadan وَكَانَ diye durulmaz.

6.Haberleri olmadan da isimleri üzerinde وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ayetinde عَلِيمًا حَكِيمًا lafzını okumadan وَكَانَ اللّٰهُ diye durulmaz; 5 ve 6 inci maddeleri birlikte düşünmek lazım. İsimleri olmadan كَانَ ve kardeşlerinde, haberleri olmadan da isimleri üzerinde durulmaz.

7. İsimleri olmadan اِنَّ ve kardeşlerinde mesela; اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ayetinde Allah lafzını okumadan اِنَّ diye durulmaz.

8. Haberleri olmadan da isimleri üzerinde اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ayetinde سَمِيعٌ بَصِيرٌ lafzını okumadan اِنَّ اللّٰهَ diye durulmaz; 7 ve 8 inci maddeleri birlikte düşünmek lazım; İsimleri olmadan اِنَّ ve kardeşlerinde, haberleri olmadan da isimleri üzerinde durulmaz.

9. Sıfat olmadan Mevsufta durulmaz mesel; اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ayetinde الْمُسْتَقِيمَ lafzını okumada اِهْدِنَا الصِّرَاطَ şeklinde durulmaz.

10. Cevabı olmadan Kasemde mesela; لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ayetinde لَآ اُقْسِمُ diye durulmaz

11.İsmi mevsulde mesela; اَلَّذِي, وَالَّتِي, اَلَّذِينَ gibi kelimelerde durup mab'adinden ibtida edilmez. Mesela:

a) اَلَّذِي يُوَسْوِسُ ayetinde; اَلَّذِي kelimesinde durup يُوَسْوِسُ kelimesinden ibtida ederek devam edilmez.

b) وَالَّتِي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا ayetinde; وَالَّتِي kelimesinde durup اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا kelimesinden ibtida ederek devam edilmez.

c) الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ ayetinde; الَّذِينَ kelimesinde durup يُؤْمِنُونَ kelimesinden ibtida ederek devam edilmez.

12. İstisna olmadan Müstesna minh'de mesela; وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَةً ayetinde اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَةً afzını okumadan وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ şeklinde durulmaz.

13. Anlaşılması istenen şey olmadan, istifham harflerinde mesela; وَمَآ اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى ayetinde وَمَا şeklinde durulmaz.

14. Anlaşılması istenen şey olmadan, istifham isimleri üzerinde; Mesela: فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا ayetinde فَكَيْفَ şeklinde durulmaz.

15. Meczumu olmadan nehyi lam (لا) in da mesela; وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ayetinde وَلَا şeklinde durulmaz.

16.Tefsirsiz müfesserün anhde mesela; وَاِذْ وَعَدْنَا مُوسٰى اَرْبَعِينَ لَيْلَةً ayetinde لَيْلَةً lafzını okumadan وَاِذْ وَعَدْنَا مُوسٰى اَرْبَعِينَ şeklinde durulmaz.

17. Meşrut olmadan şart edatı üzerinde mesela; وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءً ayetinde وَمَنْ şeklinde durulmaz.

18. Ceza olmadan şart üzerinde mesela; وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ayetinde يَعْلَمْهُ اللّٰهُ lafzını okumadan وَمَا تَفْعَلُوا şeklinde durulmaz.

19. Cevabı olmadan emir üzerinde mesela; فَأْوُا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ ayetinde يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ lafzını okumadan فَأْوُا şeklinde durulmaz.

Bu gibi yerlerde durulacak olsa kelam tamam olmaz ve mana anlaşılmaz, buralarda vakıf caiz olmaz ve maba'dinden ibtida edilmez.[58]

[58] Asım Efendi, Kamus Tercümesi, III, 762; İbnu'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr, I, 226 vd; Zerkeşî, el-Burhan fi ulumi'l-Kur'an, I, 342 vd.; İ. Karaçam, Kur'an-ı kerim faziletleri ve okuma kaideleri, 330 vd.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTİAZE

1- İstiaze'nin Tarifi ve Önemi:

İstiaze (لاستعاذة) kelimesi, el-avz اَلْعَوْذُ kökünden olup ve istif'al veznindedir.

Lügatta; sığınmak manasınaolup[59] kur'an okumaya başlamadan önce istiaze yapmak meşrulaşmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de istiaze ile ilgili ayet-i kerimelerden bir kaçı şöyledir:

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Kur'an okumak İstediğin zaman, kovulmuş Şeytandan Allah'a sığın" (Nahl 98) buyrulmuştur.

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Ne zaman şeytan tarafından gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, Allaha sığın. Şüphesizki O, işitir ve bilir." (A'raf 200-Fusilet 36) buyuruyor.

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Eğer şeytan'dan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa hemen Allah'a sığın. Şüphesiz O, her şeyi işitir ve bilir." (Fusilet 36) buyuruyor.

İstiaze ile ilgili peygamberimizden birçok hadisi şerif'te rivayet edilmiştir. Süleyman b.Sured'den rivayet edilen bir hadisi şerifte

عَنْ سُلَيْمَانَ بنِ صُرَدٍ، قَالَ : اِسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

فَجَعَلَ اَحَدُهُمَا تَحْمَرُّ عَيْنَاهُ وَتَنْتَفِخُ اَوْدَاجُهُ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"اِنِّى لَاَعْرِفُ كَلِمَةً لَوْقَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ الَّذِى يَجِدُ : اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ"

Muhammed mekki, Nihayetü'l kavli'l-Müfid fi ilmi't-Tecvidi'l-Kur'ani'l-Mecid, s.44- 91,150 vd; Aliyyü'l-Kari, el-Minahü'l-Fikriyye, s.47 vd.; Mer'aşi, Cühdü'l- Mükıll, s. 110 v; Mer'aşi, Şerhu cühdü'l- Mukıll, s. 126 vd.; Muhammed Sadık, el hindi, Kunuzü't-Tafi'l-Burhan fi Rumuz'i evkafi'l-Kur'an, s. 18 vd; Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdullah Keşfü'z-Zunun, II, 2025; Uşmuni, Ahmed b. Muhammed, Menaru'l-Hüda, s. 4 vd;Celalü'd-din es-Suyuti, el-İtkan, I,232

[59] Asım efendi, kamus tercümesi, cilt 2, s. 95

Kavga eden iki kişiden birisinin hiddet ve öfkesini gören peygamberimiz (sav.), o kişinin (أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) demesi halinde öfkesinin yatışacağını buyurmuştur.60

Kur'an okumaya başlamadan önce istiaze yapmak meşrulaşmıştır. Çünkü ağza arız olan hata ve çirkin sözlerden ağızı temizler, ağız için bir güzellik oluşturur ve Allah'ın kelamını tilavet etmeye bir hzırlıktır.

İstiaze, kişinin kıraatında ve kıraatı dışında olabilecek hatalardan Allah'a iltica etmek ve onun yüce zatına sarılmak, Allah'ın kudretini ikrar etmektir. Kul için def 'i ve korunulması ancak Allah'ın yardımıyla mümkün olan şeytana karşı, Allah'a aczini ve zafını itiraf vardır.[61]

Ayet ve hadislerden anlaşıldığına göre, hem Kur'an okumaya başlarken hemde öfkeli, sıkıntılı, üzüntülü hallerimizde ve şeytani vesveselerden kurtulmak ve korunmak için, her türlü işe başlarken (أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) demek suretiyle Allah'a sığınmamız gerekir.

İSTİAZE SIĞASI:

İstiazenin çeşitli okunuş lafızları vardır. İstiaze ile ilgili Resulüllah(s.a.v.) den rivayet edilen birçok hadisi şerif vardır.[62]

Bu hadislere göre Rasulüllah (s.a.v.) (أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) lafzıyla istiaze buyurmuşlardır. Nafi b. Cübeyir'in rivayet ettiği,"Rasulüllah (s.a.v.) Kıraattan önce bu lafızlarla istiaze etti"[63] Kitab ve sünnete uygunluğu sebebiyle, bu lafızla istiaze tercih edilmiştir.[64]

İmam Ebu'l-Hasan es-sehavi "Cemalü'l- kurra" isimli kitabında ümmetin icma ettiği (أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) lafzıdır.

Ebu amr ed-Dani'de bütün fukaha tarafından da tercih edilen istiaze lafızı yine (أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) lafzıdır der.

İbnü'l-Cezeri'nin beyanına görede, istiaze sığaları içerisinde أَعُوذُ afzı, Peygamberimiz tarafından çok kullanilan ve nakledilen bir lafız olduğu bütün kurranın İhtiyarıdır.[65]

İmam Hamza'dan rivayet edilen أَسْتَعِيذُ , نَسْتَعِيذُ ، إِسْتَعَذْتُ. gibi lafızlar sahih değildir.[66]

---

60 Buhari, Bed'ul-halk, 2 (4, s.93); Buhari,Edeb, 3 (7, 99); Müslim, Birr ve's-sileti ve'l-adabi, hd: 109-110 (3,s.2015); Ahmed b. Hanbel,el- Müsned, 5,s.253; İbnü'l-cezeri, en- Neşr fil-kıraati'l-aşr, 1,243

61 en- Neşr, 1, 256

62 en- Neşr, 1, 258

63 Ahmed b. Hanbel,el- Müsned, 5,s.253 ;et- Tehbirü't- Teysir,s.38;et- Teysir, 17

64 en- Neşr, 1,243 vd; ed- Dani, Camiu'l- Beyan, tahkikli, 1,158; et- Teysir, s. 16-17; et- Tehbirü't-Teysir, s.38; Ebu şame,İbrazü'l- Meani*; Muhaysin ,el - İrşadatü'l- Celiyye,18

65 en- Neşr, 1,243

Ehli edadan rivayet edilen diğer istiaze sığalarının da caiz olmasıyla beraber, bunlar içerisinde (أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) ığası vardır.

Ebu amr ed- Dani Camiu'l-Beyan isimli eserinde delil getirerek, bu sığa, Şam, Irak ve Harameyn ehlinden ehliedanın tamamı tarafından kullanıldığı gibi, dört sünen sahibi ve Ahmed sahih bir senet'le Ebi said el-hudri'den rivayet etmişler. Ahmed'in müsnedinde Rasulüllah (s.a.v.) efendimizden

مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ثُمَّ قَرَأَ ثَلاَثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ وَكَّلَ اللهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى يُمْسِيَ وَإِنْ مَاتَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ مَاتَ شَهِيدًا وَمَنْ قَالَهَا حِينَ يُمْسِي كَانَ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ

" Kim sabahleyin üç def أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ dedikten sonra, Haşr suresinin sonundaki üç ayeti okursa, Allah ona akşama kadar istiğfar edecek yetmiş bin melek tevkil eder. O kimse o gün ölürse şehid olarak ölür. Akşamleyin okursa, yine böyledir.[67]

İSTİAZENİN HÜKMÜ:

Kur'an-ı Kerim okumayı isteyen kimsenin, istiaze ile başlaması hakkında alimlerin ittifakı vardır. Ancak hükmünün vacib veya müstehab oluşunda ihtilaf edilmiştir. Bir kısım âlimler vacib olduğunu söylerken bir kısm âlimlerde müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ancak çoğunluğun görüşü müstehabdır.

Bu görüş farklılığı, Nahl suresinin 98 nci ayetindeki فَاسْتَعِذْ (istiaze et) emrinin, vucub veya mendub oluşuna göredir. Şöyleki:

a) İstiazenin hükmü çoğunluğa göre bir kimse Kur'an okumaya başlarken أعُوذُ euzü ile başlaması müstehabtır. Bunlar, en- Nahl suresinin 98 nci ayetinde geçen فَاسْتَعِذْ emrini, mendub bir emir olarak kabul etmişlerdir. [68]

Bu nedenle bir kimse Kur'an okumaya başlarken (أَعُوذُ) euzü'yü terk etse günahkâr olmaz.[69]

---

[66] en- Neşr, 1,243- 246

[67] en- Neşr, 1,249-250; Ahmed b. Hanbel,el- Müsned, 5,s.26; Tirmizi,Salat, 179(2,10)

[68] en- Neşr, 1, 257-258; el- Büduru'z- Zahira,s.23; İthaf, s.19;el- İrşadatü'l- Celiyye,18

b) Bazılarına göre de bir kimse Kur'an okumaya başlarken (أَعُوذُ) euzü ile başlaması vacibdir. Bunlarda, en- Nahl suresinin 98 inci ayetinde geçen (فَاسْتَعِذْ) emrini, vücub bir emir olarak kabul etmişlerdir.[70]

Bu nedenle bir kimse Kur'an okumaya başlarken (أَعُوذُ) euzü'yü terk etse günahkâr olur.[71]

İstiaze, Allah'a iltica etmek, sığınmak ve kendisinde meydana gelen hatalardan yahut kıraatında ve kıraat dışında meydana gelen günahlardan Allah'a sığınmak ve onun kudretini ikrar etmektir. Kul için, Allah'ın yardımıyla def'i ve kendisinden korunulması ancak mümkün olabilen şeytana karşı, Allah'a aczini ve zafını itiraftır.

İstiaze ağıza arız olan çeşitli hata ve çirkin sözlerden onu temizler ve güzelleştirir. Allah'ın kelamını okumaya hazırlar.[72]

İstiaze bazı yerlerde gizli, bazı yerlerdede aşikâr okunur.

İstiazenin gizli okunmasının müstehab olduğu yerler:

1-Kur'an okuyan İster sesli ister sessiz olsun yalnız başına okuyorsa istiazeyi gizli okur.

2- Kur'an okuyan sessiz okuyorsa istiazeyi gizli okur.

3- Namazda kur'an okuyan münferid olsun, cemaat olsun, imam olsun istiazeyi gizli okur.

4- Okumaya yeni başlamamış olmak kaydıyla, Kur'an okuyan bir toplulukta (Halkada) Kur'an okuduğu zaman istiazeyi gizli okur.

Kur'an okumaya başlarken kur'anın dinlenilmesi amacıyla sükûneti sağlamak için istiazenin cehren okunması müstehabdır.

Yukarda sayılan dört yerde ise istiaze nin gizli çekilmesi müstehabdır. Çünkü bu dört yerde sükût etmemek zaten söz konusu değildir. Bu dört yerin dışında kalan yerlede ise istiazenin cehren okunması müstehabdır.[73]

---

[69] el- Büduru'z- Zahira,s.23;el- İrşadatü'l- Celiyye,18
[70] en- Neşr, 1, 257-258; el- Büduru'z- Zahira,s.23; İthaf, s.19;el- İrşadatü'l- Celiyye,18
[71] el- Büduru'z- Zahira,s.23;el- İrşadatü'l- Celiyye,18
[72] en- Neşr, 1, 256
[73] İbnü'l- Cezeri, et-Tahbirü't-Teysir, s.38; en- Neşr, 1, 254; el-el- Büduru'z- Zahira,s.24;el- İrşadatü'l- Celiyye,18

Toplu Halde Kur'an Okuduğu Zaman:

Toplu halde bir cemaat Kur'an okuduğu zaman her birerlerine istiaze gerekirmi yoksa bazılarının istiaze okumaları kâfimidir?

İbnü'l- Cezeri diyorki Ben bu konuda nass bulamadım, ihtimaldir ki istiazenin Müstehab oluşu hük müne göre kifayet eder, vacib oluşu hükmüne göre kifayet etmez.

Zahir olan şudur; maksad, okuyucunun şeytanın şerrinden Allah'a ilticası ve sığınması olduğundan her birerlerine istiaze gerekir birinin istiazesi diğeri için kâfi değildir. Bu konunun dışında yemek esnasında besmele sünneti kifaye olmadığından, yemek yiyenlerin her birerleri için gerekli olduğunu tercih ettiğimiz gibi bu istiaze konusunda da her birerlerine gerekir.

İstiazenin Yeniden Okunup Okunmamasını Gerektiren Haller:

1-Okuyucu kıraata taalluk eden bir konuşma veya sualden dolayı kıraata ara vermişse istiazeyi yeniden okuması gerekmez.

2- Ancak kıraata taalluk etmeyen bir sözden dolayı velevki verilen bir selama cevab vermek için ara vermişse isteaze'yi yeniden okur.

3- Okumaya son vermek için okumasını kestikten sonra yeniden okumak isterse istiazeyi yeniden okuması gerekir.74

74 en- Neşr, 1, 259

Besmele, بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ Cümlesine verilen addır

Başta ibadetler olmak üzere, meşru olan her işe başlarken besmele ile başlamak sünnettir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) كُلُّ اَمْرٍ ذِى بَا لٍ لَمْ يُبْدَأْفِيهِ بِبِسْمِ اللهِ فَهُوَاَ بْتَرُ Allah'ın adı anılmadan başlanılan her iş eksik olur."[75] buyurmuşlardır.

Besmelenin hükmü: Neml suresinin 30. ayetinin bir kısmını teşkil ettiğinden, besmelenin Kur'an'dan olduğunda hiç şüphe yoktur. Ancak, Fatiha ve diğer surelerin başında bulunan besmelelerin bulundukları sureden bir ayet olup olmama hususunda ihtilaf edilmiştir. Yani bulunduğu surenin ilk ayeti olup olmaması ihtilaflı olmakla beraber ayet olması konusunda ittifak vardır. Besmele bir ayeti celiledir.

Kıraat yönünden Besmele:

Kıraat imamları, Tevbe hariç, diğer surelerin başında besmelenin okunmasında İttifak etmişlerdir. Tevbe suresi haricinde, bütün surelerin evvelinde besmele vardır ve besmelenin sure başlarında yer alması vahye dayanır.

Yalnız Tevbe suresinin evvelinde besmele yoktur, bu sure besmelesiz nazil olmuştur. Orada besmele çekilmez. İster bu surenin evvelinden başlarken isterse Enfal veya başka bir sureden Tevbe suresine geçiş yaparken Besmelenin alınmamasında ittifak vardır. Orada besmele çekilecek olursa, bazılarına göre mekruh, bazılarına göre ise haramdır. Değişik görüşler olmakla beraber Peygamberimiz besmeleyi bu surenin başına yazdırmamıştır. Onun için bu surenin başında okunmamıştır.

Evasıt-ı sure veya Ecza-i sure denilen; surenin başından ilk ayetinden değilde orta yerlerinden başlarken ister tevbe isterse diğer sureler olsun besmele çekip çekmemekte okuyucu muhayyerdir. Okuyucu dilerse besmele çeker dilerse çekmez. Ancak besmelenin çekilmesi evladır. Bu durumun başlanılacak ayetin manası ilede ilgisi vardır[76]

Euzü ve besmele ile Kur'an okumaya bir surenin başından, orta yerlerinden başlarken veya okuma esnasında bir sureden başka bir sureye ya da bir ayetten başka bir yerdeki ayete geçiş yaparken çeşitli vecihler(usuller) meydana gelir.

---

[75] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2,359* en- Nisaburi,ğaraibü'l- kur'an1,58

[76]Dani, et-Teysir, 17-18; et- Tehbirü't-Teysir, 39-40; En-Neşr,1,263 vd; el-Büdurü'z-Zahira, 26 vd; el -İrşadatü'l-Celiyye, 20 vd; İthaf, 19 vd; Muhaysin, el -Mühezzeb, 1, 30 vd; Zübdetü'l-İrfan,6-7; Umdetü'l- Hullan, 12 vd; Hidayetü'l-kari,573; Tayyibetü'n- Neşr, 10-11.

İSTİAZE VE BESMELE VECİHLERİ

Kuran okumaya başlayan kimse, (Tevbe suresi hariç) diğer surelerin evvelinden başlıyorsa اعوذ ile beraber بسمله yi de okuması lazımdır. Sure orta sından ibtida ediyorsa (başlıyorsa), besmeleyi okuyup okumamakta muhayyerdir. Ancak okuması evladır.

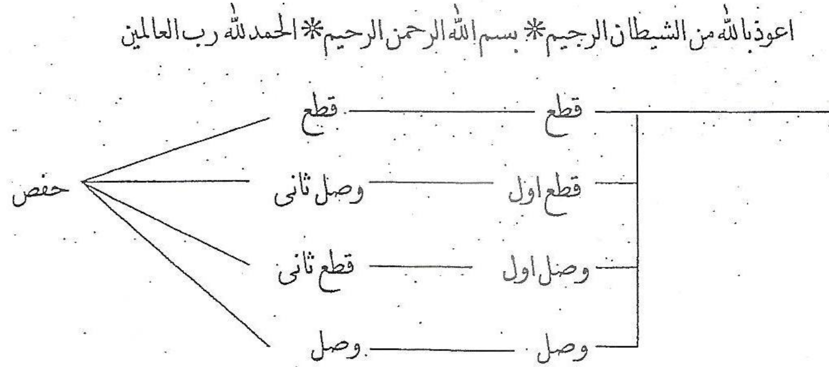
......

1- İBTİDA HALİNDE.

A- Euzü ve Besmele ile ibtida halinde:

1- Tevbe suresi dışındaki surelerin **evvellerinden** اعوذ . ve بسمله ile başlandığında dört vecih vardır.

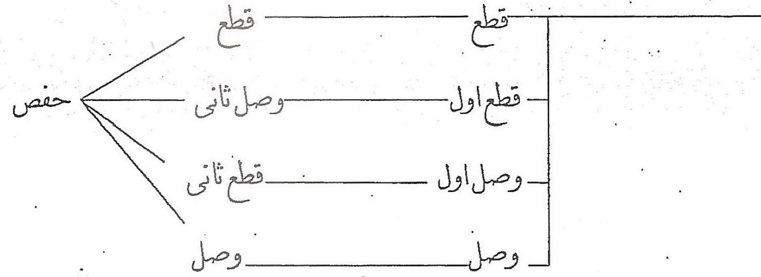
اول سوره ده

2- Surelerin ortasından اعوذ بسمله ile bir ayetten başlandığında evveli surede olduğu gibi yine dört vecih vardır.

اواسط سوره ده ابتداء

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم* بسم الله الرحمن الرحيم* امن الرسول ...

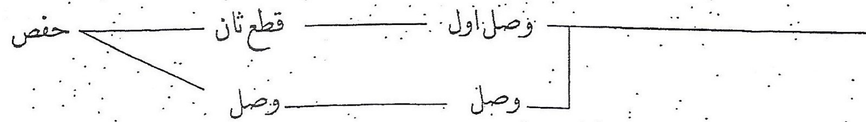

Surelerin eczasından (orta yerleinden). اعوذ بسمله . ile ibtida edildiğinde sure evvelinde olduğu gibi yine dört vecihtir. اِتْحَافُ فُضَلَاءِ الْبَشَر . isimli eserde :

" لايجوز وصل البسملة بجزء من اجزاء السورة لامع الوقف ولامع وصله بما بعده ... "

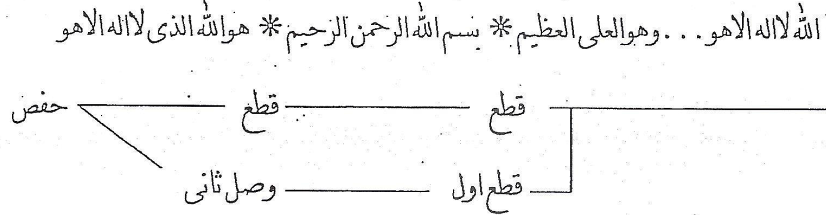
Besmele üzerinde vakfederekte, besmeleyi maba'dına vaslederekte, besmeleyi surenin cüzlerinden bir cüzüne vasletmek caiz değildir. İbaresini gerekçe göstererek اعوذ بسمله ile sure ortalarından ibtida edildiğinde iki vecih şeklinde olduğunu anlayanlar olmuştur.

Hâlbuki eczai süverden اعوذ بسمله . ile ibtida edildiğinde söylendiği gibi İki değil, dört vecihtir. Bu ibareyi aşağıda verilen örnekteki gibi anlamak gerekir.

الله لا اله الا هو . . . وهو العلي العظيم* بسم الله الرحمن الرحيم* هو الله الذى لا اله الا هو

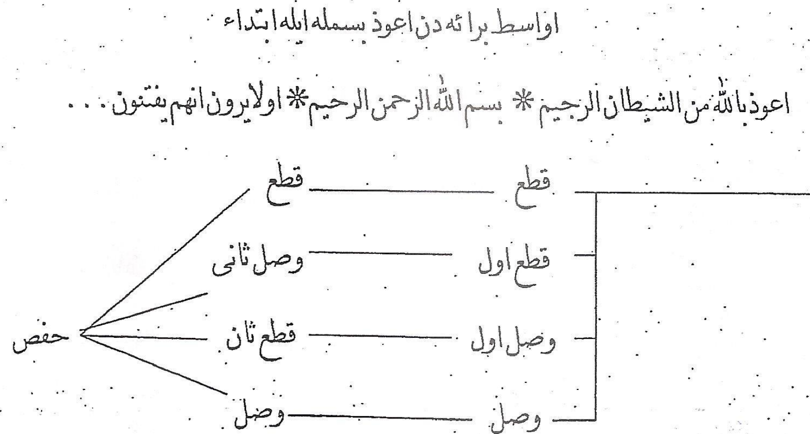
Bu örnekte görüldüğü gibi birinci vecihte besmeleyi, birinci ayetin sonuna bitiştirerek, besmeleden sonra vakfetmek ya da ikinci vecihte olduğu gibi hem biten ayete hemde gelecek ayete bitiştirerek geçiş yapmak caiz değildir. Çünkü besmeleyi makablindeki ayete vaslettikten sonra besmelenin sonunda ister vakf edilsin ister vasledilsin önemli değildir. Önemli olan besmeleyi biten ayete bitiştirmemektir. Mezkûr ibarenin böyle anlaşılması gerektiği kanaatindeyiz. ....

Bu örnekte de görüldüğü gibi mümteni olan vecihler eczai surede اعوذ بسمله ile ibtida edildiğinde değil, eczadan eczaya, sureteyn beyni gibi besmele vecihlerini uygulamakta söz konusu olur ki işte o takdirde قطع كل ve قطع اول وصل ثاني olarak iki vecih vardır.

وصل كل ile وصل اول قطع ثاني vecihleri ise mümtenidir caiz değildir.

3- Tevbe süresinin **ortasından** اعوذ بسمله ile ibtida edilirse dört vecih vardır.

Ancak bazı âlimler, tevbe suresinin ortasını diğer surelerin ortasından farklı görmüşler ve " **sure ortasının hükmü, sure evvelinin hükmüne tabidir.**" Prensibinden hareketle tevbe suresinin ortasından bir ayete, başındaki gibi besmelesiz başlanmasının uygun olacağını söylemişlerdir.

Tevbe suresinin dışındaki diğer surelerin orta yerlerinde besmeleyi terk eden imamların, tevbe ortasında almamalarındada bir müşkilat yoktur. Eczada mutlak olarak besmele alınır. görüşünde olanlar ise, tevbenin evvelinde besmele almamayı gerektiren surenin kılıçla nazil olmasının illet olduğuna itibar edenler besmele almaz, bunu illet olarak görmeyenler besmeleyi alırlar.

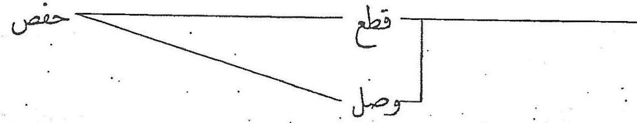
Bütün kurra için eczai suverde besmeleyi almak veya terk etmek konusunda tevbe ile diğer sure ler arasında fark yoktur.

B – Yalnız Euzü ile ibtida halinde:

1 – Tevbe suresinin **evvelinden** اعوذ ile başlandığında iki vecih vardır.

اول برائه

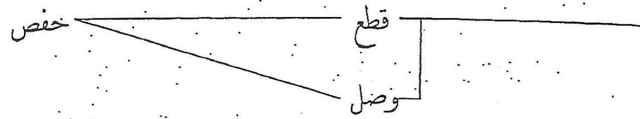
اعوذ بالله من الشيطان الرجيم * براءة من الله ورسوله . . .

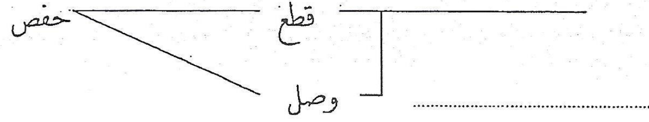

اواسط سوره ده ....

2- Sure **ortasından** yalnız اعوذ ile başlanırsa yine iki vecihtir.

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم * سيقول السفهاء من الناس ما وليهم .

3- Tevbe suresinin **ortasından** yalnız اعوذ.. ile başlanırsa iki vecih vardır.

حفص — قطع / وصل ....

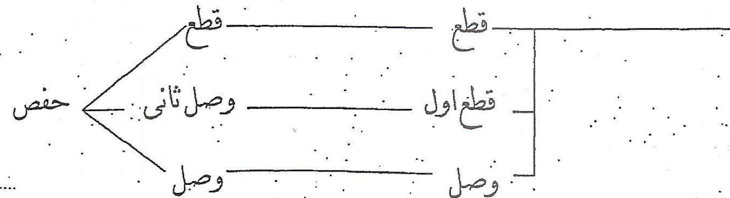
....

2-İKİ SURE ARASINDA

A- Bir Surenin sonundan başka bir surenin başına geçişte:

1-Enfal ve Tevbe hariç bir surenin **sonundan** başka bir surenin **evveline** geçişte (sureteyn beyninde) üç vecih vardır.

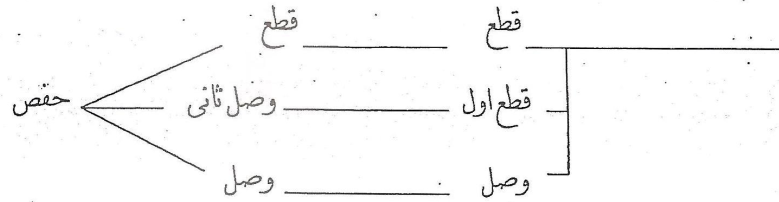
Sure evvelindeki dört vecihden وصل اول قطع ثانى vechi sureteyn beyninde mümtenidir. Caiz değildir. Çünkü besmeleyi surenin sonuna vasledip besmelede kat'ı yapmak besmelenin önceki sreden bir ayetmiş zannına sebep olacağından mümtenidir. Caiz değildir.

....

2- Tertibe (kur'n-ı kerim surelerinin sıralanmasına) uymak şartiyle bir surenin sonundan müteakib bir sureye değilde daha sonraki başka bir surenin evveline geçişte tevbe evveli hariç sureteyn beynindeki üç vecih geçerlidir.

غير المغضوب عليهم ولا الضالين * بسم الله الرحمن الرحيم * سبحان الذي اسرى . . .

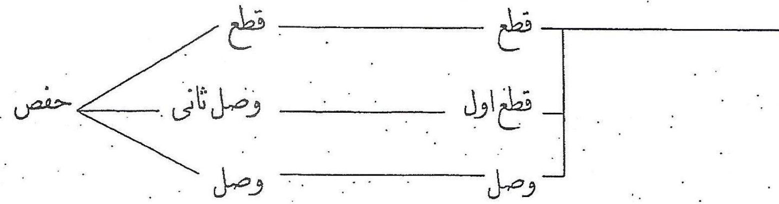

....

3- Tertibin aksine, bir surenin sonundan, kendinden önceki bir surenin evveiline geçişte üçv vecih vardır.

...

ولا يشرك بعبادة ربه احدا * بسم الله الرحمن الرحيم * الر كتاب احكمت اياته . . .

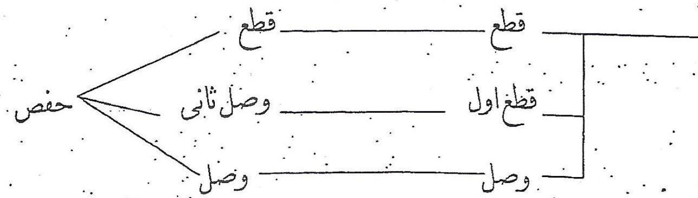

4 - Bir surenin **sonundan** kendi **evveline** dönülmesi durumunda üç vecih vardır...

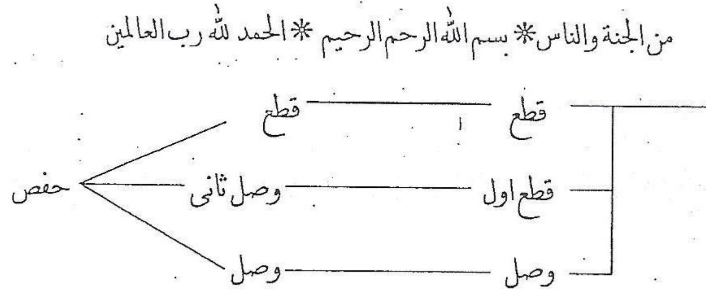
.....

..

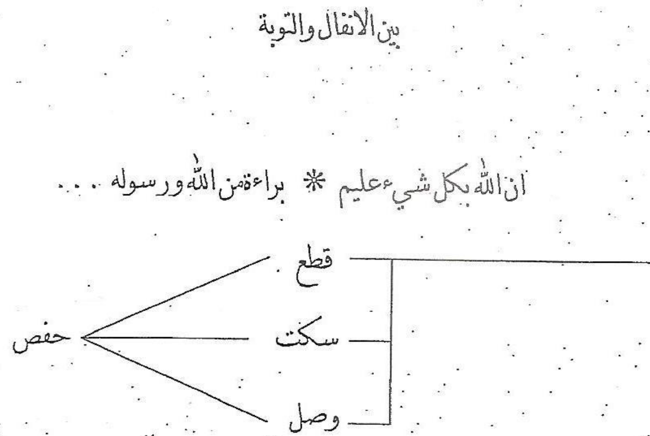
ولم يكن له كفوا احد * بسم الله الرحم الرحيم * قل هو الله احد

5- Nas suresinin **sonundan** fatihanın **evveline** geçişte üç vecih vardır.

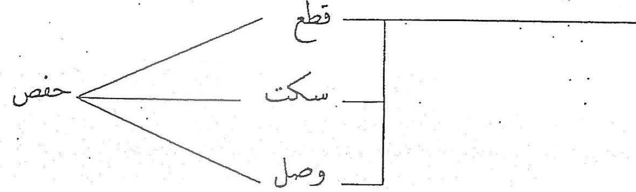

6-Enfal suresinin **sonundan** tevbe suresinin **evveline** geçişte üç vecih vardır...

7- Enfal suresinin sonunu değil de daha önceki surelerden herhangi bir surenin sonunun tevbe evveline bitiştirildiğinde yine üç vecih vardır.

فانصرنا على القوم الكافرين * براءة من الله ورسوله . . .

وهذه الاوجه الثلاثة جائزة بين التوبة وبين اى سورة بشرط ان تكون هذه السورة قبل التوبة فى التلاوة . . . (البدور الظاهرة : 29)

....

8- Tevbe suresinin sonundan kendi evveline dönülürse tek vecih قطع (kat'ı) dır.

وهو رب العرش العظيم * براءة من الله ورسوله . . .

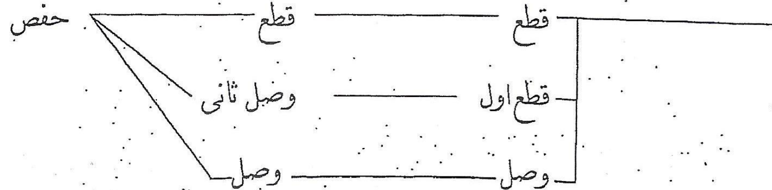
حفص ———— قطع ————

....

B- Bir surenin sonundan başka bir surenin ortasına geçişte:

1 - Bir surenin sonundan, başka bir surenin ortasına geçişte üç vecihtir.

فانصرنا على القوم الكافرين * بسم الله الرحمن الرحيم * ربنا اغفرلى ولوالدى . . .

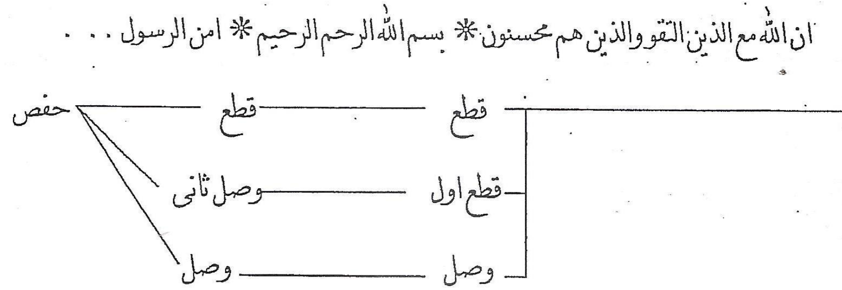

.... Çünkü biten surenin sonuna besmelenin valsı caizdir..............

Tilavette evla olan sure tertibine riayettir. Çünki Hz. Osman (r.a.) İstinsah ıushafi şerif mevcut (elimizdeki) Mushafın surelerinin tertibine göre düzenlenmiş ve :ivarında ashaba arzedilmiş itiraz vuku bulmamış icma ve tevatür sabit olmuştur.

Tilavette tertibe riayet evladır mecburiyet değildir. Çünki surelerin tertibinin ışu muhtelefünfihdir.

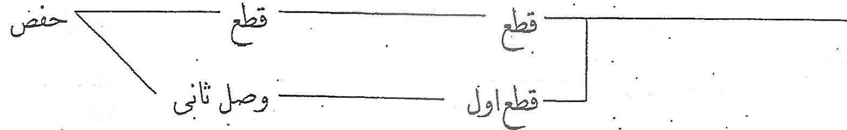
2- Bir surenin sonundan daha önceki bir surenin ortasına geçişte üç vecih vardır.

en surenin sonuna besmelenin valsı caiz ,,,,,,.................

C- Bir surenin ortasından başka bir surenin evveline geçişte:

1- Bir surenin ortasından başka bir surenin evveline geçişte iki vecih vardır.

لايجوز وصل البسملة بجزء من اجزاء السورة لا مع الوقف ولا مع وصله بما ب Kuralı gereği iki vecihden fazla

:

2- Tevbe suresinden önce olan bir surenin ortasından tevbe evveline geçişte tek vecih vardır.

الله لا اله الا هو . . . وهو العلى العظيم * براءة من الله ورسوله . . .

قطع ——— حفص

Not: Diğer vecihler (vasıl ve sekit) hakkında kitaplarda bir kayıt bulamadık. Ancak kat'ı gelebilir.

D- Bir surenin ortasından başka bir surenin ortasına geçişte:

1- Bir surenin ortasından daha sonraki bir surenin ortasına besmele ile (tevbe veya başkası) geçerken iki vecih vardır.

ربنا لا تزغ قلوبنا . . . انت الوهاب * بسم الله الرحمن الرحيم * ان الذين سبقت لهم . . .

قطع ——— قطع ——— حفص

قطع اول ——— وصل ثانى

لا يجوز وصل البسملة بجزء من اجزاء السورة لا مع الوقف ولا مع وصله بما بعده . . Kuralı gereği iki vecihden fazla caiz olmaz.

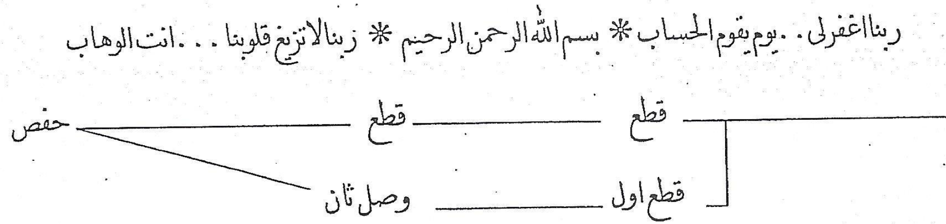
2- Bir surenin kendi içinde bir ayetten, daha sonraki başka bir ayete geçerken iki vecih vardır.

الله لا اله الا هو . . . وهو العلى العظيم * بسم الله الرحم الرحيم * امن الرسول . . .

قطع ——— قطع ——— حفص

قطع اول ——— وصل ثانى

3-Bir surenin ortasından daha önceki bir surenin ortasına besmele ile (tevbe veya başkası) ya da bir surenin kendi içinde bir ayetten, daha evvelki başka bir ayete geçerken iki vecih vardır.[77]

[77] Abdullah Efendizâde.12.13.14; İbnü'l-Cezeri, en-Neşr, 1/ 267; Buğyetu'l-Murid min - ahkami't-tecvid, s.136; Abdü'l-Fettah acmi el- Marsafi, Hidayetü'l-Kari ilatecvid'i-Kelami'l-Bari s.568; Kadı, abdü'l-Fettah, el-Buduru'z-zahi- rah, s. 24.25.26.27.28.29; el-Fethu'r Rahmani şerh-u kenzi'l Meani bi-tahrir'i Hirzi'l- emani fi'l-Kıraat s.42.43; Dimyati, İthaf, 20.120.121.122; Muhammet Salim muhaysin, el-Mühezzeb s. 30.31.32.33; Dimyati, ithaf. 121; Abdullah Efendizade, Umdetu'l-Hallan, İstanbul 1228 s.12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kıraatle İlgili Tarihsel Bilgiler (Kıraat Kavramı ve Asım Kıraatı)

Kıraat ilmi:

Kur'ân-ı Kerîm kelimelerinin okunuşlarını ve okunuş farklılıklarını, nakledenlerine nispet ederek bildiren ilme "Kıraat İlmi" denir.[78] Kıraat İlmi, Kur'ân-ı Kerîm'le doğrudan ilgili olan ilimlerin başında gelmektedir.[79]

Kıraat İlminde, kelimelerin telaffuz ve okunuşları incelenmekte, mütevâtir ihtilafları tesbitle koruma melekelerini kazandırma amaçlanmaktadır. Böylece kelime telaffuzlarında hata, tahrif ve tağyir ihtimalleri ortadan kalkmış olur. Ayrıca kıraat imamlarının okuyuş biçimleri ile kıraat ilmi sayesinde Kur'ân'ın okunuş şekilleri (hadır, tedvîr, tertîl) de bilinmiş olur. Bu ilmin ihmal edilmesi durumunda, kırâatlara dayalı olarak çıkarılan dînî hükümlerle, bir takım fıkhî konuların dayanakları yitirilmiş olur.[80] Ebu'd-Derdâ: "Kur'ân'ın vecihlerini tam öğrenmeyince fıkhın tamamını anlayamazsın." demiştir.[81] Meydana gelmesi istenmeyen böyle vahim bir sonuç, ancak Kıraat İlmiyle önlenebilir.

İmâmu'l-Harameyn Cüveynî'nin beyanına göre Kur'ân-ı Kerîm'in zayi olmaması ve tahrifine mahal bırakılmaması için her asırda bu ilmi bilen bir cemaat silsilesi bulunması lazımdır. Aksi halde müslümanların tamamı günahkâr olacaktır. Dolayısıyla bu ilmin lüzum ve muhafazası ile erbabının çoğalması hususu, her asırda dikkate alınmış ve esbabına tevessül olunmuştur.[82]

Kıraat ilminin doğuşu:

Peygamber Efendimiz, Mekke'deki Kureyş kabîlesindendi. Dolayısıyla başlangıçta Kur'ân âyetleri Kureyş lehçesi üzere iniyordu. Fakat Peygamberimiz'in etrafındaki kabileler Arapça konuşmakla birlikte, kültür, dil, ifade tarzı, lehçe ve şîve yönünden farklı idiler. Efendimiz onlara Kureyş lehçesi ile Kur'ân okurken, Kur'ân'ı tam ve doğru bir şekilde anlayıp anlamadıklarından endişe ediyordu. Übey b. Ka'b (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerif bu endişeyi dile getirmekte, okunuşların ve teleffuzların artırılmasını istemekte idi. Bu hadis-i şerifin meali şöyledir: Resûlullah (s.a.v.) Cebrail'e: "Ey Cibril! Ben, ümmî olan bir kavme gönderildim. Bunların arasında, yaşlı kadınlar, ihtiyar erkekler, çocuklar, hiç kitap okumayan adamlar var," dedi ve bu konuyu değişik zamanlarda Cebrâîl (a.s.)'a tekrarladı. Neticede Hadis ve Kıraat literatüründe "Ahrufu's-Seb'a" denilen yedi harfle Kur'ân'ı okuma müsaadesi Allah tarafından kendisine verildi. Bununla ilgili hadis-i şeriflerden birkaç tanesi şöyledir:

---

[78] İbnu'l-Cezerî; Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed, (ö.833/1429), Müncidu'l-mukriîn ve mürşidu't-tâlibîn, Beyrut 1400, s.3; Dimyatı; Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Bennâ, (ö. 1117/1705), İthâfu fudalâi'l-beşer fi'l-kırââti'l-erbaa aşer Mısır 1359, s.5. Eser; Münteha'l-emânî vel-meserrât fî ulûmi'l-kırâa olarak da bilinir.

[79] Abdulfettâh el-Kâdî,el-Büdûrü'z-zâhire fi'l-kırââti'l-aşri'l-mütevâtire, Beyrut 1981/1401, s.7

[80] Dimyatı, a.g.e., s. 5

[81] İbn Sa'd; Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni[1] ez-Zührî, (0.230/845), et-Tabakâtu'l-Kübra, Beyrut 1376/1957.II.357

[82] Suyûtî; Ebu'l-Fazl Celaleddin Abdurrahmân b. Ebû Bekr, (ö.911/1505), el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân,Mısır1279, I, 103; Sırât-ı Müstakim, (Neşreden: Eşref Edib) Ravzatu'l-Kurrâ makalesi Ahmed Hilmi, VI, 276

1. İbn Abbas (r.a.)'ın rivâyetiyle gelen hadis-i şeriftir ki, bu hadis-i şerif sahih hadis kaynaklarında geçmektedir. Resûlullah (s.a.v.) b uyurdu k i: "Cibrîl bana (Kur'ân'ı) bir harf üzere okuttu. Ben yedi harfe varıncaya kadar artırmasında ısrar ettim.[83]

2. Bu ısrarın ve diyalogun nasıl olduğunu yine Übey b. Ka'b (r.a.)'den gelen başka bir hadis-i şerif şöyle ifade buyuruyor: Nebî (s.a.v.), Benî Ğifar çukuru yanında iken, Cebrail (a.s.) O'nun yanına geldi ve dedi ki: "Muhakkak Allah, ümmetinin Kur'ân'ı bir harf üzere okumalarını sana emrediyor." Resûlullah , "Allah'ın affını ve mağfiretini dilerim. Ümmetimin buna gücü yetmez." dedi. (Cebrâîl) O'na ikinci defa geldi: "Muhakkak Allah sana, ümmetinin Kur'ân'ı iki harf üzere okumalarını emrediyor." dedi. Resûlullah: "Allah'ın affını ve mağfiretini dilerim. Benim ümmetimin buna gücü yetmez." dedi. Sonra O'na üçüncü defa geldi: "Muhakkak Allah sana, ümmetinin Kur'ân'ı üç harf üzere okumalarını emrediyor." dedi. Resûlullah: "Allah'ın affını ve mağfiretini dilerim. Ümmetimin buna gücü yetmez." dedi. Sonra O'na dördüncü defa geldi ve dedi ki "Muhakkak Allah sana, ümmetinin Kur'ân'ı yedi harf üzere okumalarını emrediyor. Hangi harfle okurlarsa doğruyu bulmuşlardır." [84]

3. Konu ile ilgili müşahhas bir misali içeren bir hadis-i şerif de; Hz. Ömer (r.a.) ile, Ashab-ı Kirâm'dan Hişâm b. Hakim (r.a.) arasındaki bir olay ve diyalogdan sonra îrad edilmiştir. Şöyle ki: Hz. Ömer (r.a.)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Resûlullah (s.a.v.)'in sağlığında, (namaz esnasında) Hişâm b. Hakîm'in Furkân sûresini okuduğunu işittim. Duydum ki, Hişâm bu sûreyi, Resûlullah'in bana okutmadığı bir takım harflerle okuyor. Az kaldı üzerine atılacaktım. Fakat selam verinceye kadar güçlükle sabrettim. Selam verir vermez hemen ridâsını göğsünün üzerine toplayıp: "Bu sûreyi sana -senden duyduğum gibi- kim okuttu?" diye sordum. Hişâm: "Resûlullah okuttu." dedi. "Yalan söylüyorsun! Çünkü Resûlullah bu sûreyi bana senin okuduğundan başka (bir şekilde) okuttu" dedim ve onun yakasından tutarak Resûlullah (s.a.v.)'e götürdüm. "Ya Resûlallah! Şunun Furkân sûresini bana okuttuğunuzdan başka bir harfle okuduğunu işittim." dedim. Resûlullah bana: "Hişâm'ın yakasını bırak!" buyurdu. Ona da, "Ya Hişâm oku!" diye emretti. O da işittiğim veçhile okudu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): {هكذا انزلت} "böylece indirildi" buyurdu. Bundan sonra bana da : "Ya Ömer oku!" dedi. Ben de Resûlullah (s.a.v.)'in bana vaktiyle okuttuğu gibi okudum. Bana da: {وهكذاانزلت} "böylece de indirildi" (dedi ve ilaveten) {إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلٰى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ} "Bu Kur'ân yedi harf üzerine indirildi. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onu okuyunuz." buyurdu.[85]

---

[83]Buhari, Fazailu'l- Kur'an 5. bab; Zerkeşî; Ebû Abdullah Bedreddin Muhammed b. Bahadır b. Abdullah, (ö.794/1392), el-Burhan fi ulûmi'l-Kur'ân, (thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim) Lübnan 1391/1972, I, 211; Zerkânî; Muhammed Abdulazîm, (ö.1367/1948) Menâhilu'l-irfan, Mısır 1362 / 1943 I, 140.

[84]İbnu'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr, Mısır t,y., I, 19-20; Zerkânî, a.g.e., I, 142-143.

[85]Zerkeşî, a.g.e., I, 211; Zürkânî, a.g.e., I, 140.

Yedi Harf:

Bu yedi harf nedir? İslam uleması bu yedi harf üzerinde çok ihtilaf etmiş ve birçok yorumlar yapmışlardır. Bu kelimenin kırka yakın manaya muhtemel olduğu ileri sürülmüştür.[86] Bu konuda:

1. Helal, haram, muhkem, müteşâbih, emsal, inşâ ve ihbardır,
2. Nâsih, mensûh, hâs, âm, mücmel, mübeyyen ve müfesserdir,
3. Emir, nehy, talep, dua, haber, istihbar ve zecrdir,
4. Va'd, vaîd, mutlak, mukayyed, tefsîr, i'rab ve te'vîldir... Şeklinde görüşler ileri sürülmüştür.

İmam Cezeriye Göre Ahruf-u Seb'a Ne Demektir:

Ancak İmâm-ı Cezerî bu mevzuda serdedilen görüşlerin sıhhatli olmadığını, Hişâm hadisi vb. hadislerde görüldüğü gibi sahabenin ihtilafa düşüp Hz. Peygamber'e gitmelerinin, tefsîr, ahkâm vb. ihtilaflardan olmayıp, Kur'ân-ı Kerîm'in harflerinin okunuşundaki ihtilaftan olduğunu; bu konuda kendisini tatmin edecek bir fikir kapısı açması için Cenab-ı Hakka iltica edip otuz küsur sene kıraatlerin sahihini, şâzzını, zayıf ve münkerini araştırarak beklediğini ve sonunda yedi harfin yedi vecih ihtilafı olduğuna kanaat getirdiğini ve bunların:

1. Kelimenin lafzı ve manası değişmeden harekede vuku bulan ihtilaf:

اَلْبُخْلُ ـ اَلْبَخَلُ، يَحْسَبُ ـ يَحْسِبُ gibi

2. Kelimenin lafzı değişmeden harekesinin değişmesiyle mananın değişmesi şeklinde vuku bulan ihtilaf: فَتَلَقّٰى اٰدَمُ مِنْ رَبِّهٖ كَلِمَاتٌ ـ فَتَلَقّٰى اٰدَمَ مِنْ رَبِّهٖ كَلِمَاتٍ gibi.

3. Resm-i hatta değişiklik olmaksızın harflerin değişmesiyle mananın değişmesi şeklinde vuku bulan ihtilaf: تَبْلُوا ـ تَتْلُوا gibi.

4. Kelimenin resm-i hattı ve telaffuzu ayrı olup manada değişiklik olmaması şeklinde vuku bulan ihtilaf: بَصْطَةً ـ بَسْطَةً gibi.

5. Kelimenin resm-i hattı ve telaffuzu ayrı olup manada da değişiklik olması şeklinde vuku bulan ihtilaf: اَشَدَّ مِنْكُمْ ـ أَشَدَّ مِنْهُمْ gibi.

6. Takdim ve te'hîrden dolayı meydana gelen ihtilaf:

يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ـ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلُونَ وَيَقْتُلُونَ gibi.

---

[86] Suyûtî, a.g.e., I, 57.

7. Resm-i hatlarda ve telaffuzda ziyâdelik ve noksanlık şeklinde vuku bulan ihtilaf: وَوَصَّى - وَأَوْصَى misallerindeki gibi olduğunu beyan ederek Ahruf-i Seb'a'nın bu yedi tasnifin dışında olamayacağını söylemiştir.[87]

Ancak izhâr, idğâm, ravm, işmâm, tefhim, terkîk, med, kasr, imâle, fetih, tahkik, teshil, nakil gibi vecihler lafız ve mana ihtilafı cinsinden değildir. Fakat bu vecihlerin lafız ve mana ihtilafı cinsinden oldukları farzedilecek olsa bunlar; yukarıdaki tasnifin birinci şıkkına dahil olurlar.[88]

İmâm-ı Cezerî uzun araştırmaları sonucunda bu kanaate vardıktan sonra kendisinden çok önce yaşamış olan İbn Kuteybe (ö.276/889) nin de bu kanaate varmış olduğuna vakıf olduğunu bildirmektedir.[89] Bu konuda İbn Abdi'l-Berr (Ö.463)[90] ve Kâdî İbnu't-Tayyib de aynı fikre sahiptir.[91]

Kırâatlar arasındaki ihtilaflar, tezat ve tenakuz teşkil etmez. Peygamber (s.a.v.) den sahih olarak sabit olan kırâatlara! hepsini kabul etmek gereklidir. Ümmetten h iç bir kimse kırâatlardan birisini reddedemez. Hepsinin Allah tarafından indirilmiş olduğuna iman etmek lazımdır. Çünkü kırâatların birbirlerine olan nispeti, Kur'ân-ı Kerîm'in bir âyetinin diğer bir âyetine olan nispeti gibidir. Hepsine iman etmek, ilmen ve amelen manasının gereklerine uymak lazımdır.

Kıraat imamlarının ihtilafları; fukahâ ihtilafları gibi içtihada dayalı bir ihtilaf değildir. Çünkü fukahâ ihtilafları hata ihtimali olmakla beraber diğerine nispetle doğrudur. Fakat her kıraat diğerine nispetle hata ihtimali olmaksızın haktır ve doğrudur.[92]

Günümüzde Ahruf-i Seb'a'nın Mevcudiyeti:

1. Ahruf-i Seb'a'nın tamamı günümüzde mevcuttur. Fukahâ, kurrâ, mütekellimûn ve daha başkalarından bir grup âlim bu görüşte olup; bunlar Hz. Osman'ın mushaflarının Ahruf-i Seb'a'nın tamamına şâmil olduğu görüşündedirler. Buna gerekçe olarak da ashâb-ı kiramın Kur'ân'in hıfzına ve onu tebliğe aşırı düşkün ve vahiyden bir şeyi ihmal veya zayi etme hususunda asla birleşmeyen bir topluluk olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunun içindir ki Hz. Osman; Resûlullah (s.a.v.) den sabit olan kırâatları cem'; sabit olmayanları terk etmeyi, ortaya; tanzim edilmiş ve tertiplenmiş, tefsir mahiyetinde bazılarının dercetmiş olduğu te'villerden ve bazılarının mensûhiyyetinden haberdar olmadığı mensûh tilâvetlerden arındırılmış, kendisinde sıkıntı olmayan bir kitap koymayı istemiştir.[93]

---

87 İbnu'l-Cezerî, a.g.e., I, 26-27; Suyûtî, a.g.e., I, 57.
88 İbnu'l-Cezerî, a.g.e., I, 26-27; Suyûtî, a.g.e., I, 58.
89 İbnu'l-Cezerî, a.g.e., I, 27; Suyûtî, a.g.e., I, 57
90 Zerkeşî, a.g.e., I, 214
91 Zerkânî, a.g.e., I, 160
92 İbnu'l-Cezerî, a.g.e., I, 51-52; Zürkânî, a.g.e., I, 149
93 İbnu'l-Cezerî, a.g.e., I, 31; Zerkânî, a.g.e., I, 168

2. Taberî, Tahâvî, İbn Hibbân gibi zevat Hz. Osman'ın, Hz. Hafsa'nın yanındaki Kur'ân'ı istinsah ettirdiği zaman, ümmetin ihtilaftan kurtulması için bir harf olarak istinsah edilmesini emrettiğini ileri sürmüşlerdir.[94] Taberî, Kur'ân'ın cem' ve mushafların istinsahını delil getirerek müslümanların bugün bir harf okumaları gerektiğini ileri sürmüştür. Taberî diğer önemli bir noktaya temas ederek "Mademki Hz. Osman bir harf üzerine topladı, diğer altı harf ne oldu? Hâlbuki Resûlullah onları okumuş ve onlarla okumaya müsaade etmişti. Bunlar nesh edilerek kaldırıldılar mı yoksa ümmet unuttu mu? Bu ise hıfzı ile emrolunan şeyi zayi etmektir."

Taberî bu sorulara şu şekilde cevap veriyor: "Altı harf neshedilip kaldırılmadı, hıfzı ile memur olduğu halde ümmet onları zayi etmiş de değildir. Fakat bu yedi harften hangisiyle isterse onunla kıraat ve hıfızda muhayyerdir. Buna bir misal vermek gerekirse zengin bir kimse yemininden dönerse üç keffaretten biriyle mükelleftir. Köle âzâd etmek, on fakir doyurmak veyahut on fakir giydirmek. Bunların birini yapınca Allah'ın hükmüne isabet etmiş, bu vacipten üzerine düşen Allah hakkını da eda etmiş olur." [95]

3. Selef ve halef ulemâsının büyük çoğunluğu Hz Osman mushaflarının Kureyş lehçesi ile son arzaya göre yazıldığı ve yazısının da nokta ve harekeden arındırılarak Ahruf-i Seb'a'nın bazısını kapsayacak şekilde olduğu görüşündedir. İmâm-ı Cezerî de doğruluğu aşikâr olan görüşün bu görüş olduğunu, kendilerinden istifade edilen sahih hadislerin de buna delâlet ettiğini söylemiştir.[96]

Müslümanlar; konusu doğrudan doğruya Kur'ân olması bakımından, Kıraat ilmiyle asırlar boyu meşgul olmuşlardır. Asr-ı saadette müslümanların ilk öğrendikleri ilmin Kur'an, dolayısıyla Kıraat İlmi olduğu bellidir. Sahabe de Kur'ân'ı ve onun kıraatini öğrenmiş ve ezberlemiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in bizzat kendisi ashaba Kur'ân tilâvet etmiş, onlara okutmuş, kendilerine kurrâ denilen sahâbîleri belde ve bölgelerde Kur'ân muallimi olarak görevlendirmiştir.[97] Kur'ân nüshalarını çoğalttıran Hz. Osman da bu nüshaları belli başlı merkezlere Kur'ân'ın eda keyfiyyetini bilen kârilerle göndermiştir.[98] Bu bakımdan Kıraat İlmi İslâmî ilimlerin ilki ve en kıdemlisidir.

Hz. Osman'ın göndermiş olduğu bu mushaflar; noktasız ve harekesiz oldukları ve yazılış şekillerinin de muhtelif kıraat vecihlerine ihtimali olduğundan, kıraat ve Kur'ân'ı rivayet ve telakkide asıl umde, mushafların hattı olmuştur. Hz. Osman'ın mushaflarla gönderdiği kimseler, götürdükleri mushaflarına uygun olan kırâatlara bulundukları beldede yaymaya başlamıştır.

Sahâbe-i kiram; Kur'ân-ı Kerîm'i Resûlullah (s.a.v.)'den farklı şekillerde alıyorlardı. Onlardan bazıları bir harf, bazıları iki harf, bazıları da daha fazla alıyordu. Böylece bu farklılıklar, tabiîn ve sonrakilerde aynı şekilde devam etmiştir.

---

[94] Nevev, Şerhu Sahih-i Müslim, Lübnan 1392/ 1972, 6/ 100; Zerkeşi, a.g.e, I, 224,226, 239, 241; Zürkânî, a.g.e, I, 168; Ebu Muhammed b. Hammus b. Muhammed Mekki b. Ebu Talib, (ö, 437/ 1845), el-İbane an meani'l-Kıraat (thk. Abdulfettah İsmail Şibli) Mısır t.y., s. 2-9; İbnü'l-Cezeri, a.g.e, I, 31-33

[95] Taberi; Ebu Cafer ibn Cerir Muhammed b. Yezid (ö.310/ 923), Camiu'l- beyan fi tefsiri'l-Kur'an, Mısır, Matbaatu'l-Meymeniyye 1321. I, 58, 63-65.
Taberi bir yandan Hz. Osman Müshaflarının bir harf üzere istinsah edildiğini ileri sürerken diğer yandan geri kalan altı harfin neshedilip kaldırılmadığını ve yedi harfin hangisiyle olursa olursa olsun hıfz ve kıraat muhayyerliğini savunmaktadır.

[96] İbnu'l-Cezeri, a.g.e, I, 31-33; İbnu'l-Cezeri, Müncidü'l-Mukriin, s. 54-56; Zerkani, a.g.e, I, 258

[97] İbnu'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr, I, 6-9; Zürkânî, a.g.e., I, 29, 241

[98] Zerkeşî, a.g.e., I, 329; Dimyâtî, a.g.e., s. 5-6; Zerkânî, a.g.e., I, 413-414

Bu farklılıkların sebebi; Kur'ân-ı Kerîm'in kendisiyle nazil olduğu Ahruf-i Seb'a dır ki, hepsi Allah kalındandır. Yoksa ne Peygamberden ne de kurrâ imamlardan veya başkasındandır.[99]

Müslümanlardan pek çok kimseler kendilerini Kur'ân-ı Kerîm'in lafızlarını, okunuş şekillerini, vücûh ve edasını zapt ve ta'lîm etmeye vakfedip, bu yolda ümmetin kendilerine tabi olduğu insanlar olmuşlardır ki seb'a ve aşere imamları bunlardandır.[100]

Bu manada üstün vasıflara sahip olan kıraat imamları olduğu gibi, bu meziyetlerin hepsine sahip olmayan imamlar da vardı. Bu cihetle ihtilaflar çoğaldığından, bazı bid'at ehli, kendi sapık inançlarına uygun şekilde Kur'ân-ı Kerîm'i tilavet etmeye koyulup sahih kırâatlarm içerisinde bu batıl inançlarım yayma girişiminde bulununca, hak ile bâtılın birbirine karışması endişesini duyan İslam toplumunun önde gelen âlimleri, kırâatlarm sahih, şaz, meşhur, müdrec olanlarını tespit etmek üzere bir takım usul ve esaslar ortaya koyarak bu kırâatlarm ayrışmalarını sağlamışlardır.

Sahih Kırâatlar İçin Muteber Olan Şartlar:

Sahih kırâatlar için muteber olan üç şart vardır ki bu şartlarda otoriteler ittifak halindedir.

1. Kıraat, bir vecihle de olsa Arapça gramere uygun olmalıdır.

2. Hz. Osman tarafından istinsah edilen mushaflardan birisinin resm-i hattına ihtimalen de olsa uygun bir kıraat olmalıdır. (Resm-i hat noktasız ve harekesiz olduğu için bir çok veçhe ihtimali olabilir.)

3. Kıraatin, Hz. Peygamber'e muttasıl bir senedinin olması lazımdır.

Bu şartları taşıyan bir kıraat, sahih kıraattir ki onu ne reddetmek caizdir ne de inkarı helaldir. O, Ahruf-u Seb'a'dan olup, insanların onu kabul etmesi gerekir, inkârı küfrü gerektirir.

Eğer bu şartlardan birisi bile eksik olursa bu kıraat konumu itibariyle ya şazdır yahut zayıf veya bâtıldır.[101]

Kıraat İmamlarının Yaşıdğı Asır:

Kıraat imamlarının büyük çoğunluğunun 1. ve 2. yüzyıllarda yaşaması, bazılarının ashapla görüşmesi ve Mekke, Medine, Küfe, Basra, Şam gibi çok sayıda sahâbînin yaşadığı merkezlerde bulunması ve kendilerinden sonra kırâatları yazılı hale gelinceye kadar hadis ilmindeki tevatür şartına uygun olarak çok sayıda râvi tarafından nakledilmiş olması kirâatlarına olan güveni artırmış, âdeta kırâatları üzerinde sükûtî tevatür ve icmâ gerçekleşmiştir.[102]

---

[99] Zerkânî, a.g.e., I, 413
[100] Sırât-ı Müstakim; 6/267
[101] İbnu'l-Cezerî, a.g.e., I, 9-14; Zürkânî; a.g.e., 1/414 -418
[102] Suyûtî; a.g.e., I, 92-93; Zürkânî, a.g.e., I, 412; TDV İslam Ansiklopedisi, Kıraat maddesi XXV, 429

Kıraatta Metod:

Kırâatlar hicrî 5. asra kadar infirâd metodu ile okunmuştur. İnfirâd metoduyla her bir râvînin birçok rivayetinden her biri için ayrı ayrı hatimler okuma çok uzun yıllar aldığından kıraat ilmine olan rağbet azalmış, bu ilme olan rağbeti tekrar artırmak ve zamandan tasarruf etmek için benzer kırâatları birleştirerek bir tek hatimde bütün kırâatları okuma usulü olan indirâc metodu geliştirilmiştir.

Kıraat İlminin Türkiye'ye İlk Gelişi

Hicrî 5. asırdan günümüze kadar indirac metodu uygulanmaktadır.[103] Hicrî 798, mîlâdî 1395 yılında Sultan Bayezid tarafından Osmanlı ülkesine davet edilen İmam Cezerî ile ilmi kıraatin tedrîsine Bursa'da başlanılmış oldu. Hâce-i Sultanî unvanını alarak Bursa'da 7 yıl kadar kalan İmam Cezerî padişahın çocuklarının ilm-i tahsiliyle meşgul olmuş ve başta Bursa Yeşil Camii'nin mîmârı İvaz Paşa olmak üzere birçok kişiye İlm-i Kıraat okutmuştur. Kendisi bu ilme ait olan usulleri geliştiren ve bu sahada en mükemmel eserleri kaleme alarak tartışmasız bir otorite sahibi olan büyük bir şahsiyettir.[104] Kendisi ve diğer selef-i salihîn; Kur'ân-ı Kerîm'in lafızlarının, vecihlerinin ve kıraat edasının nasıl alınıp, nakledildiğini beyan, mahfûziyyetini ve resm-i hattını te'yid eden birçok manzum ve mensur eserler meydana getirmiş ve islam toplumuna büyük hizmetler yapmışlardır.[105]

---

[103] İbnu'l-Cezerî, a.g.e., 11,194 vd.; Şerhu Tayyibeti'n-neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr, Beyrut 1420/2000, s. 163 vd.; Dimyâtî, a.g.e., s.17

[104] İbnu'l-Cezerî, Müncidu'l-mukriîn; s. ج; Sırât-ı Müstakim, 6/267

[105] Sırât-ı Müstakîm, 6/275

Kıraatların İstanbul Tarîki ve Mısır Tariki Olarak Adlandırılması:

Kanunî Sultan Süleyman'dan itibaren bu kıraat ihtisas ilmi; okuyan ve dinleyen tarafından fazla yoğunluk istediği için medrese programlarına sığmamış, Dâru'l-Huffaz ve Dâru'l-Kurrâ'larda müstakil olarak okutulmuştur.

Daru'l-Kurrâlar: Bu medreseler Kur'ân öğretimiyle ilgili medreselerdir. Bu medreselerde iki kademeli öğretim yapılırdı. Sıbyan mekteplerini bitiren öğrenci önce birinci kademe Dâru'l-kurrâ'ya girerdi. Burada Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledikten sonra ikinci kademe Dâru'l kurrâ'ya devam ederdi. Burada da kıraat ve mahreç (seslerin çıkış bilgisi) öğrenilirdi. Bu medreseler genellikle cami görevlileri ve kıraat ilmi öğrenenlerin devam ettikleri medreselerdi. Çoğu zaman cami bitişiklerinde bulunurlardı.

Kıraat İlmi İslam beldelerinde İstanbul Tarîki ve Mısır Tarîki olarak adlandırılan ve kabul gören iki usulle okutulmaktadır. Asıl itibariyle bu tarîklerin birincisine Teysîr, ikincisine Şâtıbiyye Tarîki denir. Bu tarîklerin İstanbul Tarîki ve Mısır Tarîki olarak adlandırılmasının sebebi şudur: Kanunî Sultan Süleyman zamanında Mısır âlimlerinden Nâsruddîn Tablâvî'nin damadı ve en iyi talebesi olan üstâd, muhakkik ve mukrî, eş-Şeyh Ahmed el-Müseyrî el-Mısrî hicrî 9.[106] asrın ortalarında Uzun Mehmet Paşa'nın tavassutuyla İstanbul'a gelip Eyüp Sultan Camii'ne imam olmuş, kıraat ilmini neşretmek için meclisine ciddiyetle devam edenlere Teysîr tarikiyle kıraat okutmuştur. H. 1006 yılında ölen ve Uzun Mehmet Paşa'nın türbesinin dışına defnedilen Şeyh Ahmed el-Müseyrî el-Mısrî nin okutmuş olduğu bu usul İstanbul'da ve diğer Osmanlı topraklarında İstanbul Tarîki adıyla yayılmış ve şöhret bulmuştur.

İkinci tarîk olan Şâtıbiyye ise Şeyh Nâsıruddîn Tablâvî'nin talebelerinden Şeyh Şehâzetu'l-Yemeni, Şâtıbiyyeyi esas alarak Mısır'da kıraat ilmini okutmuş ve bu cihetle sonradan bu tarîke Mısır Tarîki ismi verilmiştir. Daha önceden İstanbul Tarîki okumuş olan bazı kurrâ, hac için *hicaza* giderken Mısır'a uğrayarak teberrüken Mısır Tarîkinden okumuşlarsa da Mısır Tarîkinin Osmanlı topraklarında asıl yaygınlaşması; h.1088 tarihinde Mısır'dan Şeyh Ali el-Mensûrî'nin İstanbul'a gelerek bu tarîki okutması ile olmuştur. Böylece Osmanlı topraklarında ve özellikle İstanbul'da her iki tarîk de yaygınlaşarak günümüze kadar gelmiştir.

Her iki tarîk için de meşâyıh-ı kirâmının ihtiyarı ile bazı vecihlerin alınıp bazısının terk edildiği muteber meslekler vardır. Bazı meslek sahipleri; mütekaddimûna göre muteber me'hazlerin ibarelerinin zahiriyle amel etmiş, diğer bazısı ise eda ehli olan kimselere göre kendisinde ızdırab veya zayıflık olan vechi terkedip ihtiyatla amel etmiştir. Böylece kıraat ilminde azîmet ve ruhsat metodu oluşmuştur.

İslam beldelerinde İstanbul Tarîki ve Mısır Tarîki için; me'hûz ve muteber olanlardan meşhur olan ikişer meslek vardır.

[106] Burada her ne kadar hicri 9.asrın ortalarında denmiş ise de aynı eserde Kanuni'nin emri ve Uzun Mehmet Paşa'nın tevassudu ile Mısır'dan getirildiği ve merhum Ahmed el-Müseyrî el-Mısrî'nin 1006 yılı vefat tarihi olarak verildiğine göre; bu tarih 9. asrın değil 10. asrın ortaları olmalıdır.

İstanbul Tarîki'nin Meslekleri:

1. Mesleği: Kendisinde azimet metodunun esas alındığı, itilâf kitabının müellifi ve Sahih-i Buhârî'nin şarihi Yusuf Efendizâde Şeyh Abdullah Efendi'nin mesleği olan İtilâf Mesleğidir.

2. Mesleği: Kendisinde ruhsat metodunun esas alındığı, Kastamonulu Şeyh Ahmed es-Sûfî'nin mesleği olan Sûfî mesleğidir. İstanbul Tarîkında günümüzde bu meslek uygulanmaktadır.

Mısır Tarîki'nin meslekleri:

1. Mesleği: Kendisinde azimet metodunun esas alındığı, Mütkin adlı kitabın müellifi Şeyh Muhammed en-Na'îmî Efendi'nin mesleği olan Mütkin Mesleğidir.

2. Mesleği: Kendisinde ruhsat metodunun esas alındığı, Mürşidu't-Talebe adlı kitabın müellifi Şeyh Atâullah Efendi'nin mesleği olan Atâullah Mesleğidir. Mısır Tarîkında günümüzde bu meslek uygulanmaktadır.

Kırâat-ı Seb'a: Yedi imamın kıraatinin ikişer râvîsiyle birlikte okunmasıdır. Bu da Ebû Amr ed-Dânî'nin Kitâbu't-Teysîri ile İmamı Şâtıbî'nin Hırzu'l-Emânî diye isimlendirilen Kasîde-i Lâmiyye'sinin muhtevasıdır.

Yedi Kıraat İmamları:

1. Nafi: Ebu Abdirrahman Nafi b. Ebi Nuaym el-Leysi (öl.169/ 785)

2. İbn kesir: Abdullah b. Kesir el-Mekki (öl. 120/ 738)

3. Ebu Amr: Ebu Amr b. El-A'la el-Mazini (öl. 154 /770)

4. İbn Amir: Abdullah b. Amir el-Yahsubi (öl. 118 / 736)

5. Asım: Ebu Bekr Asım b. Ebi'n-Necud (öl. 128 /745)

6. Hamza: Ebu Ammare Hamza b. Habib ez-Zeyyat (öl. 156 / 773)

7. el-Kisai: Ebu'l-Hasen Ali b. Hamza el-Kisai (öl. 189 /805)

Sahih Kıraatların 10'a Çıkarılması:

Kıraat-ı Seb'a'ya üç imamın kıraatları da tesbit edilerek ilave edilmesiyle, Sahih Kıraatlar 10'a çıkmış ve 10 imamın kıraatı tesbit edilmiş oldu.

İbnu Mücahid'den sonra, halk onun bu Seb'a tasnifine uymuştur. Ancak Muhakkıkinden olan zevat bu yedi imama sonradan bazı imamlar daha katmışlardır. Mesela İmam el-Beğavi (510 / 1116), Tefsirinde bu yediye şu üç imamı da ilave etmiştir:[107]

1. Ebu Ca'fer Yezid b. El-Ka'ka' (130 / 747)
2. Ya'kub el-Hadrami (öl. 205 / 820)
3. Halef b. Hişam b. Saleb (öl. 229 / 843)

Yedi imama ilave edilen meşhur üç imamın kıraatlarının da aynen yedi imamda olduğu gibi mütevatir olduklarını ve mütevatir kıraatların bütün şartlarını haiz bulunduklarını usulculardan muhakkikin ve kurradan İbnü's-Sübki, İbnü Cezeri ve Nüveyri gibi âlimler tarafından ifade edilmiş ve İbnu'l-Cezeri(751/ 833) tarafından isbat edilmiştir.[108]

Yukarıda ismi geçen büyük imamlar ve ravilerinin çalışmaları sayesinde mütevatir, meşhur, şaz vb. kıraatlar tebeyyün etmiş, usul ve erkânı belirlenerek kıraat vecihleri kitaplara nakledilmiştir.[109]

Kırâat-ı Aşere: On imamın kıraatinin ikişer râvîsiyle birlikte okunmasıdır. Kırâat-ı Seb'a'yı aşereye tekmîl ise, İmamı Cezerî'nin Tahbîr adlı eseri ile Dürre diye isimlendirilen Kasîde-i Lâmiyye adlı eserinin muhtevasının ilavesiyledir.

İstanbul Tarîkında Ebû Amr ed-Dânî nin Kitâbu't-Teysîr'i ile İmâm-ı Cezerî'nin Tahbîr adlı eseri asıl kabul edilip; İmâm-ı Şâtıbî'nin Hırzu'l-Emânî diye isimlendirilen Kasîde-i Lâmiyye'si ile İmâm-ı Cezerî'nin Dürre diye isimlendirilen Kasîde-i Lâmiyye'si ilave edilerek okunur.

Mısır Tarîkında ise İmâm-ı Şâtıbî'nin Hırzu'l-Emânî diye isimlendirilen Kasîde-i Lâmiyye'si ile İmâm-ı Cezerî'nin Dürre diye isimlendirilen Kasîde-i Lâmiyye'si asıl kabuledilip Ebû Amr ed-Dânî'nin Kitâbu't-Teysîr'i ile İmâm-ı Cezerî'nin Tahbîr adlı eseri bunlara ilave edilerek okunur.[110]

---

107 Zerkeşî, a.g.e, 1, 1330

108 zerkani, a.g.e, 1, 357; İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 41-46; İbnü'l-Cezeri, Müncidü'l-Mukriin, 15-24; Zerkeşî,a.g.e, 1, 327 vd.

109 İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 9.

110 Abdullah Efendizâde, Umdetu'l-Hallân, İstanbul 1287, s.4 -7; Sirât-ı Müstakîm, 6/275

AŞERE İMAM VE RAVİLERİNİN İSİM TBLOSU

أسماءالائمة العشرة فى علم قراآت القران الكريم واسماءرواتهم

قراءة امامارى		راويلرى				
اسم الامام	رموزالامام	اسم راوى الاولى	رموزراوى الاولى	اسم راوى الثانى	رموزراوى الثانى	رموزالامام والروات
نافع	ا	قالون	ب	ورش	ج	ابج
ابن كثير	د	بزى	ه	قنبل	ز	دهز
ابو عمر	ح	دورى	ط	سوسى	ى	حطى
ابن عامر	ك	هشام	ل	ابن ذكوان	م	كلم
عاصم	ن	ابوبكرشعبه	ص	حفص	ع	نصع
حمزه	ف	خلف	ض	خلاد	ق	فضق
كسائى	ر	ابو الحارث	س	دورى	ت	رست
جعفر	جع	عيسى بن وردان	عى	سليمان بن جماز	جم	
يعقوب	يع	رويس	يس	روح	خه	
خلف العاشر	خل	اسحق	سح	ادريس	سه	

AŞERE İMAM VE RAVİLERİNİN İSİM TABLOSU

Ravileri					Aşere Kıraat imamları	
İmam ve Ravilerin Top. rumrzu	2. Ravinin Rumuzu	2. Ravinin adı	1. Ravinin Rumuzu	1.Ravinin adı	İmamın Rumuzu	İmamın adı
ابج	ج	ورش	ب	قالون	ا	نافع
دهز	ز	قنبل	ه	بزى	د	ابن كثير
حطى	ى	سوسى	ط	دورى	ح	ابو عمر
كلم	م	ابن ذكوان	ل	هشام	ك	ابن عامر
نصع	ع	حفص	ص	ابوبكرشعبه	ن	عاصم
فضق	ق	خلاد	ض	خلف	ف	حمزه
رست	ت	دورى	س	ابو الحارث	ر	كسائى
	جم	سليمان بن جماز	عى	عيسى بن وردان	جع	جعفر
	حه	روح	يس	رويس	يع	يعقوب
	سه	ادريس	سنح	اسحق	خل	خلف العاشر

İlk Yedi İmama Kıraat-ı Seb'a İmamları denir.
Son üç imamın ilave edilmesiyle on imama Kıraat-ı Aşere imamları denir.
Her imam ve ikişer ravisinin isim ve rumuzları gösterilmiştir.

Takrîb: On imamın kıraatinin ikişer râvîsinden her birine ikişer râvî (tarîk) daha ilave edilerek okunmasıdır. Bu da İmâm-ı Cezerî'nin en-Neşr fi'l-Kıraâti'l-Aşr ve Tayyibetu'n-Neşr fi'l-Kıraâti'l-Aşr adlı eserlerinin muhtevasıdır.[111]

Kıraatların elde ediliş yolları:

Kırâatlar iki yolla alınır. Birincisi arz, ikincisi ise istimâ' yoludur. Arz, talebenin okuyup, hocasının dinlemesidir. İstimâ' ise hocanın okuyup, talebenin dinlemesidir. Kur'ân'ın öğrenilmesinde bu iki yoldan başkası kabul edilmemiştir.[112] Bu ilim diğer ilimlerle kıyas kabul etmez. Çünkü diğer ilimlerin kitaptan tahsil edilmesi mümkünken kıraat, tilavet ve Kur'ân-ı Kerîm vücûhâtının edasını behemehâl bir fem-i muhsinden almak lazımdır. Kur'ân-ı Kerîm'in hattında, tilâvet ve edasında husûsî kaideler ve bunların oluşumunda nakil ve semâ muteber olduğundan diğer ilimlerle benzeşmesi mümkün değildir.[113]

Kırâatlardaki farklı okuyuşlar ya imam için, ya râvî için yahut da râvînin râvîsi için olur. Bu farklı okuyuşlar eğer seb'a ve aşere imamlarından birisi için olur ve bu imamın râvîleri ve tarikleri tarafından toplu olarak imama nispet edilirse bu KIRAAT olur. Eğer bu farklı okuyuş imamın bir râvîsi tarafından kendisine nispet edilirse bu da RİVAYET olur. Bu imamın râvîlerinin râvîleri tarafından (ne kadar aşağıya doğru giderse gitsin) râvîlere ve dolayısıyla imama nispet edilen farklı okuyuşları ise TARÎK adını alır.

Kırâatların, rivayetlerin ve tarikların ihtilafı nas ve rivayet ihtilafıdır. Okuyucu bu farklı okuyuşlardan herhangi birisini ihlâl ederse rivayette eksiklik olur. Dolayısıyla okuyucunun bu noktada muhayyerliği ve tercihi söz konusu olamaz. Burada şu ayrımı iyi yapmak lazımdır. Kıraat, rivayet ve tarikler ile vecih aynı şey değildir. Vecih; mezkûr tanımların dışında, karinin muhayyerliğine bağlı olan okuyuşlardır ki, bunlar da mesela medd-i arızın vakfında tecvit yönünden caiz olan üç okuyuştan (tul, tavassut, kasır) birisidir ve tercih böyle yerlerde söz konusudur. Bunu diğer bir misalle örneklendirecek olursak; iki sûre arasında besmele okuyan imamlar için bu besmelenin sübûtu kıraat olduğu gibi besmeleyi okumayan imamlar için de besmelenin sabit olmaması kıraattir. Besmele kıraatinin iki sûre arasında vasl-ı kül, kat-ı kül ve kat-ı evvel, vasl-ı sânî olarak üç okuyuş şekliyle okunması vecih olur ki işte burada okuyucunun bunlardan birini tercih etme konusunda muhayyerliği söz konusu olup; imamlar ve râvîler de bu tercihi yapmıştır. Yoksa olmayan bir şey tercih edilmiş değildir.

Yine çok çarpıcı bir misal olarak şu örneği vermek mümkündür. İmam-ı Nâfi'nin tariki olan Ezrak hazretlerinin medd-i bedel olarak adlandırılan أُوتُوا - آدَمُ kelimelerinin hemzelerini tul, tavassut ve kasır olarak üç şekilde okuması üç tarîktir. Dolayısıyla Ezrak hazretlerinin buradaki rivayetinde İmâm-ı Nâfi'den almış olduğu bu üç vecih dışında bir tercih ve muhayyerliği yoktur. Çünkü bu medd-i arızın vakıf durumundaki tul, tavassut ve kasır gibi vecih ihtilafı olmayıp tarik ihtilafıdır.[114] Rivayet ve tarîk ihtilaflarının vecih olarak isimlendirilmesi lisana kolay gelmesi itibariyle sonradan şüyu bulmuştur.[115]

---

111 Sırât-ı Müstakîm, 6/275
112 Dimyatı, a.g.e., s. 5; Sırât-ı Müstakîm, 6/267
113 İbnu'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr, I, 17; Sırât-ı Müstakîm, 6/276
114 İbnu'l-Cezerî, a.g.e., II, 199-200; Suyûtî, a.g.e., I, 93; Dimyatı, a.g.e., s. 17-18; Zerkânî, a.g.e., I, 412
115 Abdulfettâh el-Kâdî, a.g.e., s. 10-11

Fakat bunların böyle isimlendirilmesi, kendilerinde muhayyerlik olması itibariyle değil; adet belirtme (3 vecih 7 vecih gibi) cihetindendir.[116]

Değerleri Açısından Kıraatlar:

a) Sahih Kıraatlar: Sahih olan kıraatlar bütün kaynakların ittifakıyla şu üç şartı taşıyan kıraatlardır

1. Bir yünüylede olsa arap dilinin gramerine uygun olmalıdır.
2. Sahih bir senedle Hz. Peygamber'e ulaşmalıdır.
3. Hz. Osman musahaflarının yazısına uygun olmalıdır.

İbnü'l-Cezeri, bu şartları taşıyan kıraatları inkâr caiz olmadığı gibi, müslümanların bu kıraatlara inanma yükümlülüğü vardır. Çünkü bu kıraatlar, Kur'an'ın nazil olduğu "yedi harf"ten sayılmaktadır.

b) Zayıf, Şaz veya Batıl Kıraat:
Sahih kıraatlarda bahsedilen üç şarttan herhangi biri eksik olursa, bu kıraata zayıf veya şaz veyahutta batıl kıraat denir.[117]

Senetleri Bakımından Kıraatlar ve Hükümleri:

Senetlerinin sıhhati bakımından kıraatlar altı kısma ayrılırlar:

1. Mütevatir Kıraatlar (المتواتر) : Yalan üzerinde ittifak etmeleri mümkün olmayan bir topluluğun, diğer bir topluluktan rivayet ettiği kıraatlardır. Örneğin Yedi kıraatın naklindeki tariklerin birleşmesi bu tür kıraatı teşkil eder. Mütevatir kıraatlara inanmak vacip, inkâr etmek caiz değildir.[118]

Cumhura göre yedi kıraat mütevatir olduğu gibi,[119] İbnü'l-Cezeri'ye göre de bu yedi kıraatı "on kıraat"a tamamlayan Ebu Cafer, Yakub ve Halefü'l-Aşir'in kıraatlarıda mütevatir kıraatlardır.[120]

2. Meşhur Kıratlar (المشهور) : Sened-i sahih, Arapça'ya ve Hz. Osman mushaflarının hattına uygun, Kurra arasında meşhur ve fakat tevatür derecesine ulaşamayan kıraatlardır.

Bu çeşit kıraatlar gerek yedi gerek on ve gerekse diğer muteber kıraat imamlarınca makbul sayılmışlardır.

---

[116] İbnu'l-Cezerî, a.g.e., II, 200
[117] en Neşr,a.g.e, 1, 9; İbnü'l-Cezeri, Tayyibetü'n-Neşr, 3 ; Zerkânî, 1, 340.
[118] Zerkânî a.g.e, 1, 349; Zerkeşî,a.g.e, 1, 318
[119] Zerkeşî,a.g.e, 1, 318- 319.
[120] İbnü'l-Cezeri, Müncidü'l-Mukriin, 15–16; Zerkânî, a.g.e, 1, 357; en Neşr, 1, 44–46.

İbnü'l-Cezeri tarafından kıraatları mütevatir kıraatlardan sayılan Ebu Cafer (130/ 747), (Yakub(205/820) ve Halef (229/843) meşhur kıraat imamları olarak telakki edilmektedir.

Meşhur kıraata da mütevatir kıraat gibi, inanmak vacip, okunur ve bunlardan herhangi birini inkâr etmek caiz değildir.[121]

3. Ahad Kıratlar (الآحاد) **:** Sened-i sahih olup, ya Arap dili gramerine veya yazı bakımından Hz.Osman mushaflarına uymayan kıraatlardır. Örneğin: Rahman suresi 76. ayetini İmam-ı Asım el-Cühderi (öl. 128 / 745) tarikiyle Ebu Bekre (öl. 52 /672)' den naklettiği مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفَارِفَ خُضْرٍ وَعَبَا قِرِىِّ حِسَانٍ şeklinde yani bu kıraatta yer alan رَفَارِفَ , وَعَبَا قِرِىِّ kelimeleri mütevatir kıraatta yoktur. Çünkü mütevatir kıraatta müfred olarak okunmuştur. Bu nedenle Hz. Osmanın istinsah ettirdiği mushaflara yazı bakımından uymamaktadır. Bu kıraatlar okunmaz ve inanmakta vacib değildir

4. Şaz kıraatlar (الشَّاذ) **:** Senedi sahih olmayan Yâda sahih kıraatların dışında kalan veya mütevatir kıraatlara mahsus üç şarttan herhangi birini taşımayan kıraatlardır.[122]

Kıraatla ilgili kaynakların bildirdiğine göre, ibnu's-Sümeyfa'ya nisbet edilen yunus suresi 92. فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً ayetindeki نُنَجِّيكَ kelimesini ha (ح) ile نُنَحِّيكَ ; خَلْفَكَ kelimesinide lam harfinin fethası ile خَلَفَكَ okumuştur.[123]

5. Mevdu Kıraatlar (الموضوع) **:** Hiçbir esasa dayanmayan ve asılsız olarak bir kimseye nisbet olunan kıraatlardır. Muhammed b. Cafer el-Huzai (öl. 408 / 1017)' nin , Ebu Hanife'ye isnad etmiş olduğu Fatır Suresi'nin 28. إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهُ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَٰٓؤُا ayetindeki اَللّٰهَ lafzını ötre ile, الْعُلَمَٰٓؤُا lafzının sonundaki hemze'yi de üstün olarak okumak şeklindeki kıraattır. Bu takdirde söz konusu ayet, "...Allah, âlim olan kullarından korkar..." şeklinde bir anlam kazanmış olur. Hâlbuki bu ayetin manası,"...Allah'tan, kulları içinde ancak âlim olanlar korkar..."şeklindedir. Cezeri bu kıraatın aslı olmadığını ve bu kıraatla Ebu Hanife'nin bir ilgisi bulunmadığını beyan etmektedir.[124]

---

[121] İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 14; Zerkânî, a.g.e, 1, 349.
[122] Zerkânî, a.g.e1, 344- 349; Zerkeşî,a.g.e, 1, 221
[123] İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 16; Zerkânî a.g.e, 1, 349.
[124] İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 16; Zerkânî, a.g.e 1, 345- 349.

6. Müdrec kıraatlar (المد رج) : Ayetlere tefsir kabilinden yapılan ziyadelerden ibarettir. Sa'd b. Ebi vakkas'ın, Nisa suresi 12. ayetini مِنْ اُمٍّ ilavesi ile وَلَهُ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ مِنْ اُمٍّ İbnü Abbas'ın Bakara suresi 198. ayetini فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ ilavesi ile لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ Şeklindeki kıraatıdır. Dikkat edilirse bunlar sahabeden nakledilmiştir. Onlar bu kıraatları ayetleri, izah için koymuşlardır. Çünkü onlar, Kur'an'dan olmayanları kesin bir şekilde biliyorlar ve karıştırmaktan da eminbulunu- rlardı. Bundan dolayı Kur'an ile tefsir mahiyetindeki bilgileri mushaflarına beraberce yazmaktan çekinmemişlerdir. Sonradan gelenler, bu kayıtları kıraat sanmışlardır.[125]

Kıraatta Tevatür:

Yalan üzerinde ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir topluluğun, diğer bir topluluktan rivayet ettiği kıraatlardır. Yedi kıraatın naklindeki tariklerin birleşmesi bunu teşkil eder. Bazıları, kıraatların mütevatirliğine şüpheyle bakmaktadır. Buna sebep olarakta, bir imama, yani bir kişiye nisbet edilen kıraatın mütevatir olamayacağını ahad yoluyla geldiğini ileri sürmektedirler. Hâlbuki bu isnatların bir gurup insana nisbet edilmeleri, inhisarı, onlardan başkasından kıraatların gelmesine engel değildir. Yoksa bu okuyuşlar kendilerine nisbet edilen imamların zamanında bu şahıslardan başka hiç kimse bu okuyuşları bilmiyordu ve kimse bunlarla ilgilenmiyordu şeklinde düşünülmemelidir. Bunlar bir temsildir. Gürüleceği gibi Mekke'de İmam İbn Kesir, Medine'de, İmam Nafi ve Ebu Cafer ve diğer imamlarda kendi bulundukları yerlerde okuyor ve halkı da okutuyorlardı. Bunlar bir beldeyi temsil ediyorlar o beldenin insanları da bu beldedeki kıraatları zaten okuyorlardı öyle ise bir belde halkınıda ahad saymaya kalkışmak pekte üzerinde kafa yormadan söylenen sözler olsa gerek. Bilindiği gibi kıraatlar nakle dayanır. Peygamberimizden Sahabe nasıl nakletmişse, nesilden nesile bu şekilde aktarılmıştır.

Bugün siz yaşadığınız bir beldede veya ülkede Kur'an'dan herkesin bildiği bir sureyi mesela Fatiha'yı okuyun, değil Fatiha'nın tamamını bir harfini değiştirseniz Fatihayı bilen herkesin nasıl karşı çıktığnı görürsünüz.

Burada yapılan; bir imamın tek başına nakletmesi değildir. Mesela Asım kıraatını, İmam Asım icad etmemiştir. Bu onun hocalarından öğrendiği kıraattır. Asım kıraatını, Ebu Abdirrahman es-Sülemi (74 / 693), Zirr b. Hubeyş (82 / 701) ve Ebu Amr eş-Şeybani (96 / 714) den almıştır. Bunların üçü, Abdullah b. Mes'ud'dan kıraat okumuşlardır.

Ayrıca es-Sülemi ve Zirr, Osman b. Affan'dan, Ali b. Ebi Talip'den kıraat okumuşlardır. Es-Sülemi, Übeyy b. Ka'b'dan ve Zeyd b. Sabit'ten de okumuştur. İbni Mesud, Osman, Ali, Übeyy ve Zeyd de Resulüllah (s.a.v.) den kıraat öğrenmişlerdir.[126]

---

[125] Zerkânî, a.g.e, 1, 350; İ. Karaçam, Kıraat ilminin k. Tefsirindeki yeri ve yorum farklılıklarına etkisi, 90.
[126] Dani, et-Teysir, 6; İbnü'l-Cezeri, en Neşr,1, 155; Zerkânî, a.g.e, 1, 37; Zerkeşî, a.g.e, 1, 328.

Asım kıraatını, o devirde yalnız ismi anılan sahabiler değil, daha pek çok sahabi okuyordu. Aynı şekilde sahabeden kıraat alan Asım'ın hocalarından başka, o dönemde pek çok insan aynı kıraatı okuyup okutuyordu.

Peygamberimiz ve sahabe zamanından günümüze kadar kıraatlar, her devirde kalabalık guruplar tarafından birbirlerine aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. On kıraatın durumuda böyledir. Bu kıraatların senetleri incelendiğinde bunlarında ayni şekilde mütevatir oldukları, ahad olmadıkları görülmektedir.

Kıraatla İlgili Temel Terimler:

İlmi kıraat:

Kur'an'ın kelimelerinin eda keyfiyetlerini ve ihtilaflarını, nakledenlere nisbet ederek bilmektir..

Tarifde geçen ihtilaflar; ya imam ihtilafı, ya ravi ya da ravinin ravisinin ihtilafı şeklinde olur.

Kıraat:

قرأ fiilinden mastardır. Lügatta, okumak manasınadır.

Istılahta ise: İmamın, rivayet ve tariklerinin ittifak ettiği, diğer imamlardan farkli okuyuşuna denir. Yani ihtilaf, raviler ve ravilerin ravileri arasındaki okuyuşta değilde imamlar arasında olan okuyuşta olur.

Rivayet:

Kıraat imamlarının ravileri arasındaki ihtilaflara denilmektedir.

Tarik:

Ravilerin ravilerinin arasındaki ihtilaflara denilmektedir.

Diğer bir ifade ile Ravilerden sonra gelenlerin ihtilaflarına denilmektedir.

Vecih:

İmam, ravi ve ravinin ravisi dışında karinin tahyirine (okuyucunun tercihine) vecih denir. Örneğin: Medd-i arızda bütün kıraat imamları için, tul, tevassut ve kasır olmak üzere üç türlü okuma caizdir. İşte bu var olan üç okuyuştan birini tercih ederek okumasına karinin tercihi denir. Yoksa var olmayan her hangi bir şeyi okuyucunun tercih etmesi demek değildir.

Kari:

Lügatta, okuyucu ve okuyan anlamına gelir.

Mukri:

Nazari bilgilerle beraber kıraatı müşafehe yoluyla (ağızdan) rivayet eden kıraat âlimine denir. Eğer bir kimse kıraatı müşafehe ile almamış ise nazari bilgileri ne ölçüde ileri olursa olsun bu onun mukrî olması için yeterli ve geçerli değildir.

Kurra:

Lügatta, okuyucu ve okuyan anlamına gelen" kari" kelimesinin çoğuludur.

Istılahta ise: yedi ya da on kıraatın kendilerine nisbet edildiği imamlara denir.

Kur'an'ın tamamını ezberleyen ve ondaki kıraatlara hakkıyla vakıf olan kimselere de kurra ismi verilmektedir.

Râvî:

İmama nisbet edilen kıraatı, kıraat imamından doğrudan veya vasıtalı olarak alan kimseye denir.[127]

---

[127] Zerkânî, a.g.e, 1, 336; İbnü'l-Cezeri, Müncidü'l-Mukriin, 3; Dimyati, s.5, 17–18.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Kıraat İmamları Dönemine Kadar Kur'an Öğretimi:

Peygamber (s.a.v.) ve ashabı, Kur'an-ı ve Kur'an ilimlerini kendilerinden sonra gelen âlimlerden daha iyi biliyorlardı. Ancak onların bilgileri şimdiki gibi tedvin edilmiş ve kitaplarda toplanmamıştı. Peygamber (s.a.v) vahyi Allah'tan alıyordu. Allah teala'da Kur'an'ı onun kalbinde toplayacağını ve onu okutacağını va'd ediyordu. Kur'an-ı Kerim, daha çok müşafehe (ağız) yoluyla öğretiliyor, ezberleniyor ve yazılıyordu. Kur'an-ı Kerim böylece ezberleme ve yazma olarak iki yolla muhafaza ediliyrdu:

1. Kur'an'ın ezberlenmesi yoluyla korunması:

Kur'an-ı Kerim'i ilk ezberleyen Peygamber (s.a.v.) efendimizdir. Gelen vahiyleri unutmamak ve ezberlemek için, Peygamberimizin ne kadar acele ettiği ve sabırsızlandığı Kur'an-ı Kerim'de beyan edilmiştir. Ta-Ha Suresi 114 ve el-Kıyamet Suresi 16–19. ayetleri gelerek acele etmemesi bildirilmiştir.

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰى اِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ
زِدْنِي عِلْمًا ﴿114﴾

Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve "Rabbim, benim ilmimi artır" de.

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿16﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْاٰنَهُ ﴿17﴾ فَاِذَا قَرَاْنَاهُ فَاتَّبِعْ
قُرْاٰنَهُ ﴿18﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿19﴾

Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu, toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et. Sonra şüphen olmasın ki, onu açıklamakta bize aittir.

Kur'an-ı Kerim'i ilk ezberleyen Peygamber (s.a.v.) efendimizdir. Ancak onun ezberlemesi bizim ezberlememiz gibi çalışarak ezberelemek değildir. Çünkü Cenab-ı Hak ona garanti vermiştir. O'nun ezberi vahyi iledir. Allah, Peygamberimizi Kur'an ve Kur'an ilimlerinde Müslümanların önderi ve mercii kılmıştır. Peygamberimiz de gece gündüz demeden Kur'an'ı okumuş ve okutmuştur.

Gelen ayetleri önce kendisi öğreniyor, sonra Ashabına ağır ağır, tane tane, dura dura okuyordu ki onlar da Kur'an'ın lafızlarını hıfzetsin, ahzetsinler (alsınlar) ve onun manasını anlasınlar.

Peygamberimiz (s.a.s.), Ashabının da Kur'an öğrenmesi ve ezberlemesi hususunda gayret gösteriyordu. Onların birbirlerine olan üstünlükleri, Kur'an-ı Kerim'e liyakatları ile ölçülürdü.

Peygamberimiz (s.a.s.)'in Kur'an öğrenme ve öğretmenin önemi hakkında pek çok hadis-i şerifleri vardır.[128]

عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . "اِنَّ لِلّٰهِ اَهْلِينَ مِنَ النَّاسِ" قَالُوا. يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ هُم ؟ قَالَ "هُمْ اَهْلُ الْقُرْآنِ ، اَهْلُ للهِ وَخَاصَّتُهُ

Enes b. Malik'den Resulüllah (s.av.) in şöyle dediği (rivayet edilmiştir): " Muhakkak insanlar içinde Allah ehli olanlar vardır". Ya Resulellah, onlar kimlerdir? Dediler. Resulüllah (s.av.), "Ehl-i Kur'an olanlar, Allah'ın ehli ve kendisine seçtiği kimselerdir" dedi.[129]

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِىَ اللّٰهُ عنه قَالَ . قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : "خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ

Osman b. Affan (r.a.) den Resulüllah (s.a.v.) in şöyle dediği (rivayet edilmiştir): " Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir".[130]

Resulüllah (s.av.)'in bu ve benzeri müjdelerine layık olabilmek için, Ashab-ı Kiram birbirleriyle yarışıyorlardı. Resulüllah (s.a.v.) hal-i hayatta iken, Ashab-ı Kiram arasında, Kur'an-ı Kerim'i ezberleyenlerin sayısı bir haylı fazlaydı. Ancak hafiz sahabilerin sayısı hakkında kesin bir rakam tesbit edilmiş değildir. Ve İslam âlimleri arasında ihtilaf konusu olmuştur. Ama bazı olaylar, Ashab arasındaki hafızların sayısının çok olduğu hakkında bize bilgi vermektedir. Mesela Resulüllah (s.av.) hayatta iken, hicretin 4. yılında meydana gelen Bi'r-ü Ma'une vak'asında yetmiş kurra sahabenin şehit edildiği. Yine hicretin 12. yılında meydana gelen yemame vak'asında yetmiş kurranın şehit edildiği bilinmektedir.[131]

Bazı kaynaklar bu sayıyı yüzyetmiş kişi olduğunu, bazılarıda yediyüz ve daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Bu olaylara bakınca Ashab içerisinde çok sayıda hafızın bulunduğu görülmektedir. el-Ayni, "Resulüllah (s.av.) in zamanında Kur'an'ı hıfz edenlerin sayısı sayılamayacak kadara çoktur" diyor.

2. Kur'an'ın yazılması yoluyla korunması:

Birçok hikmete binaen Kur'an-ı Kerim yaklaşık yirmi üç yılda nazil oldu. Resulüllah (s.av.), Kur'anı Kerim'i ezber yoluyla öğrenip öğretiyordu, bir taraf tanda muhatap olduğu vahyi gereği, Kur'anı Kerim' i yazdırıyorlardı. Bu yazdırma olayında da titiz davranmış ve Kur'an'dan başka bir şey yazmaktan men etmiştir. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyledir.

عَنْ اَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِى رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ : لَاتَكْتُبُوا عَنِّى وَمَنْ كَتَبَ عَنِّى غَيْرَالْقُرْآنِ فَلْيَمْحُوهُ

[128] Zerkani, a.g.e, 1, 29
[129] Sünen-i İbnni Mace, 1, 78; en Neşr, 1, 5–6
[130] Sünen-i İbni Mace, 1, 76; Sünen-i Ebi Davud, 1, 336; en-Nevevi, et-Tibyan, 8; İbnu'l-Cezerî, en-Neşr 1, 3.
[131] Zerkani, a.g.e, 1, 199.

Ebû Said el-Hudriden rivayet edildiğine göre "Resulüllah (s.av.), Kur'an'dan başka benden bir şey yazmayınız, herkim Kur'an'dan başka benden bir şey yazmışsa onu silsin" buyurmuştur.

Kur'an ayetlerine başka şeyler karışır endişesi ile hadislerin yazılmasına müsaade etmemiştir.

Çünkü henüz vahyi gelmeye devam ediyordu. Kur'an'dan olmayanların, Kur'an'la karışmaması için, Kur'an olmayan şeylerin yazımına müsaade edilmemiştir.[132] Buda Kur'an hakkında ne kadar titiz davranıldığını göstermektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir vahy gelse, vahyi kâtiplerinden birini çağırır, "bunu falan sureye koyunuz"[133] der ve yazdırırdı. Gelen vahy bazen bir, bazen birkaç ayet, bazen bir sure olarak gelirdi. Resulüllah (s.av.), yeni gelen vahyi, daha önce gelmiş olanların neresine yazılacağını bildirirdi. Bütün ayetler Hz. Peygamber (s.a.v.)' in huzurunda yazılır ve Resulüllah'ın evine konurdu. Vahiy kâtipleri kendileri içinde birer suret yazarlardı. Kâtiplerin bir taraftan kendileri için yazmaları, diğer taraftan yazılan ayetlerin Hane-i saadette bulunması, ayetlerin ezberlenmesi ve zabtı bakımından çok önemliydi.[134]

Yazılmış olan bu ayetler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arzedilir, şayet bir eksiklik olursa onu tashih ederdi.[135]

Cebrail, her sene Rasulullah (s.a.v.)'e Ramazan ayında Kur'an'ı arzederdi. Vefat ettikleri sene bu arza iki defa yapılmıştır.136

Kur'an-ı Kerim, tabaklanmış derilere, tahta levhalara, develerin kürek kemiklerine, beyaz yassı taşlara, hurma dallarına, kâğıt parçalarına, porselenler üzerine yazılırdı.[137] Allah'ın Cebrail'e emri ile her ayetin nereye yazılacağını Peygamberimize bildirmesi, onunda gelen ayetleri emrolunduğu yere yazdırması ile Kur'an-ı Kerim'in tamamı Rasulullah (s.a.v.) zamanında yazıldı. Böylece ayetlerin tertibi tevkifi olduğu sabitleşmiştir. Ancak sureler tertib edilmemiş ve Kur'an-ı Kerim Resulullah (s.a.v.) zamanında bir mushafta toplanmamıştır.[138]

---

[132] Zerkani, a.g.e, 1, 29.
[133] Zerkeşi, a.g.eş 1, 232; Zerkani, a.g.e, 1, 202–203, 298–299.
[134] İzmirli, Tarihi kur'an, s. 9.
[135] Muhammed Hamidullah, Kur'an-ı kerim Tarihi, s. 42.
[136] Zerkeşi, a.g.e, 1, 232; Zerkani, a.g.e, 1, 196.
[137] Zerkeşî, a.g.e, 1, 233; Zerkani, a.g.e, 1, 202- 203, 239- 240.
[138] Zerkani, a.g.e, 1, 202-203, 281.

Mushafın Yazısında Birliğe Gidilmesi (Hz. Osman Nüshaları)

Peygamber efendimiz zamanında, Ashab'tan bazıları Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzere nazil olduğunu henüz öğrenmeden önce; bir birlerinin farklı okuyuşlarını, yanlış okuyorsun diye tutup Resulullah (s.a.v.)'e götürüyorlardı, Resulullah (s.a.v.)'de onlara Kur'an-ı Kerim'in yedi harf üzere nazil olduğunu öğretiyordu.

İslam dini Mekke ve Medine dışında genişlemeye ve yayılmaya başladığında peygamber (s.a.v.) tarafından o yerlere görevliler gönderiliyordu, giden görevliler Peygamber (s.a.v.)'den hangi okuyuşu öğrenmiş ise gittiği yerdeki insanlara onu öğretiyordu. Bu durum halifeler dön- eminde de devam ediyordu. Sonra İbni Mesud Kufeye Übeyy b. Kab Şam'a gitmişti. Bunların mushaflarındaki tertip ve kıraatları birbirlerinden fakli idi. Böylece gidilen yerler arasındada okuma farklılıkları meydana gelmiş oluyordu.

Daha sonra Ermenistan ve Azarbaycan fethinde orduda bulunan Şamlı ve Iraklı askerler Kur'an'ı birbirlerinden farklı okuduklarını gördüler. Kufeliler "Bizim kıraatımız sizin kıraatınızdan doğrudur. Biz İbni Mesud'dan öğrendik" dediler. Şamlılar da Iraklılara karşı "Hayır, bizim kıraatımız daha doğrudur, çünkü biz Übeyy b. Ka'bdan öğrendik" diyorlardı. Böylece her iki taraf bir birinin yanıldığını iddia ediyordu. Onlarla beraber orduda bulunan ve onların bu durumuna üzülen Huzeyf b. el-Yeman, Medine'ye dönünce Hz. Osman'a gelerek; Ey Müminlerin Emiri! Kalk, şu ümmet Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarında düşmüş oldukları ihtilafa düşmeden önce bu işe çare bul'dedi. Hz Osman, Ashab-ı Kiram'ı toplayarak durumun vehametini onlara anlattı. Yapılan istişareden sonra istinsaha karar verildi. İstinsahta Hz. Ebu Bekr'in toplattığı mushafın esas alınmasına ve onun dışındakilerin terk edilmesine karar verdiler.

Bu rivayetlerde anlatılan olay, bardağı taşıran son damala mesabesindedir. Asıl sebep bu değildir. Asıl sebep:

a) Kur'an'ın yedi harf ile nazil olması ve Hz. Ebu Bekr zamanında (cem edilen) toplanan mushafında yedi harfi kapsaması.

b) Bazı sahabilerin hususi mushaflarına tefsir mahiyetinde bir takım kelimeleri kaydetmeleri.

İstinsah heyeti:

1. Zeyd b. Sabit
2. Abdullah b. Ez-Zübeyr
3. Said b. El-As
4. Abdurrahman b.el-Haris b. Hişam

Hz. Osman Kureyşli olan üç kişiye; Siz Kur'an'dan herhangi bir şey hususunda Zeyd ile ihtilafa düşerseniz onu, Kureyş lehcesine göre yazınız. Çünkü Kur'an Kureyş lehcesiyle nazil olmuştur dedi.

Hz. Osman zamanında yapılan İstinsahta Esas alınan prensipler:

Hz. Osman mushaflarında yazı birliğine gidilmesi sözünün doğru anlaşılabilmesi için bu mushafların muhtevasının ne olduğunu bilmek lazım.

1. İstinsahta, Hz. Ebu Bekir zamanında derlenen mushaf esas alınacak.

2. İstinsah edilecek mushaflara son arzada tekarrür etmiş yani Kur'aniyyeti kesinleşmiş olanlar yazılacak. Tilaveti nesh edilmiş ayetler bu nüshalara yazılmayacak.

3. Sureler bugün elimizde bulunan Kur'an'larda olduğu şekliyle tertip edilecek.

4. Eğer komisyon üyeleri arasında ihtilaf vaki olursa Kureyş lehcesi tercih edilecek

5. Birkaç Kur'an nüshası yazılarak bazı İslam beldelerine gönderilecek, bu nüshalara uymayan nüshalar imha edilecek.

6. Tefsir ve açıklama maksadıyla yazılan özel notlar bu mushaflara yazılmayacak.

7. Mushaflar, Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu harfleri ve çeşitli kıraat vecihlerini ihtiva edecek şekilde yazılacak.

Kur'an olduğu sabit olmayanları terk ederek Hz. Osman zamanında istinsah edilen mushafların muhtevasında ümmetin icmaı sabit olmuştur. Bu istinsah edilen Kur'an'ların dışında kalan ferdi Kur'an'ların imhasına karar verilmiştir.

Bu konuda yapılan şudur; noktasız, harekesiz bir şekilde yazılmış olan nüshaların yazıları kıraat farklılıklarını da ihtiva edecek şekilde düzenleniyordu. Ancak noktasız harekesiz olduğu halde ihtiva edemediği bazı kıraat farklılıklarıda vardı. Örneğin: Bakara suresindeki وَ وَصّٰى kelimesini وَاَوْصٰى Tevbe suresinde تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ kelimesini مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ şeklinde okuyan kıraatlar vardır. Buna benzer birçok yerdeki kıraat farklılıklarını ise istinsah edilen mushafların bazısı bu farklılığı gösterecek şekilde tanzim edilmiştir. Yoksa tek bir nüsha hazırlanıp diğerleride onun tamamen aynısı olarak istinsah edilmemiştir. Farklılıkların gerektirdiği şekilde istinsah edilmiş böylece Kur'aniyeti kesinleşmiş olan kıraatların korunması, neshedilmiş ya da Kur'âniyeti kesinleşmemiş olanların ayıklanması yoluna gidilmiştir.[139]

Aksi halde o tarihte tek nushaya indirildi, ya da 7 harften 6 sı gitti biri kaldı dersek peki hala bugün okunan kıraat farklılıklarının varlığı ne ile izah edilebilir.

Tek harf kaldı sözünü savunanlar bunu Taberi'ye isnad ederek savunurlar. Hâlbuki Taberi bu sözü söylüyor ve şöyle izah ediyor; "Mademki Hz. Osman bir harf üzerine topladı, diğer altı harf ne oldu? Resulullah onları okumuş ve onlarla okumaya müsaade etmişti. Bunlar neshedilerek kaldırıldı mı? Yoksa ümmet unuttu mu? Bu ise muhafazası ile emrolunan şeyi zayi etmektir" Taberi bu sorulara şu şekilde cevap veriyor: "Altı harf nesh edilip kaldırılmadı, ümmet onları zayi etmiş de değildir. Fakat bu yedi harften hangisi ile

---

[139] İbnu'l-Cezerî, en-Neşr, 1, 7 vd. ; Zerkani, Menahil, 1, 210 vd.

isterse onunla kıraat ve hıfızda muhayyerdir. Buna bir misal vermek gerekirse zengin bir kimse yemininden dönerse üç kefaretten biriyle mükelleftir. Köle azad etmek, on fakir doyurmak veyahut on fakir giydirmek. Bunların birini yapınca Allah'ın hükmüne isabet etmiş, bu vacipten üzerine düşen Allah hakkını da eda etmiş olur." [140]

Mushafın İmlasındaki Gelişmeler (Hareke, Nokta ve diğerleri):

1. Hz. Osman zamanında istinsah edilen mushaflarda hareke ve nokta yoktu, bu şekilde yazılmış olması muhtelif kıraatları ihtiva etmesi bakımından önemlidir.

Araplar, noktasız ve harekesiz olan bu yazıyı kendi dilleri olduğu için hatasız bir şekilde okuyabiliyorlardı. Arap olmayan milletlerin İslam dinine girmeleri ve Arapça bilmemeleri sebebiyle Kur'an'ı yanlış okumalarına sık sık rastlanmış oluyordu.[141] Bu hataların önüne geçebilmek için tedbir olarak Hareke ve nokta koyuldu.

İlk harekeler nokta şeklinde olduğundan bazıları nokta ile harekeden hangisi evvel olduğunu karıştırıyorlar. Evvelâ nokta kondu, sonra hareke verildi, sanıyorlar. Hâlbuki evvelâ hareke, sonra nokta konulmuştur. İlkin harekeler nokta şeklinde idi. Bugünkü harekeler daha sonra yapılmıştır.

Kur'an'ın hareke ve noktalanma işi üç safhada yapılmıştır:

1. Nokta şeklinde harekeler konması:

Muaviye döneminde Basra valisi Ziyad, O devrin âlimlerinden Ebu'l-Esved ed-Düeli'yi (H.69/688) görevlendirmiş. Önce bu teklifi kabul etmeyen ed-Düeli, bir şahsın Tevbe suresi أَنَّ اللّٰهَ بَرِيٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ 3. ayetinde yer alan (وَرَسُولُهُ) kelimesini, lam harfinin kesresi ile (وَرَسُولِهِ) şeklinde okuduğunu. Böyle olunca"...Allah ve resulü müşriklerden beridir..." anlamına gelen ayet, o şahsın (وَرَسُولِهِ) şeklinde lam harfini kesre ile okuması sonucu, "...Allah, müşriklerden ve resulünden beridir..." şeklinde bir anlama dönüşmüş oluyor. Bunu duyan ed-Düeli hemen durumun ciddiyetini anladı ve kararından vazgeçerek, bu defa kendisi teklif edilen işi yapacağını bildirdi. ed- Düeli ayetlerin irabını, harekelerini göstermek için Kur'an'a harekeyi gösterecek noktalar koyarak önlem aldı. Bu noktalar Kur'an'ın yazısının renginden başka bir renkle fetha için harfin üstüne, kesre için altına, ötre için önüne bir nokta, Tenvin için iki nokta olarak konuldu.[142] İşte Kur'an'ın ilk harekelenmesi buna denir.

Bu noktalar, bugün bilinen hareke yerine kullanılmıştır. Harfleri bir birinden ayırt etmek için kullanılan noktalarla alakalı değildir.

---

[140] Taberi, 1,58, 63–65.
[141] Zerkani, Menahil, 1, 332
[142] Zerkani, a.g.e, 1, 332; Zerkeşî; el Burhan, 1, 250–251; ed-Dani, el-Mukni fi resmi mesahifi'l-emsar, 129.

2. Birbirine benzeyen harfleri ayırdetmek için harflerin noktalanması:

Harekeleme işi, irab yönünden yapılabilecek hataların önüne geçebilmişti. Ancak arap olmayanlar için Ba (ب) ile Ta (ت) ve Cim (ج) ile Ha (ح) gibi birbirine benzer şekillerle yazılmış harflerinde ayırt edilebilmesi ve sağlıklı okuna bilmesi için yine zorluklar oluyordu. Bu tür harfler bazı işaretlerle birbirlerinden ayırt edilmezse yine hatalı okumalar devam edecekti.

Irak valisi Haccac, Abdü'l-Melik b. Mervan zamanında birbirine benzeyen harflerin ayırt edilmesi için kâtiplerden, önlem alınmasını istemişti. Nasr b. Asım (öl.89/ 708) ve Yahya b. Yamer (öl.129/ 746) İkinci önemli bir iş olan harfleri birbirinden ayırt edecek noktaları koymuştur. Buna "İ'cam" denilmektedir.

Bu durumda hareke yerine konan noktalarla harfleri birbirinden ayırt etmek için konan noktaların birbirine karışmaması için de tedbir alındı. Harfleri birbirinden ayırt etmek için kullanılan noktalar Kur'an metninin yazıldığı siyah mürekkeple yazılmış, hareke yerine konan noktalar ise başka bir renk mürekkep kullanılarak yazılmış. Eski Mushaflarda kırmızı, daha sonrakilerde sarı ve yeşil, azda olsa bazende mavi renk mürekkeb kullanılmıştır. Konulan bu işaretlerle Kur'an yaklaşık bir asır okunmuş.[143]

3. Bugünkü Şekildeki Harekelerin Konulması:

Sonra büyük dil âlimi Halil b. Ahmed (öl.175/ 791) bugün bildiğimiz hareke sistemini geliştirerek, Kur'an'ın hareke ve noktalanma işine son şeklini vermiştir.

Kur'an'a ilk defa harekeyi Ebu'l-Esved ed-Düeli' nin (öl.69/688) koyduğu, noktanın ise Nasr b. Asım (öl.89/ 708) ve Yahya b. Yamer (öl.129/ 746) tarafından konulduğu anlatılmaktadır. Bu iki şahıs aynı zamanda Ebu'l-Esved ed-Düelinin talebeleridir.

Konulan bu işaretlerle Kur'an yaklaşık bir asır okunmuş, sonra büyük dil âlimi Halil b. Ahmed (öl.175/ 791) bugün bildiğimiz sistemi geliştirerek, Kur'an'ın hareke ve noktalanma işine son şeklini vermiştir.[144]

Hareke ve nokta konulmasından sonra da Kur'an'a yönelik bir takım faaliyetler devam etmiştir. Sure, Cüz başlıkları, hizip, ayet sonlarına konan durak işaretleri, güller ve rakkamlar konulmuştur. Ayetlerin sonlarına konulan duraklar; ilk önce daire meyilli çizgilerden oluşurkken, daha sonraları daire şeklinde gösterilmiş ve zamanla da gül şeklini almıştır. Bilindiği gibi bugün basılan mushaflarda sözü edilen duraklar içinde ayet numaraları yer almaktadır.[145]

Kur'an'ın hareke ve noktalanmasında bazı ifadelerle karşılaşırız. Örneğin, Ziyad, Ebu'l-Esved ed-Düeli veya Haccac, Nasr b. Asım ve Yahya b. Yamer tarafından konulmuştur gibi.

---

143 Zerkani, a.g.e, 1, 332; Ebu Amr ed-Dani, el-Mukni, 129.
144 İsmail Hakkı İzmirli, Kur'an Tarihi, 16; ed-Dani a.g.e, 129; Zerkani, a.g.e, 1, 332 vd.
145 Muhsin DEMİRCİ, Kur'an Tarihi, 169–170

Bunun izahı şöyledir: Yukarıdaki verdiğimiz bilgi içerisinde belirtildiği gibi Muaviye döneminde Ziyad Basra valisi iken, o günün âlimlerinden Ebu'l-Esved ed-Düeli hareke yerine kullanılan noktalamayı ilk koyandır.

Abdü'l-Melik b.Mervan döneminde Haccac b.Yusuf Irak valisi iken o günün âlimlerinden Nasr b. Asım ve Yahya b. Yamer tarafından harf noktalarını ilk koydukları şeklindedir.

Vakıf İşaretleri (Secavendler):

Vakıfları tesbit etmek, her okuyucu için mümkün olmayabilir. Bunlar Arapça bilmeyi de gerektirir. Bu nedenle vakf edilecek yerlere bir takım işaretlerin konulmasına ihtiyaç vardır. Tecvid bilginleri vakıf ve ibtida ile ilgili geniş çalışmalar yapmışlar, eserler yazmışlar, manayı nazarı itibara alarak gruplandırmışlardır. Bu hususa ilk defa **Türkistanlı Muhammed b. Tayfur es- Secavendi** (öl. 560/ 1165) teşebbüs etmiş ve manaya göre Kur'an-ı Kerim'in kelimeleri üzerine bazı harfler koymak suretiyle vakıf yerlerini işaretlemiştir. Kur'an bilgini olan bu zat bir Türk'tür. Secavend bu zatın Türkistan'daki beldesinin ismidir. Vakıf için kullanılan işaretler sonradan bu zatın beldesinin ismi olan Secavend, isimiyle anılmıştır. Muhammed b. Tayfur es- Secavendî kısa izahlarla bu vakıfların hükümlerini, manaya göre kısımlarını ve işaretlerini belirlemiştir.

Hicri Dördüncü Asrın İlk Çeyreğine Kadar Kıraatların Durumu:

Ashabın Resulüllah (sav.)'tan kıraatı alışları çeşitli idi. Ashab içerisinde Resulüllah (sav.)'tan bir kıraat alan olduğu gibi, iki veya daha fazla kıraat alanlarda vardı. Sahabilerden kıraat öğrenen tabiun ve etbau't-Tabiinin okumaları da farklıydı. İşte bu farklı okuma tarzları daha sonrada aynı şekilde devam etmiş ve bunun sonucu olarak ta birbirinden farklı kıraatlar ortaya çıkmıştı. Bu kıraatları okuyan imamlar çeşitli İslam beldelerine dağılmışlar ve onların okumuş oldudğu kıraatlarda, imamlarının isimleriyle anılır olmuştur. Ancak bu kıraat imamları arasında kıraatı meşhur itkan sahibi kimseler bulunduğu gibi, bu vasıftan yoksun olanlarda vardı. Müslümanlar bu konuda çok titiz davraniyorlardı. İslam dininin her geçen gün daha geniş alanlara yayılması ve Peygamber (s.a.v.) in vefatı üzerinden uzun zaman geçmesi nedeniyle, çoğalan bid'atcılar ve sapıklar Kur'an hattı'nın bazı kıraat vecihlerini ihtimal dairesine alması hasebiyle, maksatlı bir şekilde Kur'an-ı Kerim'i gelişi güzel okumaya hatta tahrife varan hareketlere giriştiler.

İhtilaflar çoğaldı, zabt azaldı, nerdeyse hakla batıl birbirine karışacaktı. Ümmetin mütehassıs âlimleri, Kur'an-ı Kerim'i tahriften korumak ve nazil olduğu şekliyle muhafaza etmek için ellerinden gelen gayreti göstererek bütün kıraatları bir araya topladılar, vecihleri ve rivayetleri okuyanlara nisbet ettiler, belirlemiş oldukları birtakım usül ve esaslara göre sahih ve şaz kıraatları ayırdılar. Böylece hicri ikinci asırda kıraatların tesbitine yönelik ilk çalışmalar fiilen başlamış oldu. Fakat bu dönemde kıraatla ilgili yapılan bütün faaliyetler, şifahi bir nitelik arzetmektedir.[146]

Kiraatlar konusunda eser te'lif edilmeye başlandığı zaman " yedi kıraat" tabiri henüz bilinmiyordu. O zaman kitap yazanlar kitaplarında söz konusu yedi kıraatın birkaç mislini zikretmişlerdir.[147]

---

[146] İbnü'l-Cezeri, en Neşr,1, 53

[147] İbnü'l-Cezeri, Müncidü'l-Mukri'in, 27; en Neşr, 1, 34.

Ancak hicri 2. asrın başlarında müslümanlar, imamlardan bir kısmını, diğer bazılarının kıraatlarına tercih etmeye başlamasıyla " yedi kıraat" tabiri meşhur olmaya başlamıştır. Bu dönemde halkın, kıraatlarına rağbet ettiği imamlar arasında meşhur olanlar:[148]

Mekke'de Abdullah b. Kesir (öl. 120/ 737)

Medine'de Nafi' (öl.169/ 785)

Şam'da İbn Amir (öl. 118 / 736)

Basra'da Ebu Amr (öl. 154 /770)

Kufe'de. Hamza (öl. 156 / 773), Kisai (öl. 189 /805) ve Asım (öl. 128 /745) hazretleridir.[149]

Kıraat Konusunda İlk Eserler:

Kıraat konusunda ilk eserler, Hicri 3. asırda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu konuda ilk kitap yazan müellif, Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam (öl. 224 / 828), Ahmed b. Cübeyr el-Kufi (öl. 258 / 871), İsmail b.İshak el-Maliki (öl. 282 / 895), Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberi (öl. 310 / 922), Ebu Bekr Muhammed b. Ömer ed-Dacuni (öl. 324 / 935) ve Ebu Bekr b. Mücahi Mücahid (öl. 324 / 935)[150]

Hicri 3. asırda Ebu Bekr b. Mücahid (öl. 324 / 935) yedi kıraat imamının kıraatlarını bir araya toplayarak كتاب السبع (kitab'us-Seb'a) isimli eseri ile kıraatlar yediye tahsis edilmiştir. Sonra halk onun bu tasnifine uymaya başlamış ve böylece "kıraatı seb'a" konusunda ümmetin icmaı meydana gelmiştir.[151] Sonra kıraatlar, okuyucularına nisbet edilerek örneğin; Naf'inin okuyuşuna, Naf'i kıraatı denmiş ve okuyan imamın adıyla anılmaya başlanmıştır.[152]

Asım Kıraati:

1. Asım Kıraatı'nın Ayırt Edici Özellikleri:

Asımın asıl adı; Ebu Bekr Asım b. Ebi'n-Necud Behdele el-Esedi el-Kufi: Kufe kıraat imamıdır. Kufe'de doğmuş ve 127/ 745 yılında Kufe'de vefat etmiştir. Ebu'n-Necud, babasının, Behdele ise annesinin ismi olduğu söylenmiştir. Tabiundandır. Sahabeden Haris b. Hassan el-Bekri ile Rifaa b. Yesribi'ye küçük yaşta yetişmiş ve bundan dolayı tabiilerden sayılmıştır. Sesi, okuyuşu çok güzel, dili fasih, salih ve güvenilir bir kimseydi.

---

148 İ. Karaçam, k.k. Nüzulü ve kıraatı, 245.
149 Zerkani, a.g.e, 1, 338-339, 368 vd.; Zerkeşî, a.g.e, 1, 327 vd.
150 Zerkani, a.g.e, 1, 375.
151 Zerkeşî, 1, 330; İbnü'l-Cezeri en.Neşr, 1, 34.
152 Zerkeşî, 1, 330

Senedi Bakımından Asım Kıraati:

1. Ebu Abdirrahman es-Sülemi (74 /693)'den, o da Osman b. Affan'dan, Ali b. Ebi Talip'den, Abdullah b. Mes'ud'dan, Übeyy b. Ka'b'dan ve Zeyd b. Sabit'ten, bunlarda Hz. Peygamber'den almıştır.

2. Zirr b. Hubeyş (82 / 701)'den o da Osman b. Affan'dan, Ali b. Ebi Talip'den, ve Abdullah b. Mes'ud'dan, bunlarda Hz. Peygamber'den almıştır.

3. Ebu Amr eş-Şeybani (96 / 714)' den, oda Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Hz. Peygamber'den almıştır.

Asım: Ebu Abdurrahman es-Sülemi'den öğrendiği Hz.Ali'nin kıraatını ravisi Hafs'a öğretmiştir.

Zirr b Hubeyş'ten öğrendiği ibn Mes'ud'un kıraatını da diğer ravisi Ebu Bekr Şu'be'ye öğretmiştir.[153]

Asım kıraatı zamanla bütün bölgelere yayılmış ve müslümanların büyük çoğunluğunun okuduğu bir kıraat olmuştur. İmam Azam Ebu Hanife'nin de kıraatı İmam Asımdan öğrendiği bilinmektedir.

Hem bu sebepten olsa gerek ve hem de bu kıraatta, bir kısım kelimeler dışında imale, teshil, işmam ve benzeri farklı uygulamalar bulunmadığından, kıraatının sadeliği ve senedinin sağlamlığı gibi sebeplerle, bu kıraatın çoğunluk tarafından benimsendiği söylenebilir.

Günümüzde Müslümanlar Arasında Okunan Kıraatların Sayısı Üçtür.

1.Hafs rivayetiyle gelen Asım kıraatı. Ülkemizde ve diğer İslam ülkelerinin çoğunda, okunmakta ve ona göre Mushaflar basılmaktadır.

2.Verş rivayetiyle gelen Nafi kıraatı. Mısır hariç, Kuzey Afrika ülkelerinden Fas, Tunus ve Cezayır gibi ülkelerde okunmaktadır. Buralarda Mushafların bu kıraata göre basılmasına halen devam edilmektedir.

3.Ebu Amr kıraatı. Sudan'da okunmaktadır. Müslümanlar arasında yaygın olan kıraatlaradan en az okunan kıraat budur.

Bu üç kıraatın yanında gerek yedi ve gerekse on kıraat, ancak bir ilim olarak okunmakta ve okutulmaktadır.[154]

---

153. İbn Mücahid, Kitabü's-Seb'a 70; İbn Mihran, en Nisaburi, el Gaye fi'l-Kıraati'l-Aşr, 82, 84, 89; Dani, Camiu'l-Beyan, 9; İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 155.
154. İzmirli, Tarihi kur'an, 18; İ. Karaçam, k. K. Nüzulü ve kıraatı, 312.

Hafs Rivayetinin Ayırt Edici Özellikleri:

Ebu Ömer Hafs b. Süleyman b. el-Muğire el-Esedi: 90/709 yılında Kufe'de doğmuş ve 180/796 yılında Kufe'de vefat etmiştir. Çocukluk yıllarını üvey babası İmam Asım'ın yanında geçirmiş, Kıraat ilmini ondan öğrenmiştir. Asım ona, Ebu Abdurrahman es-Sülemi'den, onun da Hz. Ali'den aldığı Kıraatı öğretmiştir.

Kufe'nin dışında bir süre Bağdat ve Mekke'de kalarak, oralarda Asım Kıraatini okutmuştur.

Kıraattaki üstünlüğü ve güvenilirliği herkes tarafından kabul edilmiş ve nakletttiği Kıraat, Halen müslümanların büyük çoğunluğu tarafından benimsenip okunmaktadır.[155]

Hafs rivayetinin, diğer rivayetlerden daha çok yaygın olmasının bir takım sebepleri vardır. Hafs'ın, Kur'an-ı Kerim'deki imale, ihtilas, teshil gibi edasında zorluk olan vecihleri, diğer imamların rivayetlerine nisbetle daha az, eda itibariyle kolay ve rivayetindeki sağlamlığı, Hafs rivayetinin müslümanlar arasında yayılmasına sebep olmuştur.[156]

Hafs'ın Hocası Asım'dan rivayeti; Bir, İki, üç ve dört vecihli olan eda ve rivayetleridir

Hafs'ın, Bir Vechi Olan Kelimeler:

Hafs, Kur'an-ı Kerim kelime ve harflerinin ekserisini bir vecih olarak eda ve rivayet etmiştir. Bir vecih olarak rivayet ettiklerinin içinde azda olsa dikkat isteyen bir takım garib vecihler vardır. Bunlar Hafs rivayeti içerisinde görülen ender rivayetlerdir.

Hafs, hocası Asım'dan rivayrt ettiği bu vecihlerle, diğer kurra ve ravilerin kıraat ve rivayetlerinden ayrılmış ve muhalif olduğu için bunlara "İnfiradat-ı Hafs-ı kufi" denir.[157]

1. İmale: Kıraatta, fetha harekeyi kesreye, elif'i ya harfine doğru meyletmek demektir. Hud suresi 41. ayette مَجْرٖيهَا lafzını Hafs imale ile okur.[158] Bu kelimede Ra (ر) harfinin fethasını kesreye doğru meylederek ve ince okuyarak yapılır.

2.Teshil: Hemzeyi, hemze ile hemzenin harekesi cinsinden bir harf-i med arasında telaffuz etmeye denir. Fussilet suresi 44. ayette ءَاَعْجَمِيٌّ lafzındaki ikinci hemzeyi Hafs teshil ile okur.[159]

3. İhtilas: Kıraatta, ihtilas harekede ve zamirde olmak üzere iki kısımdır.

a) Hareke ihtilasında, sesin üçte birini hazfedip üçte ikisini ibka etmektir.

b) Zamir ihtilasında ise sesin tamamı ibka edilip; meddi tabii miktarında okunan zamir'in, meddi tabii miktarı uzatılmasını terk ederek normal hareke ile okunmasıdır.

155 İbnü'l-Cezeri, Gayetü'n-Nihaye, 1, 254–255; Tayyar Altıkulaç, "Hafs b. Süleyman", DİA, XV, 118–119.
156 İbnü'l-Kasih, Siracü'l-Kari il-Mübtedi, 14; Mustafa Niyazi, Umdetü'l-Kariin, 7–8.
157 Mustafa Niyazi, a.g.e, 11.
158 Abdu'l-Fettah, Paluvi, Zübde, 70; Dimyti, 74–256; İbnü'l-Cezeri, en Neşr, II, 30.
159 Abdu'l-Fettah, Paluvi, a.g.e, 121–122; Dimyati, a.g.e, 45–381.

Zümer suresi 7. ayette يَرْضَهُ lafzındaki zmirin uzatılmaksızın normal hareke ile okunmasdır.[160]

4. Ha-i Kinaye: Müfred müzekker gaib zamiri olan ha (ـه) dır. Hafs, Kur'an'da bu zamiri iki yerde diğer kıraat imamlarından farklı olarak zamme ile bir yerde de umumi kural dışında sıla ile (uzatarak) okur.

a) Kehf suresi 63. ayette وَمَا اَنْسَانِيهُ lafzındaki zamiri zamme ile okur.

b) Fetih suresi 10. ayette عَلَيْهُ اللّٰهَ lafzındaki zamiri zamme ile okur.

c) Furkan suresi 69. ayette فِيهِ مُهَانًا lafzındaki فِيهِ nin zamirini meddi tabii miktarı uzatarak okur.[161]

Ancak لَمْ يَتَسَنَّهْ ، مَا نَفْقَهُ ، فَوَاكِهُ kelimelerindeki ha (ـه) lar zamir değil kelimelerin aslından oldukları için bunlar uzatılmadan okunurlar.

5. Sekte: Kıraatta, Nefes almaksızın kısa bir an sesi kesmeye denir. Sektin süresi, kısa bir zaman olup, nefes alma zamanından daha azdır.[162] Veya iki hareke miktarıdır.[163]

Hafs'ın Kur'an'da dört yerde sekti vardır:

a) Kehf suresi 1. ayette عِوَجًا lafzındaki elif üzerinde sekte yapılır.

b) Yasin suresi 52. ayette مِنْ مَرْقَدِنَا lafzının elifi üzerinde sekte yapılır.

Kehf ve yasin suresindeki sekit vecihleri vasıl halinde yapılır. Vakf edildiği zaman sekit söz konusu olmaz.

c) Kıyame suresi 27. ayette مَنْ رَاقٍ lafzında nun (ن)' un sükûnunda sekte yapılır.

d) Mütaffifin suresi 14. ayette بَلْ رَانَ Lafzında lam (ل) 'ın sükûnu üzerinde sekit yapılır.[164] Kıyamet ve Mütaffifin suresindeki sekitler idğam yapılmaksızın icra edilir.

---

[160] Dimyti, a.g.e, 36–375. Abdullah Efendizâde, a.g.e, 75; en Neşr, 1, 304 vd.
[161] Dimyti, a.g.e, 34; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 19 vd. 296, 411; Ahmed b. Muhammed b. El Cezeri, Şerhu Tayyibeti'n-Neşr, 70.
[162] Dimyti, a.g.e, 61; en Neşr, 1, 240.
[163] Abdü'l-Fettah àcmi el-Mersafi, Hidayetü'l-Kari, 410.

6. Ha-i Sekteler:

Sekte bahsinde beyan olunan dört yerden başka Asım kıraatı ve Hafs rivayetinde Kur'an-ı Kerim'de 7 kelime olup 9 yerde geçen (ﻪ) sekteleri vardır.

Bunlar; bazı kelimelerin sonuna gelen sakin (ﻪ) lardır. Yazılış bakımından zamire benzer. Zamirden farkı; zamirler harekelidir, ha-i sektelerin tamamı ise sakindir.[165]

Bizim kıraatımızda hem vasıl ve hem de vakıf halinde okunur. Bazı kıraatlarda vasıl halinde (ﻪ) sekteler düşer.

Bizim kıraatımızda vasıl halinde (ﻪ) sakin okunur, hafif bir sekte caiz olduğu gibi terkide caizdir. Sekte evladır.[166] Bunun için buna ha-i sekte denir.

Kur'an-ı Kerim'de Ha-i Sekte Olan Yerler

1. Bakara suresi 259. ayette: ⟶ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ

2. En'am suresi 90. ayette: ⟶ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْ قُلْ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ

3–4. Hakka suresi 19 ve 25. ayetlerde: ⟶ كِتَابِيَهْ

5–6. Hakka suresi 20 ve 26. ayetlerde: ⟶ حِسَابِيَهْ

7. Hakka suresi 28. ayette: ⟶ مَالِيَهْ * هَلَكَ

8. Hakka suresi 29. ayette: ⟶ سُلْطَانِيَهْ * خُذُوهُ

9. Karia suresi 10. ayette:[167] ⟶ مَا هِيَهْ * نَارٌ حَامِيَةٌ

---

[164] Abdullah Efendizâde , a.g.e, 298; 380,443, 448; Dimyati, a.g.e, 61–63, 287, 428, 435; İbnü'l-Cezeri, en Neşr,1, 240–243, 425.

[165] İstisna olarak iki kelimede ve üç yerde ki zamirler harekeli değil, cezimlidir.

a (en Neml 28) فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ

b (el –Araf 110) اَرْجِهْ وَاَخَاهُ

c (eş-şu'ara 36) اَرْجِهْ وَاَخَاهُ , Dimyati, a.g.e, 36; İbnü'l-Cezeri, en Neşr, 1, 306, 311–312.

[166] Abdu'l-Fettah Acmi el Marsafi, a.g.e, 412; Hamza, 55; Abdullah Efendizâde, 437- 438.

Not: Hakka suresi 28. هَلَكَ * مَالِيَهْ ayetinde vasıl halinde ayni cinsten olan iki ha (ه) harfinin yan yana gelmesi sebebi ile hem idğam ve hemde izhar olacağından söz edilmiş ise de izhar olması tercih edilmiştir. İzhar vechi ancak sekte ile yapılır.[168]

Hafs'ın, İki Vechi Olan Kelimeler:

Hafs'ın, iki vecihli olarak, diğer İmam ve ravilerle ittifakı olan okuyuşları:

1. İstifham Hemzesinde olan vecihler Kur'an-ı Kerim'de altı yerdedir İki tane'si, Sure-i enam'da iki yerde 43 ve 44. ayetlerdeki قُلْ آلذَّكَرَيْنِ

a) قُلْ آلذَّكَرَيْنِ En'am: 43

b) قُلْ آلذَّكَرَيْنِ En'am: 44

c) اٰمَنْتُمْ بِهٖ آلْـٰٔنَ Yunus: 53

d) قُلْ آللّٰهُ Yunus: 59

e) آلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ Yunus: 91

f) آللّٰهُ خَيْرٌ Neml: 59

Kelimelerindeki ikinci hemzeyi, bütün kıraat imamları ibdal ve teshil olmak üzere iki vecihle okurlar. Hafs, bu yerlerde diğer bütün kurra ile ittifak halindedir.[169] Buralarda iki vecih olmakla beraber, birinci vecih evladır.[170] Ve biz Hafs okuyucuları bu (ibdal) vechini okuruz.

---

[167] Dimyati, a.g.e,104, 105, 162, 213, 423, 443; Abdullah Efendizâde ,a.g.e, 76 Haşiye, 437, 438; en Neşr, II, 142;
Ahmed Ziyaü'd-din, Vesiletü'l-Ğufran, 35; Mehmed Zihni Efendi, el-Kavlü's-Sedid fi ilmi't-Tecvid, 39; Hüseyn hüsni efendi, Mizanü'l- Huruf, 44.

[168] Abdullah Efendizâde ,a.g.e, 437; en Neşr, 2, 20–21; [168] Abdu'l-Fettah Acmiş a.g.e, 236; eskicizade, Dürri yetim Tercümesi, 18; Muhammed Birgivi, Dürri yetim, 4; Muhammed Mekki, Nihayetü'l-kavli'l-Müfid, s.112

[169] Abdullah Efendizâde, a.g.e, 172, 215, 216,347; Dimyati, a.g.e, 219, 250, 252, 338; en Neşr, 1,377.

[170] Abdullah Efendizâde, a.g.e, 172.

2. Vakıf halinde elifi isbat ile vasıl halinde ise elifin hazıfı ile: Kur'an-ı Kerim'de yedi kelimenin sonuna bir şeyden bedel olmayarak elif lahik olmuştur.

a) أَنَا Kur'an-ı Kerim'de bulunan mütekellim zamiri olan (أَنَا) lafzı

b) لَٰكِنَّا Kehf suresi ayette 38.

c) الظُّنُونَا Ahzab suresi 10 c,d, e bu üç yerde, ithaf,353

d) الرَّسُولَا Ahzab suresi 66

e) السَّبِيلَا Ahzab suresi 67. ayetlerdeki (الظُّنُونَا،الرَّسُولَا، السَّبِيلَا) kelimelerini

f) قَوَارِيرَا İnsan suresi 15 ayette

g) سَلَاسِلَا İnsan suresi 4. ayette

Bu kelimelerden birincisi olan (أَنَا) lafzında bütün kurra ittifak halindedir. Diğer geri kalan altı kelimede ise Hafs, Vakıf halinde elifi isbat ederek vasıl halinde ise elifi hazf ederek okur. Ancak سَلَاسِلَا kelimeside aynı olmakla beraber vakıf halinde, birde lam harfinin sakin olması ile سَلَاسِلْ şeklinde bir vechi daha vardır: Yani Hafsın, bu سَلَاسِلَا kelimesinde:

a) Vasıl Halinde elifin hazfi ile سَلَاسِلَ

b) vakıf halinde elifi isbat ederek سَلَاسِلَا

c) vakıf halinde birde lam harfinin sakin olması ile سَلَاسِلْ [171]

Biz Hafs okuyucuları bu kelimeleri vakf ederken elifi isbat ederek, vasl ederken (geçerken) elifin hazfı ile okuruz.

[171] Ahmed Ziyaü'd-din, a.g.e 36; Krabaş Tecvidi, 15 Haşiye; Muhammed Nebhan b.hüseyin, Müzekkeretü'n fi't-Tecvid, 45; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 76, 296, 368, 369, 443; Dimyati, a.g.e, 161, 290, 353, 428, 429; en-Neşr,2, 143, 394.

3 - لَا تَأْمَنَّا kelimesi Kur'an-ı Kerim'de bir yerde Yusuf suresi 11. Ayette

(لَاتَأْمَنَّا) kelimesini Ebu Ca'fer'in dışındaki bütün kıraat imamları iki vecih olarak okumuşlardır.

a) Hafs hazretleri, aslı لَا تَأْمَنُنَا olan(لَاتَأْمَنَّا) lafzında (ادغام مع الاشمام) olarak birinci nun (ن) harfini ikinci nun harfine idğam ederek işmam ile okur.

b) Bir kerede (اظهار مع الروم) olarak izharla beraber ravm yaparak okur. Bazı kitaplarda İhtlas diye ifade etmiş isede bu ravmdır.

Birinci vecihte idğam yaparken nun (نُ) harfinin zamme harekesine işaret etmek için dudaklar ileri doğru uzatılarak yapılır.

İkinci vecihte ise izhar ile okurken nun (نُ) harfinin harekesinin üçte birini ibka edip, üçte ikisini izale (yok) ederek yapılır. Bu vecihler her ne kadar izah edilmiş olsalarda, bir üstadın ağzından almak şarttır.

4. İki Harekenin Bir Harfte İhtilafı:

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً

Rum suresi 54. Ayette ضَعْفًا ve ضَعْفٍ şeklinde üç tane kelime var bunların üçünde de (ض) harfi, Hafs rivayetinde zamme ve fethalı olarak iki vecihle okunur. Bunlardan fetha vechi, Hafs'dan rivayeten, zamme vechi ise ihtiyaren olmak üzere her iki vecihte sahihtir. Hafs, bu ayetin dışında hiçbir yerde hocası Asım'a muhalefet etmediğini söylemektedir. Cezeri de Neşirde ben bu iki vechi aldım ve okudum demektedir.[172] Ancak Hafs'ın (Hocası Asımdan aldığı) fetha vechi mukaddemdir.

5. İki harfin ihtilafı:

Elimizdeki Mushaflarda dört kelimenin yazılışı ve okunuşu ile ilgili önemli uyarı!

1. Bu kelimelerden ikisi sad (ص) ile yazılır, sin (س) ile okunur.

a) Bakara 245. ayette وَيَبْصُطُ kelimesini ⟶ وَيَبْسُطُ

b) A'raf suresi 69. ayette بَصْطَةً kelimesini ⟶ بَسطَةً

---

[172]Abdullah Efendizâde, a.g.e, 361, Dimyati, a.g.e, 349; en Neşr, 2, 345.

2. Bu kelimelerden ikisi de sad (ص) ile yazılır, birisi sad (ص) ile ve sin (س) ile okunur.

a) Tur suresi 37. ayette الْمُصَيْطِرُونَ sad (ص) ile yazılır sırası ile :

Bir kere sad(ص)İle ⟶ الْمُصَيْطِرُونَ okunur.

Bir kerede sin (س) ile ⟶ الْمُسَيْطِرُونَ okunur.

Sad vechi mukaddemdir.

b) Ğaşiye suresi 22. ayette بِمُصَيْطِرٍ Buradaki kelime, yalnız sad olarak okunur.

Yukarıda belirtildiği üzere bu dört yerde Aşere kıraatında bu kelimelerden ilk ikisi yalnız sin (س) ile okunur.[173] Yalnız Tur suresi 37. ayette الْمُصَيْطِرُونَ kelimesi sırası ile bir kere sad (ص) vechi bir kerede sin (س) vechi ile okunur.[174] Ve Sad vechi mukaddemdir.[175] Ğaşiye suresi 22. ayette بِمُصَيْطِرٍ kelimesi, yalnız sad olarak okunur.[176] Hafs için aşere kıraatı olarak bundan başka bir okuyuş şekli yoktur.

Günlük ibadetlerimizde, camilerimizdeki Kur'an tilavetlerinde, aşırlarda, mukabelelerde, her türlü ibadet ve taatta aşere kıraatı okunur. Ama günümüzde yazılan tecvidlerin bir kısmı aşere veya takrib vechi hiç fark etmiyormuş gibi kim neyi buluyorsa yazıyor. Böyle olunca vecihlerin biribirlerine karışması kaçınılmaz oluyor. Ondan sonra gereksiz yere bir takım sualler ihdas edilmiş oluyor. Bu bölümlerin çerçevesine riayet etmek ve sınırlarını korumak gerekir.

6. Kur'an-ı Kerim'de iki yerdeki ayn (عين) lafzı.

a) Meryem Suresi 1. ayet كهيعص da bulunan ayn (عين) lafzıdır.

---

173 Paluvi, a.g.e, 36; Umde, 75; Muhammet Nebhan, a.g.e, 79.
174 Paluvi, a.g.e, 129; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 417.
175 Abdullah Efendizâde, a.g.e, 417.
176 Paluvi, a.g.e, 144; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 450.

b) Şura Suresi 2. ayet حم عسق da bulunan ayn (عين) lafzıdır. Bunların her ikisinde önce tul, sonra tavassut olmak üzere iki vecihtir.[177]

7. Mürselat Suresi 20. ayet اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ lafzında önce idğam-ı tam sonra idğam-ı nakıs olmak üzere iki vecihtir.[178]

8. Şuara Suresi 63. ayet كُلُّ فِرْقٍ Ra (ر) harfni önce ince sonra kalın olmak üzere iki vecihtir.[179]

9. Onbir kelime daha vardırki bunların vakıfları iki vecih, vasılları bir vecih ile okunur.

a - Yunus Suresi 87. ayet بِمِصْرَ

b - Yusuf Suresi 21. ayet مِنْ مِصْرَ

c - Yusuf Suresi 99. ayet وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ

d - Zuhruf Suresi 51. ayet مُلْكُ مِصْرَ

e - Sebe Suresi12. ayet عَيْنَ الْقِطْرِ

f - Hud Suresi 81. ayet فَاَسْرِ

g - Hicr Suresi 65. ayet فَاَسْرِ

h - Duhan Suresi 23. ayet فَاَسْرِ

i - Taha Suresi 77. ayet اَنْ اَسْرِ

j - Şuara Suresi 52. ayet اَنْ اَسْرِ

k - Fecr Suresi 4. ayet يَسْرِ

---

177 Paluvi, a.g.e, 87 tenbihat; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 16, 17.
178 Paluvi, a.g.e, 140 tenbihat; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 63, 445; Muhammet Salih Tanrıbuyruğu, Muhitü't-tecvid, 28
179 Paluvi, a.g.e, 102; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 340

Vakıf halinde iki vecih olan مِصْر Kelimelerinde vasıl halinde Ra (ر) harfinin fethasına itibaren vakıf halinde Ra (ر) harfleri önce kalın sonra ince okunur.

Vakıf halinde iki vecih olan عَيْنَ الْقِطْرِ kelimesini vasl halinde Ra (ر) harfinin kesresine itibaren vakıf halinde Ra (ر) harfini önce ince sonra kalın okunur.

Vakıf halinde يَسْرِ ve benzeri Kelimelerde umumi kural gereği Ra (ر) harfleri kalın, aslında bulunup sonrs hazf edilen ya (ى) lara işaret için ince okunur. Tercih edilen vecih ince okunan vecihtir.[180]

Aslında kıraat imamları bu yerlerin dışında kalan birçok yerde bu tür farklı vecihlerle okurlar. Ancak biz burada Hafs'ın okuduğu yerleri göstermiş olduk.

Hafs'ın, Üç Vechi Olan Kelimeler:

Diğer İmam ve ravilerin bir kısmına muvafık bir kısmına muhalif olan okuyuşları

1. الٓمٓ اللّٰهُ: Ali İmran Suresinin evvelinde olan (الٓمٓ) Ayetinde Ebu Ca'fer'in dışındaki bütütn kurra için, vakfında bir vecih, valsında ise iki vecih olmak üzere toplam üç vecih vardır.الٓمٓ اللّٰهُ lafzındaki mim (م) harfine اللّٰهُ lafzının hemzesinin fethasını nakl ederek elif lam mimellahu (الٓمِيمَ اللّٰهُ). şeklinde okunur ve o takdirde tul ve kasır olmak üzere iki vecih meydana gelir:

a) Tul vechi, Vasl edilmeden önceki medd-i lazım hali dikkate alınarak dört elif mikdarı tul ile okunur.

b) Kasır vechi, الٓمِيمَ اللّٰهُ Vasl edildikten sonraki yeni hali dikkate alınarak meddi tabi-i miktarı kasr ile okunur.[181]

2. فَمَآ اٰتٰينِ ىَ اللّٰهُ : Neml Suresi 36. ayette (فَمَآ اٰتٰينِ ىَ اللّٰهُ) lafzının valsında bir vcih, vakfında ise iki vcih olmak üzere toplam üç vecih okumak caizdir. Valsında فَمَآ اٰتٰينِ ىَ اللّٰهُ şeklinde (ى) harfi fetha ile okunur. Vakfında ise, Bir kere (ى) harfinin fethasını hazf ederek kendisini sakin kılıp isbat ederek bir elif mikdarı med ile فَمَآ اٰتٰينِى

[180] Paluvi, a.g.e, 14; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 25, 238 Haşiye; Muhammet Nebhan, a.g.e, 66.
[181] Paluvi, a.g.e; 39 Tenbihat; Hamza,74 ; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 121

şeklinde okunur. Bir kere de (ی) harfi hazf edilip nun (ن) harfi sakin kılınarak فَمَآ اٰتٰانْ şeklinde okunur[182] İsbat vechi mukaddemdir.[183]

3. سَلَاسِلَا : İnsan suresi 4. ayette (سَلَاسِلَا) kelimesinde vakıf halinde elif isbat edilerek, vasıl halinde ise elif hazf edilerek okunur. Ancak bu سَلَاسِلَا kelimesinde, vakıf halinde, birde lam harfinin sakin olması ile سَلَاسِلْ şeklinde bir vechi daha vardır: Yani Hafs'ın, سَلَاسِلَا kelimesinde: üç vechi vardır:

a) Vasıl Halinde elifin hazfı ile سَلَاسِلَ

b) Vakıf halinde elifi isbat ederek سَلَاسِلَا

c) Vakıf halinde birde lam harfinin sakin kılarak سَلَاسِلْ

4. Hucurat Suresi بِئْسَ الِاسْمُ lafzı makabline vasl edildiğinde bir vecih, kendisinden ibtida edildiğnde (Başlandığında) birinci vecih اَلِسْمُ , ikinci vecih Hemzeyi hazf ile لِسْمُ şeklinde olmak üzere iki vecih olarak okunur.[184]

182 Abdullah Efendizâde, a.g.e, 346; Muhammet Nebhan, a.g.e, 80; Muhammet Salih Tanrıbuyruğu, a.g.e, 28.
183 Abdü'l-Fettah acmi el-Mersafi, 552; Umde, 346
184 Abdullah Efendizâde, a.g.e, 414 Et-Tezyil; Muhammet Nebhan, a.g.e, 44; Muhitü't-tecvid, 28.

Hafs'ın Besmele Vecihleri:

1. Evveli Surede Besmele Vecihleri:

a) Evveli sure olarak, Tevbe suresi hariç diğer surelerde Vasli kül, kat'i kül, vasli evvel kat'i sani, Kat'i evvel vasli sani (وصل كل، قطع كل، وصل اول قطع ثانى، قطع اول وصل ثانى) olmak üzere dört vecih okur.

b) Tevbe suresi evvelinde yalnız Euzü ile vasıl ve kat'i (وصل ، قطع) olmak üzere iki vecih okur.

2. İki sure arasında (sureteyn beyninde) Besmele Vecihleri:

a) Tevbe suresi hariç diğer sureler arasında Vasli kül, kat'i kül, kat'i evvel vasli sani (وصل كل، قطع كل، قطع اول وصل ثانى) olmak üzere üç vecih okur.

b) Enfal suresinden Tevbe suresinin evveline geçişte Besmelesiz olarak Vasıl, sekit ve kat'i (وصل، سكت، قطع) olmak üzere üç vecih okur.[185]

Bu ders notlarında her ne kadar Hafs Hazretlerinin bir, iki, üç ve dört vecihli okuyuşları anlatılmış olsada Günlük ibadetlerimizde, camilerimizde Kur'an tilavetlerinde, aşırlarda, mukabelelerde, her türlü ibadet ve taatta aşere kıraatı okunur. Burada zikr edilen vecihlerin birinci vecih veya mukaddem denen vecihler tercih edilmelidir.

Talip AKBAL
2009 yılı Ders Notlarım
Haseki Eğitim Merkezi
İstanbul

[185] Paluvi, a.g.e, 6, 7; Abdullah Efendizâde, a.g.e, 12 vd., 204 et-Tezyil.

23'den 35 dahil

39. sayfa 46. sayfa

53 den 69 dahil

78'den 86. dahil

96 den 107.ye kadar